

УДРУЖЕЊЕ ПРАВНИКА
У ПРИВРЕДИ СРБИЈЕ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ПРАВО И ПРИВРЕДА

Часопис за привредноправну теорију и праксу

UDK 347.7
ISSN 0354-3501

Београд
Година LXIV

Број
1
2026

Почасни главни и одговорни уредник

Проф. др Мирко Васиљевић, Правни факултет Универзитета у Београду,
Србија

Главни и одговорни уредник

Проф. др Татјана Јевремовић Петровић, Правни факултет Универзитета у
Београду, Србија

Уређивачки одбор**Редакција**

Гордана Илић Попов (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија),
Марија Караникић Мирић (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија),
Љубинка Ковачевић (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија),
Наташа Петровић Томић (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија),
Душан Поповић (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија).

Међународни чланови редакције

Danny Busch (Radboud Universiteit, Холандија), Martin Collet (Université Paris 2
Panthéon-Assas, Француска), Pierre-Henri Conac (Faculté de droit, d'économie et de
finance (FDEF) de l'Université du Luxembourg, Luxembourg Centre for European
Law (LCEL), Луксембург), Katia Fach Gómez (Facultad de Derecho de la Universidad
de Zaragoza, Шпанија), Helmut Heiss (University of Zürich, Швајцарска), Šime
Ivanjko (Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Словенија), Christa Jessel-Holst
(Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Немачка),
Rainer Kulms (Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht,
Немачка), Vesna Lazić (Asser Institute, Холандија), Bryan Mercurio (The Chinese
University of Hong Kong, Хонг Конг, Кина), Marko Pavliha (Univerza v Ljubljani
Fakulteta za pomorstvo in promet, Словенија), Maria Pilar Pelares Viscasillas
(Universidad Carlos III de Madrid, Шпанија).

Секретар

др Маша Мишковић, Правни факултет Универзитета у Београду, Србија

Технички секретар

Кристина Јевтић, Правни факултет Универзитета у Београду, Србија

Издавачи

УДРУЖЕЊЕ ПРАВНИКА У ПРИВРЕДИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Београд, Булевар краља Александра 67

Електронска адреса удружења: office@pravnicuprivredi.org.rs

Електронска адреса часописа: redakcija@pravoiprivreda.rs

Интернет страница: www.pravnicuprivredi.org.rs; www.pravoiprivreda.rs

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Београд, Булевар краља Александра 67

Графичка припрема

Досије студио, Београд

Штампа

Досије студио, Београд

Технички уредник

Јован Ђорђевић

Тираж

200

Секундарне публикације у којима се индексира часопис

SCIndeks (Српски цитатни индекс), Cobiss, ERIH PLUS, EconBiz

Часопис *Право и привреда* излази тромесечно.

УДРУЖЕЊЕ ПРАВНИКА
У ПРИВРЕДИ СРБИЈЕ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ПРАВО И ПРИВРЕДА

Часопис за привредноправну теорију и праксу

UDK 347.7
ISSN 0354-3501

Београд
Година LXIV

Број
1
2026

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

- Сања ДАНКОВИЋ СТЕПАНОВИЋ, Сирахиња ОБРЕНОВИЋ**
Начела пропорционалности и енергетске солидарности
у поступку по члану 9 Уредбе Европске уније бр. 1/2003 1
- Владимир МАРЈАНСКИ**
Диспозитивност одредби Закона о привредним друштвима
у регулисању појединих имовинских права чланова
у односу са друштвом с ограниченом одговорношћу 17
- Душан МИЛОШЕВИЋ**
Прекршајно-правни осврт на Уредбу о посебним условима
за обављање трговине за одређену врсту робе из
2025. године 44

СТУДЕНТСКИ РАДОВИ

- Александра ВАСИЋ**
Еволуција појма споразума у праву конкуренције
Европске уније: од сагласности воља до алгоритамске
координације 71
- УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ** 96

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- Sanja* DANKOVIĆ STEPANOVIĆ, *Strahinja* OBRENOVIĆ
The Principles of Proportionality and Energy Solidarity Under
Article 9 of (EU) Regulation No. 1/2003..... 1
- Vladimir* MARJANSKI
The Dispositive Nature of Provisions in the Law on Business
Companies Regarding the Regulation of Certain Property
Rights of Members in Relation to a Limited Liability Company . . . 17
- Dušan* MILOŠEVIĆ
Misdemeanour Law Review on the Decree on Special
Conditions for Trade of Certain Type of Goods from 2025. 44

STUDENT PAPERS

- Aleksandra* VASIĆ
Evolution of the Concept of Agreement in European Union
Competition Law: From Consensus of Wills to Algorithmic
Coordination 71

- INSTRUCTIONS FOR AUTHORS 96

ЧЛАНЦИ

УДК: 339.137.27:620.9(4-6EU)

CERIF: S 144

ТИП РАДА: ИЗВОРНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_26101A

др *Сања* ДАНКОВИЋ СТЕПАНОВИЋ*
редовни професор Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, Србија

др *Страхинја* ОБРЕНОВИЋ**
доцент Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, Србија

НАЧЕЛА ПРОПОРЦИОНАЛНОСТИ И ЕНЕРГЕТСКЕ СОЛИДАРНОСТИ У ПОСТУПКУ ПО ЧЛАНУ 9 УРЕДБЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ БР. 1/2003***

Сажетак

Предмет рада је примена инстинктивних наодбе у ситуацији постојања ризика од нарушавања конкуренције услед злоупотребе доминантног положаја у сектору енергетике, са освртом на размишљање принципа пропорционалности и начела енергетске солидарности. Правни основ анализе представља пресуда Суда правде Европске уније у

* Електронска адреса ауторке: sanja.dankovic@fpn.bg.ac.rs.
ORCID: 0009-0009-4000-6400.

** Електронска адреса аутора: strahinja.obrenovic@fpn.bg.ac.rs.
ORCID: 0000-0002-9726-340X.

*** Рад је подржан средствима Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије на основу Уговора о реализацији и финансирању научно-истраживачког рада НИО у 2025. години, број: 451-03-136/2025-03/200152.

предмету С–255/22. Циљ рада је указивање на специфичности постојања и обавезу појачане пажње у односним случајевима, с обзиром да понашање које представља повреду из чл. 102 Уговора о функционисању Европске уније (УФЕУ), последично може имати ефекат и на остваривање циљева енергетске политике у смислу чл. 194 ст. 1 УФЕУ.

Закључак говори у прилози постојању специфичног ризика нарушавања конкуренције уколико је реч о злоупотреби доминантног положаја на релевантним енергетским тржиштима, с обзиром на додатно изражен секторски јавни интерес. Стога прекид политике услед најодбе представља квалификовану анализу у форми два концентрична круга – примарно исцртавање ризика од повреде конкуренције, и оцену усклађености са циљевима енергетске политике, уз кумулативну примену принципа пропорционалности и начела енергетске солидарности у односним случајевима.

Кључне речи: Злоупотреба доминантног положаја. – Прекид политике услед најодбе. – Ефективна конкуренција. – Начело енергетске солидарности. – Принцип пропорционалности.

I Злоупотреба доминантног положаја на енергетском тржишту

Биполарност доминантног положаја на релевантном тржишту подразумева висок степен правног ризика од повреде конкуренције и легитимну стратегију подизања нивоа економске ефикасности. Доминантан положај претпоставља кумулативно постојање три битна елемента: знатан тржишни удео, постојање баријера за улазак на тржиште и умањену куповну снагу,¹ а има два појавна облика: индивидуалан – уколико представља резултат појединачног пословног раста, и колективан у ситуацији када су два или више правно независних учесника економски повезана на начин да тржишно делују јединствено.

Снага претпоставља одговорност, па тако у сфери заштите конкуренције поседовање доминантног положаја подразумева повишен степен пажње и претпостављеног опреза тржишног учесника да не

1 Пресудом у случају *United Brands v. Commission* (1978), С 27/76, ЕУ:С:1978:22 перципира се као „позиција такве економске снаге која предузећу омогућава да спречи очување ефикасне конкуренције на тржишту, будући да је због своје снаге у могућности да се понаша довољно независно од конкуренције, клијената и у крајњој линији од потрошача“.

пређе граничну линију злоупотребе² и учини повреду конкуренције,³ у смислу члана 102 Уговора о функционисању Европске уније (у даљем тексту: УФЕУ).⁴

Да ли је доминантан положај, као израз разумљиве и очекиване пословне тежње ка оптимизацији пословања и нивоа конкурентности на тржишту, прерастао у правно неприхватљиву злоупотребу оцењује у првом степену Европска комисија (у даљем тексту: Комисија), узимајући нарочито у обзир околност да учесник убира одређене предности и неадекватну корист које не би биле остварљиве при несметаном дејству тржишне конкуренције, као и наступања неправедне штете за конкуренте и потрошаче.⁵ Комплексности поступка доприноси околност да је линија између тржишне доминације и злоупотребе танка и регулаторно не увек јасно исцртана. Посебан значај има претходно питање дефинисања релевантног тржишта⁶ за случајеве злоупотребе доминантног положаја, која се у његовим оквирима и остварује, а као основни показатељ се узима конкурентски притисак на продавца добра или услуге.⁷ Злоупотреба може бити остварена и кроз уговорни однос,⁸ тако да се рестриктивни споразум квалификује и као злоупотреба доминантног положаја.⁹ Полази се од објективног концепта одговорности, заснованог на фактичком понашању, а не намери.

Ситуација је додатно усложњена уколико је реч о релевантним енергетским тржиштима. Јавни интерес у погледу заштите ефективне конкуренције у корелацији је са јавним интересом везаним за саму делатност и са њом претпостављен широк домен заштите интереса трећих лица – потрошача. Оваква садржинска комплексност резултира потребом да се на процесној страни омогући флексибилност у погледу избора формата поступања Комисије, зависно од специфичности сваког појединачног случаја. Посебан значај у ситуацијама злоупотребе

2 Случај *Michelin v. Commission* (1983), 322/81, EU:C:1983:313, ECR 3461.

3 Paul Craig, Gráinne de Búrca, *The Foundations of European Union Competition Law – The Objective and Principles of Article 102*, Oxford, 2011, 328.

4 Ariel Ezrachi, *EU Competition Law*, Portland, 2010, 147.

5 Robert O’Donoghue, Jorge Padilla, *The Law and Economics of Article 102 TFEU*, Oxford, Portland, 2013, 282.

6 Gunnar Niels, Helen Jenkins, James Kavanagh, *Economics for Competition Lawyers*, Oxford, 2011, 29.

7 Бојан Ристић, Дејан Трифуновић, *Полијтика заштите конкуренције – њринцији и њримена*, Београд, 2022, 91.

8 Борис Беговић, Владимир Павић, Душан В. Поповић, *Увод у њраво конкуренције*, Београд, 2019, 91.

9 Случај *Hoffmann La Roche v. Commission* (1979), 85/76, EU:C:1979:36, ECR 461.

доминантног положаја има прекид поступка услед прихвата мера зарад отклањања забринутости од повреде конкуренције (енгл. *competition concerns*). Аналогно нагодби, прелиминарном оценом Комисија позива на понуду тржишног учесника, који даје понуду мера чијом применом може бити отклоњен констатован ризик, што у случају прихвата понуде Комисија констатује својом одлуком.¹⁰

У предмету Т–616/18 којим је тражено поништење Одлуке Комисије С (2018) 3106, у вези са поступком примене чл. 102 УФЕУ на тржишту снабдевања природним гасом држава средње и источне Европе, тужбени разлози се превасходно односе на повреду чл. 9 Уредбе бр. 1/2003, у вези са чланом 102 УФЕУ у погледу начела пропорционалности, али и повреду чл. 194 ст. 1 у вези са чл. 7 УФЕУ, у погледу супротстављености циљевима енергетске политике Уније и негативног утицаја одлуке на европско тржиште снабдевања природним гасом.

II Прихват понуде обавеза тржишног учесника ради отклањања негативних утицаја на конкуренцију

Аналогно институту нагодбе у грађанском праву и поравнања у процесном праву, Уредба бр. 1/2003¹¹ чланом 9 предвиђа значајан институт права конкуренције којим се омогућава паралелан колосек поступања у ситуацији израженог ризика од нарушавања конкуренције, оном који подразумева класично окончање поступка уз утврђивање постојања повреде (чл. 7 Уредбе бр. 1/2003).

Институт прекида поступка услед нагодбе постигнуте по основу прихватања мера на које се тржишни учесник обавезује, ради отклањања, односно спречавања потенцијалних повреда ефективне конкуренције подразумева трофазно поступање Комисије. Прелиминарна оцена Комисије о повреди конкуренције (енгл. *preliminary assessment*) представља први степен и имплицитно позив за достављање понуде. Комисија даје могућност тржишном учеснику чије понашање је предмет истраге да достави предлог о предузимању одговарајућих обавеза – мера, у циљу отклањања негативних утицаја.¹² На тај начин, остварује се значајна процесна могућност

10 Francesco Russo, Maarten Pieter Schinkel, Andrea Günster, Martin Carree, *European Commission Decisions on Competition*, New York, 2010, 16.

11 Уредба Савета (ЕЗ) бр. 1/2003 од 16. децембра 2002. године о примени правила о конкуренцији утврђених у члановима 81 и 82 Уговора (*Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty*, OJ L 1, 4. 1. 2003; даље у фуснотама и тексту: Уредба бр. 1/2003).

12 Катарина Дамјановић, Душан Поповић, „Реформа права конкуренције Европске уније – Уредба број 1/2003“, *Ревизија за европско право*, бр. 1/2004, 27–41.

активног учешћа и усаглашеног поступања. Комисија у прелиминарној оцени, сагледавајући целину и узимајући у обзир специфичности случаја, води рачуна и о другим циљевима УФЕУ, па у том смислу и о начелу енергетске солидарности.

Централни сегмент поступања се односи на оцену адекватности понуде тржишног учесника с обзиром на њен капацитет да анулира разумну опасност по ефективну конкуренцију. Комисија испитује и евентуално прихвата понуду, примењујући принцип пропорционалности у два основна правца.

Први је оцена да ли се понуђеним мерама отклања констатована забринутост, а други провера евентуално понуђених мање захтевних обавеза које примерено такође отклањају ризик од повреде конкуренције.¹³ Комисија поступа узимајући у обзир специфичне околности случаја, а посебну важност имају домен констатоване забринутости и интерес трећих лица.¹⁴

У случају прихвата понуде, Комисија одлуком обавезује тржишног учесника на преузимање обавеза које су оцењене као адекватне и констатује непостојање основа за даље вођење поступка. Чињење извесним могућности поновног вођења поступка,¹⁵ у случају непоштовања договореног или услед битне промене чињеничног стања на коме је одлука заснована, представља додатну гаранцију за ефикасно анулирање повреде конкуренције применом договорених мера.

Примена института нагодбе на основу чл. 9 ст. 1 Уредбе бр. 1/2003 омогућава, у смислу процесне економичности, ефикаснију примену правила о заштити конкуренције од злоупотребе доминантног положаја, с обзиром да се ефекти мера остварују раније него што би то био случај да се сачекало са окончањем редовног тока поступка којим се формално утврђује постојање повреде (енгл. *infringement procedure*). Са друге стране, околност да је тржишни учесник понудио испуњење обавеза са којима се Комисија својом одлуком сложила и истом га на то обавезала – постигнута је дакле сагласност у погледу мера које су најприкладније и подобне за отклањање негативних аспеката¹⁶ – пружа виши степен ефективности у њиховој примени.

У временској равни посматрано, ефекат који се најпре остварује се тиче подизања нивоа ефективне конкуренције у односу на претпо-

13 Пресуда у случају *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* из 2022. године, бр. Т-616/18, ЕУ:Т:2022:43, тач. 420.

14 Вид. Пресуда у случају *European Commission v. Alrosa Company Ltd.* из 2010. године, С-441/07 Р, ЕУ:С:2010:377, тач. 40–41. Доступно на адреси: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=ecli%3AECCLI%3AEU%3AC%3A2010%3A377>.

15 Уредба бр. 1/2003, чл. 9 ст. 2.

16 *Ibid*, тач. 35.

стављену тржишну ситуацију без примене договорених мера, а потоњи на сегмент непостојања разумне сумње у повреду конкуренције након њихове примене.

Основаност прихвата понуде за примену мера (које могу подразумевати предузимање одређених радњи, или бити негативно профилисане, као уздржавање од понашања) се цени с обзиром на два очекивана циља: отклањање постојеће и минимизирања вероватноће настанка будуће сличне повреде конкуренције. Централни сегмент прихвата се односи на принцип пропорционалности, у смислу сразмерности договорених мера и поступања тржишног учесника које је резултирало ризиком од повреде конкуренције.

Сви наведени аспекти имају посебан значај у предметима са додатно израженим елементом јавног интереса, као што су они из енергетског сектора у којима се кумулативно примењује и чл. 194 ст. 1 УФЕУ. Са друге стране, околност да процесни оквир из чл. 9 Уредбе бр. 1/2003 даје Комисији простор да у оквиру прелиминарне оцене узме у обзир друге циљеве из УФЕУ, посебан значај има и у ситуацији када то води доношењу привременог закључка о непостојању повреде правила тржишне утакмице, као примарног предмета анализе.¹⁷

Сегмент провере понуђених обавеза примарно подразумева оцену спрам отклањања утврђене забринутости. У другом кругу, међутим, прихват мера иницијално оцењених адекватним се ставља у шири контекст усаглашености са поштовањем начела солидарности у остваривању циљева енергетске политике. Комисија стога не би могла да прихвати понуђене мере које су подобне са аспекта отклањања забринутости у погледу повреде конкуренције на енергетском тржишту уколико би оне могле довести до повреде чл. 194 УФЕУ.

III Принцип пропорционалности

Примена начела пропорционалности се разликује, у погледу домета и садржаја, зависно од карактера поступка који се води услед претпостављеног нарушавања конкуренције.¹⁸ Док је сходно чл. 7 Уредбе бр. 1/2003 циљ отклањање утврђене повреде конкуренције, у поступку

17 Вид. Пресуда у случају *Groupe Canal + v. European Commission* из 2020. године, бр. С–132/19 Р, EU:C:2020:1007, тач. 46–54. Доступно на адреси: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=ecli%3AECLI%3AEU%3AC%3A2020%3A1007>.

18 О примени начела пропорционалности у пољу права конкуренције Европске уније вид. Mária Patakyová, „Principle of Proportionality and European Competition Law“, *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore – The Milestones of Law in the Area of Central Europe* (editors Jozef Andraško, Ondrej Hamulák), Bratislava, 2018, 39.

којим се остварује нагодба то је анулирање забринутости, констатоване прелиминарном оценом Комисије.

Судски надзор одлука Комисије донетих по основу чл. 9 Уредбе бр. 1/23 усмерен је преваходно на проверу адекватности мера: у квантитативном смислу – да ли су довољне и у квалитативном смислу – да ли су примерене, да отклоне утврђену забринутост у погледу одвијања тржишне утакмице, сходно начелу пропорционалности. При томе, нарочито се води рачуна о заштити интереса трећих лица.

У предмету Т-616/18, Комисија је у побијаној одлуци заузела став да су коначно преузете обавезе – нужне и делотворне, и да нису непропорционалне, што их квалификује као адекватне за отклањање констатоване забринутости од злоупотребе доминантног положаја.

Са друге стране, пољска компанија *PGNiG* је тврдила да је Комисија прихватањем предлога обавеза од стране руске компаније *Gazprom*, између осталог, повредила начело пропорционалности. Најпре, Комисија је одустала од прихватања обавеза које би одговориле на забринутости у погледу пракси *Gazprom*-а на функционисање и доношење одлука у вези са гасоводом Јамал на пољској територији, јер је накнадно заузела став да су се првобитне забринутости показале неоснованим. Такође, Комисија је донела одлуку о нагодби иако се предложеним обавезама не отклањају забринутости у погледу пракси одређивања цена и територијалних ограничења *Gazprom*-а у државама централне и источне Европе на адекватан начин.

Како би одговорио на питање да ли је Комисија прихватањем обавеза предложених од стране компаније *Gazprom* повредила начело пропорционалности, Општи суд је најпре пошао од постојеће судске праксе у погледу примене начела пропорционалности на одлуке донете у складу са чл. 9 Уредбе 1/2003.

Начело пропорционалности, као једно од основних начела права ЕУ,¹⁹ представља и критеријум за оцену законитости аката Комисије, укључујући и одлуке које доноси на основу чл. 9 Уредбе 1/2003.²⁰ При примени начела пропорционалности у контексту одлука донетих на основу чл. 9 Уредбе, Комисија води рачуна о два критеријума – најпре, да ли предложене мере од стране учесника на тржишту на адекватан начин одговарају на забринутости из прелиминарне оцене, као и да ли

19 Max Hjärtström, Julian Nowag, „General principles of EU law in EU antitrust“, *Research Handbook on General Principles in EU Law: Constructing Legal Orders in Europe* (editors Katja S. Ziegler, Päivi J. Neuvonen, Violeta Moreno-Lax), Cheltenham, Northampton, 2022, 428.

20 *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* (2022), тач. 77.

се међу предложеним мерама од стране учесника на тржишту издвајају оне које истовремено адекватно одговарају на забринутости из прелиминарне оцене и представљају „мањи терет“ за учесника.²¹ Додатно, Комисија мора да води рачуна и о томе како ће коначно преузете мере учесника на тржишту утицати на интересе трећих страна.²²

Одлуком у предмету Т-616/18 Општи суд је додатно појаснио да ли Комисија, у току поступка који се одвија на основу чл. 9 Уредбе 1/2003, може одустати од приговора из прелиминарне оцене након што утврди да су се иницијалне забринутости у погледу повреде конкуренције накнадно показале неоснованим. У том случају, мора се узети у обзир да је прелиминарна оцена „по својој природи привремена“, и да се касније у току поступка може утврдити да су се почетне забринутости показале неоснованим.²³

За разлику од Општег суда који је сматрао да Комисија треба да образложи разлоге због којих је одустала од првобитних приговора из прелиминарне оцене, како би оправдала одсуство преузимања мера у погледу тих приговора,²⁴ Суд правде је у другостепеном поступку (С-255/22 Р) потврдио да такво образложење није нужно.²⁵ Комисија свакако остаје слободна да на сопствену иницијативу појасни зашто је донела одлуку о прихватању обавеза којом одустаје од једног или неколико првобитних приговора из прелиминарне оцене. Стога није утврђена повреда начела пропорционалности у погледу одсуства преузетих мера када је реч о иницијалним приговорима о пракси компаније *Gazprom* у погледу гасовода Јамал на пољској територији.

Када је реч о садржини начела пропорционалности у погледу судског надзора над одлукама Европске комисије, треба истаћи да се судска контрола Комисијиних одлука донетих на основу чл. 9 Уредбе бр. 1/2003 ограничава само на „очигледне грешке“ у оцени (енгл. *manifest error of assesment*).²⁶ То је у складу са досадашњом судском праксом када је реч о разматрању начела пропорционалности у предметима који су се односили на побијање одлука донетих у складу са чл. 9 Уредбе бр. 1/2003.

21 *European Commission v. Alrosa Company Ltd.* (2010), тач. 41; *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* (2022), тач. 78.

22 *Groupe Canal + v. European Commission* (2020), тач. 119.

23 *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* (2022), тач. 81.

24 *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* (2022), тач. 83–85.

25 Случај *Orlen v. Commission* из 2024. године, бр. С-255/22 Р, ЕУ:С:2024:790, тач. 51.

26 *European Commission v. Alrosa Company Ltd.* (2010), тач. 42.

Овакво ограничење судског надзора над одлукама Комисије донетих у поступку по чл. 9 Уредбе бр. 1/2003 се образлаже тиме да Комисија са својом експертизом спроводи анализу у области сложених економских питања, те да суд не би требало да задира у овлашћења Комисије и спроводи сопствену анализу сложених економских питања.²⁷ Стога се судски надзор ограничава само на питање да ли је Комисија у својој оцени начинила „очигледну грешку“.

Узимајући у обзир широко поље дискреције које Комисија има приликом анализе сложених економских питања, не чуди одлука суда у овом предмету да не прихвати аргументацију пољске компаније PGNiG – како су постојале мере које би биле делотворније у погледу ефективне конкуренције на релевантним тржиштима. Суд је, ослањајући се на претходну судску праксу у овој области, утврдио да сама чињеница како су евентуално постојале повољније мере у погледу делотворне конкуренције на тржишту није довољна да би се оправдао поништај Комисијине одлуке.²⁸ Довољно је да коначно прихваћене обавезе одговарају на забринутости садржане у прелиминарној оцени.

IV Начело енергетске солидарности

Поступци који се воде услед претпостављене повреде тржишне утакмице претпостављају узимање у обзир и других циљева утврђених УФЕУ, у складу са чл. 7 који утврђује њихову целовитост и доследност политика и активности у њиховом остваривању. Стога Комисија приликом утврђивања ограничавања конкуренције уважава и друге циљеве утврђене УФЕУ,²⁹ па и начело енергетске солидарности.

Општи суд у предмету Т-616/18 је посебно разматрао тужбени захтев који се односио на наводну повреду чл. 194 (1) УФЕУ од стране Европске комисије, сматрајући да је одлука Комисије у супротности са циљевима енергетске политике Европске уније и начелом енергетске солидарности.

Наиме, када је реч о члану 194 УФЕУ, он је по први пут уведен у примарно право Европске уније након усвајања Уговора из Лисабона. До тада није постојао посебан члан оснивачког уговора који би на детаљан и систематичан начин уређивао област енергетике, већ су друге одредбе

27 *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* (2022), тач. 93.

28 Случај *Morningstar, Inc. v. European Commission* из 2016. године, бр. Т-76/14, ЕУ:Т:2016:481, тач. 59.

29 Пресуда у предмету *Football Association Premier League* и др. из 2011. године, бр. С-403/08 и С-429/08, ЕУ:С:2011:631, тач. 139.

оснивачких уговора уређивале поједине сегменте енергетског тржишта. Члан 194 (1) УФЕУ дефинише циљеве енергетске политике Европске уније, укључујући ефикасно функционисање енергетског тржишта, обезбеђивање сигурности снабдевања, подстицање коришћења и улагања у нове и обновљиве изворе енергије, подстицање енергетске ефикасности и уштеде енергије, те подстицање развоја интерконекције енергетских мрежа држава чланица како би се обезбедило ефикасно функционисање енергетског тржишта. Остваривање поменутих циљева енергетске политике Уније мора да буде у „духу солидарности“.³⁰ Оваква формулација солидарности у чл. 194 је остављала простора различитим интерпретацијама у погледу правне природе начела солидарности у области енергетике.³¹

Треба истаћи да су правосудни органи Европске уније већ били у прилици да се изјасне о начелу енергетске солидарности у предмету који је Република Пољска покренула против одлуке Европске комисије о изузећу гасовода ОПАЛ на основу чл. 22 Директиве 2003/55/ЕС. Како је реч о предмету који се односи на посебан институт изузећа нове гасне инфраструктуре, у овом делу рада се нећемо детаљније бавити појединостима поменутог случаја. Ипак, од значаја јесте разматрање дела тужбеног захтева Пољске који се односио на то да је Комисија повредила начело енергетске солидарности, тако што није размотрила ово начело приликом доношења одлуке о изузећу предметне гасне инфраструктуре.

Два кључна питања која су се разматрала пред Општим судом јесу – да ли начело енергетске солидарности представља правно начело или политичку вредност коју Унија настоји остварити спровођењем циљева енергетске политике из чл. 194 (1) УФЕУ, као и да ли начело енергетске солидарности обавезује само у кризним ситуацијама у којима постоји проблем са сигурношћу снабдевања чланица Уније, или је реч о начелу које обавезује чланице у сваком моменту и без обзира на околности на енергетском тржишту?³²

Док је Комисија сматрала да је реч о политичкој вредности и принципу који је оријентир за спровођење енергетских политика Уније,

30 Страхиња Обреновић, „Од општег начела солидарности ка енергетској солидарности“, *Политичке последице пандемije – Political Consequences of the Pandemic* (уредник Иван Станојевић), Београд, 2021, 315–317.

31 О значају солидарности у праву Европске уније вид. Маја Лукић Радовић, *Солидарност у праву Европске уније – улога и перспективе*, Београд, 2018; Eva Kassoti, Narin Idriz (editors), *The Principle of Solidarity: International and EU Law Perspectives*, The Hague, 2023.

32 Mateusz Ryś, „The Principle of Energy Solidarity Clarified: A Certain Way to Uncertainty“, *Revista De Derecho Comunitario Europeo*, No. 71/2022, 158–162.

дотле је Општи суд заузео став да је реч о правном начелу који производи права и обавезе како за институције Уније, тако и за државе чланице. Начело енергетске солидарности налаже Унији и државама чланицама да приликом „извршавања својих обавеза воде рачуна о интересима других субјеката“.³³ Општи суд уводи *балансирање* или тзв. тест енергетске солидарности, који подразумева да ће државе чланице и институције ЕУ приликом доношења одлука у области енергетске политике водити рачуна о целокупном интересу Уније, као и о интересима других држава чланица.³⁴ То, ипак, не значи да се мора искључити било какав негативан ефекат на појединачне интересе држава чланица како би постојала усклађеност са начелом енергетске солидарности, приликом спровођења политика Уније у области енергетике.³⁵

У погледу другог питања, Општи суд је оспорио тврдњу да се начело енергетске солидарности примењује искључиво у кризним ситуацијама, те се не може поистоветити са *механизмом солидарности* који се примењује у случају постојања проблема са сигурношћу снабдевања, у складу са Уредбом бр. 2017/1938 о мерама заштите сигурности снабдевања природним гасом.³⁶ Стога примена начела енергетске солидарности није ограничена на кризне ситуације, већ представља руководеће начело за спровођење политика Уније у области енергетике, укључујући сигурност снабдевања, диверсификацију снабдевања или извора снабдевања, као и обезбеђивање економске и политичке одрживости чланица.³⁷ Риш (*Mateusz Rysz*) реферише на примену начела солидарности у кризним ситуацијама као на *ex post* солидарност, док се примена начела солидарности ради уравнотежавања различитих интереса у области енергетске политике Уније може посматрати као *ex ante* солидарност.³⁸

Предмет се нашао пред другостепеним органом у поступку по жалби коју је уложила Немачка, као интервенијент у првостепеном поступку против Европске комисије. Суд правде се у предмету С–848/19 Р сложио са резонавањем Општег суда у погледу правне обавезности начела енергетске солидарности приликом спровођења циљева енергетске политике Уније и њених чланица. Ипак, овакав став Суда у погледу

33 Случај *Republic of Poland v. European Commission* из 2019. године, бр. Т–883/16, ЕУ:Т:2019:567, тач. 72.

34 Anatole Boute, „The principle of solidarity and the geopolitics of energy: Poland v. Commission (OPAL pipeline)“, *Common Market Law Review*, Vol. 57, No. 3/2020.

35 *Republic of Poland v. European Commission* (2019), тач. 77.

36 *Republic of Poland v. European Commission* (2019), тач. 71.

37 *Republic of Poland v. European Commission* (2019), тач. 73.

38 М. Rysz, 162.

правне природе начела енергетске солидарности наишао је на критику појединих теоретичара, који су сматрали да суд није довољно појаснио шта представља начело енергетске солидарности, као и какве ће последице произвести у другим случајевима у области енергетске политике.³⁹

Након пресуде у предмету C–848/19 P (*случај ОПАЛ*), Суд правде је имао прилику да прецизира домен примене начела енергетске солидарности, и то у односу на усклађеност одлуке о прекиду поступка услед нагодбе на основу чл. 9 Уредбе бр. 1/2003 са циљевима постављеним чл. 194 (1) УФЕУ. Пољска компанија PGNiG је у тужбеном захтеву тврдила да Комисија није узела у обзир циљеве енергетске политике Уније када је донела одлуку да прихвати обавезе које је предложила компанија *Gazprom*, те да је тако повредила начело енергетске солидарности. У том смислу, Комисија је требало да узме у обзир како ће спорна одлука утицати не само на интерес Уније, већ и на интересе њених чланица.⁴⁰ Општи суд је заузео став да Комисија приликом одлучивања о прихватању обавеза на основу чл. 9 Уредбе 1/2003 мора да узме у обзир и друге одредбе Уговора, укључујући и чл. 194 (1) УФЕУ. Међутим, то не значи да је Комисија морала да наметне учеснику додатне обавезе мимо оних које су већ прихваћене, и којим се одговара на забринутости у погледу тржишних пракси идентификованих у прелиминарној оцени Комисије.⁴¹ Штавише, Општи суд сматра да пољска компанија не пружа никакве доказе у погледу тога да је одлука о прихватању обавеза „супротна циљевима енергетске политике или начелу енергетске солидарности“.⁴² Суд, такође, није прихватио ни наводе пољске компаније како је Комисија била дужна да образложи усклађеност одлуке о прихватању предложених обавеза са чл. 194 (1) УФЕУ.⁴³

39 Вид. Katja Yafimava, *The OPAL Exemption Decision: a comment on the Advocate General's Opinion on its annulment and its implications for the Court of Justice judgement and OPAL regulatory treatment*, *Energy insight* 87, Oxford Institute for Energy Studies, 2021; Kim Talus, *The interpretation of the principle of energy solidarity – A critical comment on the Opinion of the Advocate General in OPAL*, *Energy insight* 89, Oxford Institute for Energy Studies, 2021; Mykola Iakovenko, „Case C–848/19 P: Germany v. Poland and its outcomes for EU energy sector: an extended case note on the European Court of Justice judgment in the OPAL case: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 15 July 2021, C–848/19 P, Germany v. Poland, ECLI:EU:C:2021:598“, *The Journal of World Energy Law & Business*, Vol. 14, No. 6/2021.

40 *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* (2022), тач. 415.

41 *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* (2022), тач. 421–422.

42 *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* (2022), тач. 423.

43 *Polskie Górnictwo Naftowe and Gazownictwo S.A. v. European Commission* (2022), тач. 427.

У другостепеном поступку пољска компанија је тврдила да је Општи суд починио грешку која се тиче права, када је тумачио усклађеност спорне одлуке Комисије са чл. 194 (1) УФЕУ.⁴⁴ Суд правде је, најпре, утврдио да Комисија не би могла прихватити коначне обавезе којима се отклањају забринутости у погледу повреде конкуренције, када би оне истовремено могле довести до повреде чл. 194 (1) УФЕУ.⁴⁵ Такође, чињеница да Комисија није експлицитно споменула начело енергетске солидарности не значи да није узела у обзир ово начело и циљеве енергетске политике Уније, када је прихватала коначне обавезе од стране компаније *Gazprom*. Овакво резонување је у складу са претходном одлуком Суда правде у предмету *ОПАЛ*.⁴⁶ Изостанак изричитог навођења начела енергетске солидарности би могао да наведе на погрешан закључак да Комисија није узела у обзир ово начело приликом прихватања обавеза од стране компаније *Gazprom*. Штавише, Суд правде указује да „спорна одлука (прим. Комисије) садржи елементе који јасно упућују на то да је Комисија у тренутку доношења одлуке узела у обзир циљеве политике Уније у области енергетике“.⁴⁷

V Уместо закључка

Кауза института прекида поступка услед нагодбе јесте деловно санирање нарушеног тржишног еквилибријума и отклањање негативних последица – благовремена и што потпунија заштита, а не санкционисање понашања тржишног учесника. У односу на окончања поступка у коме би се повреда конкуренције формално утврдила, предност се даје бржем и ефикаснијем деловању, усаглашеним поступањем Комисије и тржишног учесника.⁴⁸ Централни сегмент приликом оцене мера има примена принципа пропорционалности.

Специфичност оваквог поступка у сфери енергетских тржишта је двојака. Најпре, полази се од претпостављеног квалификованог ризика нарушавања конкуренције. Ово стога што је јавни интерес изражен како на страни сегмента који за циљ има заштиту ефективне конкуренције, тако и у погледу саме природе делатности (имајући у виду широку дисперзованост интереса трећих лица у домену потрошње). Друго, поступање је усложњено (као у предмету Т-616/18, односно С-255/22 Р),

44 Вид. Мишљење општег правобраниоца (*Opinion of Advocate General Rantos delivered on 6 June 2024*) у предмету *Orlen S.A. v. European Commission*, бр. С-255/22 Р, ЕУ:С:2024:466, тач. 44–45.

45 *Orlen v. Commission* (2024), тач. 96.

46 Вид. *Federal Republic of Germany v. European Commission* (2021), тач. 157, 159.

47 *Orlen v. Commission* (2024), тач. 100.

48 Сања Данковић Степановић, *Право и економика конкуренције*, Београд, 2014, 354.

јер се прихватањем примене мера отклањања негативних ефеката на тржишту, у свим процесним фазама, узимају у обзир примарно захтеви из чл. 102 – посебну важност имају домен констатоване забринутости и интерес трећих лица, али и специфичне околности случаја, сходно чл. 194 ст. 1 УФЕУ.

Комисија цени и усклађеност са ширим кругом одредаба, системски тумачећи УФЕУ, укључујући аспект да ли се преузетим обавезама нарушава начело енергетске солидарности. Стога не би биле прихватљиве понуђене мере које су адекватне за отклањање забринутости у погледу повреде конкуренције на енергетском тржишту уколико би могле довести до повреде чл. 194, односно уколико би се њима деривативно могли угрозити циљеви на које се односе начело енергетске солидарности или сигурности снабдевања.

Реч је о квалификованом поступању Комисије сходно чл. 9 Уредбе бр. 1/2003, јер је потребно перципирати и последични ефекат одлуке у домену остваривања циља енергетске политике. Стога институт прекида поступка услед нагодбе има усложњен процесни ток и ограничен домен примене у случајевима енергетских тржишта.

Коришћена литература

- Беговић Борис, Павић Владимир, Поповић В. Душан, *Увод у право конкуренције*, Београд, 2019. (Begović Boris, Pavić Vladimir, Popović V. Dušan, *Uvod u pravo konkurencije*, Beograd, 2019)
- Boute Anatole, „The principle of solidarity and the geopolitics of energy: Poland v. Commission (OPAL pipeline)“, *Common Market Law Review*, Vol. 57, No. 3/2020.
- Дамњановић Катарина, Поповић Душан, „Реформа права конкуренције Европске уније – Уредба број 1/2003“, *Ревизија за европско право*, бр. 1/2004. (Damjanović Katarina, Popović Dušan, „Reforma prava konkurencije Evropske unije – Uredba br. 1/2003“, *Revija za evropsko pravo*, br. 1/2004)
- Данковић Степановић Сања, *Право и политика конкуренције*, Београд, 2014. (Danković Stepanović Sanja, *Pravo i politika konkurencije*, Beograd, 2014)
- Ezrachi Ariel, *EU Competition Law*, Portland, 2010.
- Iakovenko Mykola, „Case C–848/19 P: Germany v Poland and its outcomes for EU energy sector: an extended case note on the European Court of Justice judgment in the OPAL case: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 15 July 2021, C-848/19 P, *Germany v Poland*,

- ECLI:EU:C:2021:598“, *The Journal of World Energy Law & Business*, Vol. 14, No. 6/2021.
- Kassoti Eva, Idriz Narin (eds.), *The Principle of Solidarity: International and EU Law Perspectives*, The Hague, 2023.
- Лукић Радовић Маја, *Солидарности у праву Европске уније – улога и перспективе*, Београд, 2018. (Lukić Radović Maја, *Solidarnost u pravu Evropske unije – uloga i perspektive*, Beograd, 2018)
- Niels Gunnar, Jenkins Helen, Kavanagh James, *Economics for Competition Lawyers*, Oxford, 2011.
- Обреновић Страхиња, „Од општег начела солидарности ка енергетској солидарности“, *Политичке последице пандемije – Political Consequences of the Pandemic* (уредник Иван Станојевић), Београд, 2021. (Obrenović Strahinja, „Od opšteg načela solidarnosti ka energetske solidarnosti“, *Političke posledice pandemije – Political Consequences of the Pandemic* (urednik Ivan Stanojević), Beograd, 2021)
- O’Donoghue Robert, Padilla Jorge, *The Law and Economics of Article 102 TFEU*, Oxford, Portland, 2013.
- Patakyová Mária, „Principle of Proportionality and European Competition Law“, *Milníky práva v stredoeurópskom priestore – The Milestones of Law in the Area of Central Europe* (editors Jozef Andraško, Ondrej Hamulák), Bratislava, 2018.
- Ристић Бојан, Трифуновић Дејан, *Политика заштите конкуренције – принципи и примена*, Београд, 2022. (Ristić Bojan, Trifunović Dejan, *Politika zaštite konkurencije – principi i primena*, Beograd, 2022)
- Russo Francesco, Schinkel Maarten Pieter, Günster Andrea, Carree Martin, *European Commission Decisions on Competition*, New York, 2010.
- Ryś Mateusz, „The Principle of Energy Solidarity Clarified: A Certain Way to Uncertainty“, *Revista De Derecho Comunitario Europeo*, No. 71/2022.
- Talus Kim, *The interpretation of the principle of energy solidarity – A critical comment on the Opinion of the Advocate General in OPAL*, *Energy insight* 89, Oxford Institute for Energy Studies, 2021.
- Hjærtström Max, Nowag Julian, „General principles of EU law in EU antitrust“, *Research Handbook on General Principles in EU Law: Constructing Legal Orders in Europe* (editors Katja S. Ziegler, Päivi J. Neuvonen, Violeta Moreno-Lax), Cheltenham, Northampton, 2022.
- Craig Paul, de Búrca Gráinne, *The Foundations of European Union Competition Law – The Objective and Principles of Article 102*, Oxford, 2011.
- Yafimava Katja, *The OPAL Exemption Decision: a comment on the Advocate General’s Opinion on its annulment and its implications for the Court of Justice judgement and OPAL regulatory treatment*, *Energy insight* 87, Oxford Institute for Energy Studies, 2021.

Sanja DANKOVIĆ STEPANOVIĆ, PhD
Full Professor at the University of Belgrade Faculty of Political Science,
Serbia

Strahinja OBRENOVIĆ, PhD
Assistant Professor at the University of Belgrade Faculty of Political
Science, Serbia

THE PRINCIPLES OF PROPORTIONALITY AND ENERGY SOLIDARITY UNDER ARTICLE 9 OF (EU) REGULATION NO. 1/2003

Summary

The subject of the paper is the application of commitments in cases where there are competition concerns regarding the abuse of a dominant position in the energy sector, with a focus on the principles of proportionality and energy solidarity. The legal basis for the analysis is the EU's Court of Justice judgement in case C-255/12. The aim of the paper is to highlight the specificities of acting in such cases and the duty to exercise heightened attention, since behavior that constitutes a violation of Article 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) can consequently affect the achievement of the goals of energy policies, as outlined in Article 194 (1) TFEU.

The conclusion highlights that a specific risk of competition violations exist if there is abuse of a dominant position in relevant energy markets, particularly due to the additional public interest in the sector. As a result, the commitment procedure requires a qualified analysis in the form of two concentric circles – primarily addressing competition concerns and assessing alignment with the goals of energy policy, alongside the cumulative application of the principles of proportionality and energy solidarity in such cases.

Key words: *Abuse of a Dominant Position. – Commitment Decision. – Effective Competition. – Principle of Energy Solidarity. – Principle of Proportionality.*

Датум пријема рада: 7. 11. 2025.

Датум прихватања рада: 8. 12. 2025.

УДК: 347.72.03(497.11) ; 347.724(497.11)

CERIF: S 144

ТИП РАДА: ИЗВОРНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_26102A

др Владимир МАРЈАНСКИ*
редовни професор Универзитета у Новом Саду – Правног факултета, Србија

ДИСПОЗИТИВНОСТ ОДРЕДБИ ЗАКОНА О ПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА У РЕГУЛИСАЊУ ПОЈЕДИНИХ ИМОВИНСКИХ ПРАВА ЧЛАНОВА У ОДНОСУ СА ДРУШТВОМ С ОГРАНИЧЕНОМ ОДГОВОРНОШЋУ**

Сажетак

Закон о привредним друштвима оставља широку аутономију воље друштву и члановима да своје међусобне односе уреде на начин како то одговара њиховим потребама, као и потребама, карактеристикама и циљу конкретне друштва с ограниченом одговорношћу. На релативно великом броју места даћа је могућност да се од одредби Закона о привредним друштвима одступи друшћим уређењем појединих питања на аутономној основи, по правилу, у оснивачком акту друштва. Предмет размишљања у овом раду односиће се на анализу могућности и граница одступања од диспозитивних одредби Закона о привредним друштвима у регулисању појединих имовинских права чланова (права учешћа у расподели добити, права приоритетној уписа удела у пословику

* Електронска адреса аутора: v.marjanski@pf.uns.ac.rs.
ORCID: 0000-0002-2255-4026.

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту „Правна традиција и нови правни изазови“ у 2025. години чији је носилац Правни факултет у Новом Саду.

повећања основној кайићала и йрава учешћа у расйодели ликвидационој осйаћика или вишка геобне масе у сйечају) у односу са друшћивом с оћраниченом одйорношћу. Закон усйосйавља йравило да се йоменућа имовинска йрава чланова осйварују йо йринцију сразмерности йй. у обиму који је сразмеран йроценйуалном учешћу удела чланова у основном кайићалу друшћива. Ййак, исйи Закон, у вези са урећивањем обима осйваривања имовинских йрава чланова, дойушйа одсйућања од йоре йоменућој йринција сразмерности (йройорционалности). Главно йежишйе анализе у раду биће исйићивање йраница одсйућања од законом йройисаних йравила како у конйексйу урећивања йојединих йићања йушйем корйорайивно-йравних акаћа (оснивачкој акћа или изузетно и одлуке скуйшйине друшћива), йако и у домену урећивања йићања са искључиво облиационо-йравним дејсйивима у уйовору између чланова у вези са друшћивом.

Кључне речи: Дисйозитивности одредби Закона о йривредним друшћивима. – Право учешћа у расйодели добийи. – Право йриоритетној уйиса удела. – Право учешћа у расйодели ликвидационој/сйечајној осйаћика. – Друшћиво с оћраниченом одйорношћу.

I Уводне напомене

1. Диспозитивност одредби Закона о привредним друштвима код друштва с ограниченом одговорношћу и ограничење предмета анализе

Закон о привредним друштвима¹ оставља широку аутономију воље друштву и члановима да своје међусобне односе уреде на начин како то одговара њиховим потребама, као и потребама, карактеристикама и циљу конкретног друштва с ограниченом одговорношћу.² У том контексту треба истаћи да су норме ЗПД у делу закона које се односе на друштво с ограниченом одговорношћу, по правилу, диспозитивног карактера. На релативно великом броју места дата је могућност да се од одредби ЗПД одступи другачијим уређењем појединих питања на аутономној основи, по правилу, у оснивачком акту друштва, а само у изу-

1 Закон о привредним друштвима – ЗПД, Службени йласник РС, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – др. закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019, 109/2021 и 19/2025.

2 У вези са проблемом постављања циља конкретног привредног друштва видети опширније: Вук Радовић, „Циљ привредног друштва с освртом на актуелну пандемију“, *Ревија Койаоничке школе йриродној йрава*, бр. 2/2021, 25–58.

зетним случајевима и одлуком скупштине друштва, уговором о преносу удела или пословником о раду скупштине у зависности од конкретног питања. Анализом законског текста може се уочити да постоје две врсте диспозитивних одредби. Оне код којих нису постављене јасне границе диспозитивности и оне код којих су границе диспозитивности јасно постављене. Одредбе код којих нису постављене јасне границе диспозитивности препознају се на основу следећих или сличних формулација: „...осим ако је оснивачким актом другачије одређено“; „Ако оснивачким актом или одлуком скупштине није другачије одређено...“ и сл.³ Одредбе код којих су постављене границе диспозитивности су, на пример, оне којима се регулишу већине потребне за доношење појединих скупштинских одлука: „Скупштина одлучује већином од две трећине од укупног броја гласова свих чланова друштва о: 1) повећању или смањењу основног капитала; 2) статусним променама и променама правне форме; 3) доношењу одлуке о ликвидацији друштва или подношењу предлога за покретање стечаја; 4) расподели добити и начину покрића губитка; 5) стицању сопствених удела друштва; 6) стицању резервисаних сопствених удела друштва“.⁴ „Оснивачким актом може се предвидети и друга већина за доношење одлука из става 2. овог члана, али не мања од обичне већине од укупног броја гласова чланова друштва који имају право гласа по одређеном питању“.⁵ Коначно, постоје и императивне одредбе од којих се не може одступити другачијим одређивањем правила на аутономној основи.⁶ Евентуално прописивање другачијих правила у односу на она прописана императивном нормом не би имало дејство, па би се на конкретан случај непосредно применила норма утврђена законом.

Из дикције норме: „Чланови друштва с ограниченом одговорношћу своје међусобне односе у друштву, као и односе са друштвом, уређују слободно, ако овим законом није другачије уређено“, може се извести закључак да се могућност одступања од диспозитивних одредби

3 Вид. ЗПД, чл. 146 ст. 4, чл. 151, чл. 1, чл. 152 ст. 2, чл. 159 ст. 4–5, чл. 159г ст. 1, чл. 160 ст. 1, чл. 162 ст. 6, чл. 164 ст. 1–2, чл. 165, чл. 166, чл. 167 ст. 5, чл. 174 ст. 4, чл. 177 ст. 1, чл. 178 ст. 1, чл. 180 ст. 5, чл. 197 ст. 3, чл. 199 ст. 2, чл. 203, 204 ст. 1 и 5, чл. 206, чл. 210 ст. 4, чл. 212 ст. 3, чл. 219 ст. 3 и 4, чл. 221 ст. 2, чл. 223 ст. 3, 224 ст. 2, чл. 232 ст. 2, чл. 233 ст. 1, чл. 236.

4 ЗПД, чл. 211 ст. 2.

5 ЗПД, чл. 211 ст. 3.

6 Императивне норме се углавном срећу у делу ЗПД који је посвећен органима друштва с ограниченом одговорношћу или када је предвиђена сходна примена норми са акционарских друштава на друштво с ограниченом одговорношћу. Тако се, на пример, питања која се налазе у делокругу скупштине друштва не могу делегирати на друге органе, јер се не даје могућност другачијег уређења овог питања на аутономној основи (нпр. путем оснивачког акта). Вид. ЗПД, чл. 200.

протеже у два правца тј. односа.⁷ Један однос је тзв. хоризонтални и то је однос између чланова друштва, а други однос је вертикални и то је однос између чланова друштва и друштва с ограниченом одговорношћу као посебног субјекта права.

Разликовање ове две врсте односа је од изузетног значаја имајући првенствено у виду да се уговарањем у односу између чланова (тзв. хоризонтални однос) не могу успостављати обавезе, нити било какви терети за друштво као посебног субјекта права. Овакав закључак проистиче и из општег правила облигационог права да уговарање на терет трећег није правно допуштено јер је противно самом принципу уговарања да неко против своје воље преузме било какву обавезу или терет. Супротно решење би значило негирање два основна принципа уговорног права: приватне аутономије и каузалности обећања. Наметнути неком обавезу без његовог пристанка значило би признање дејства таквог „уговора“ којим дужник прихвата обавезе под дејством принуде. У складу са наведеним је и правило из ЗПД да уговор између чланова у вези са друштвом производи дејство искључиво између чланова који су га закључили.⁸ Како друштво, по правилу, није истовремено члан друштва „у самоме себи“, изузев у случају поседовања сопственог удела, оно, по правилу, не може бити уговорна страна у уговору између чланова, па одредбе таквог уговора немају дејство на друштво. Осим тога, одредбе уговора између чланова не обавезују ни оне чланове друштва који нису приступили његовом закључењу (нпр. уколико у трочланом друштву два члана закључе уговор између чланова у вези са друштвом, трећег члана такве одредбе не обавезују).

Као што је већ поменуто, други однос је тзв. вертикални однос, тј. однос између чланова друштва и друштва с ограниченом одговорношћу као посебног субјекта права. Слобода одступања од диспозитивних одредби у овом односу може се изразити путем уређивања одређених питања у оснивачком акту друштва или изузетно одлуком скупштине у складу са законом и оснивачким актом. У овом односу садржински могу бити обухваћена чисто корпоративноправна правила, корпоративноправна правила са појединим облигационим дејствима, и она која су чисто облигационе природе (реткост). Корпоративноправна правила садржана у оснивачком акту имају шире дејство него облигациона и истовремено обавезују друштво, чланове органа друштва и све чланове друштва. Правила облигационе природе садржана у оснивачком акту имају искључиво дејство између члана/чланова друштва с једне стране и самог друштва с друге стране (нпр. правила о трошковима оснивања, посебним погодностима и сл.).

7 Вид. ЗПД, чл. 140.

8 Вид. ЗПД, чл. 15 ст. 2.

Посматрано из визуре чланова друштва начело диспозитивности код друштва с ограниченом одговорношћу своју примену има, како у погледу уређивања права, тако и домену уређивања обавеза чланова друштва. Права чланова друштва генерално се деле на две групе: 1. имовинска и 2. управљачка права чланова. Имовинска права чланова су она на основу којих члан непосредно или посредно може да остварује одређене економске интересе у вези са пословањем друштва. Имовинска права чланова могу се поделити у две групе. То су имовинска права која проистичу из удела и имовинска права на самом уделу у друштву.

У имовинска права чланова која проистичу из удела спадају: 1. право учешћа у расподели добити друштва, 2. право учешћа у расподели ликвидационог или стечајног остатка (вишка деобне масе), 3. право пречег уписа удела приликом повећања основног капитала и 4. право прече куповине (понекад и шире – право пречег стицања) удела. У имовинско право чланова на уделу спада право располагања уделом у најширем смислу те речи (право на пренос, право на залагање и др.).

Како обим овог рада не омогућава детаљнију анализу диспозитивних одредби ЗПД у вези са уређивањем свих имовинских права чланова, предмет разматрања у овом раду биће ограничен на анализу могућности и граница одступања од диспозитивних одредби ЗПД у вези са уређивањем појединих имовинских права чланова која проистичу из удела тј. на: 1. право учешћа у расподели добити друштва, 2. право пречег уписа удела приликом повећања основног капитала и 3. право учешћа у расподели ликвидационог или стечајног остатка (вишка деобне масе). Поред наведеног, треба истаћи да је могућност одступања од диспозитивних одредби ЗПД у вези са уређивањем имовинских права на уделу (правом располагања – преноса, залагања удела и слично) такође веома широка. Како је право прече куповине удела (или шире право пречег стицања), међутим, у уској вези са реализацијом имовинских права на уделу (правом располагања – преноса, залагања удела и сл.), анализа слободе одступања од диспозитивних норми прописаних у вези са тим чланским правом биће предмет анализе заједно са имовинским правима на уделу (правом располагања – преноса, залагања удела и др.) у неком од наредних радова.

Логика одвојене анализе у вези са уређивањем појединих имовинских права чланова проистиче и из карактера односа који се у вези са реализацијом појединих имовинских права чланова успостављају. У вези са вршењем права на учешће у расподели добити друштва, права на учешће у расподели ликвидационог или стечајног остатка и права пречег уписа удела приликом повећања основног капитала, првенствено се успоставља већ горе поменути вертикални однос између чланова

и друштва као посебног субјекта права. С друге стране, у вези са реализацијом права располагања уделом (пренос, залагање и сл.) и права прече куповине (стицања) претежно се успоставља само тзв. хоризонтални однос између чланова друштва.⁹

II Диспозитивност одредби ЗПД у домену уређивања појединих имовинских права чланова друштва

1. Опште напомене

Правило је да се имовинска права чланова која проистичу из удела код друштва с ограниченом одговорношћу (право учешћа у расподели добити, расподели ликвидационог и стечајног остатка, право пречег уписа удела и право прече куповине удела) остварују по принципу сразмерности тј. у обиму који је сразмеран процентуалном учешћу удела чланова у основном капиталу друштва.¹⁰ Ипак, ЗПД у вези са уређивањем обима остваривања имовинских права чланова допушта одступања од горе поменутог принципа сразмерности. Дозвољеност одступања од принципа сразмерности учешћа удела у основном капиталу друштва приликом уређивања имовинских права чланова не представља конституисање института приоритетног (преференцијалног) удела (што постоји код акционарских друштава у случају издавања преференцијалних акција¹¹), већ је израз законског принципа слободе уговарања чланова у домену уређења права чланова у друштву.¹²

Коначно, могућност одступања од диспозитивних одредби ЗПД у домену уређивања имовинских права која проистичу из удела, уређивањем појединих питања на другачији начин од оног који је предвиђен у ЗПД има домен примене само код вишечланих друштава с ограниченом одговорношћу тј. друштава која имају два или више чланова. Код једночланих друштава једини члан друштва остварује сва имовинска права у пуном обиму.

9 Вертикални однос, тј. однос између чланова и друштва у вези са преносом удела може бити успостављен само уколико је у оснивачком акту прописана неопходна сагласност друштва за пренос удела на треће лице у складу са одредбама члана 167 ЗПД.

10 Вид. ЗПД, чл. 146 ст. 5, чл. 152 ст. 2, чл. 162 ст. 5, чл. 541 ст. 2 тач. 3.

11 Вид. ЗПД, чл. 253.

12 Вид. Мирко Васиљевић, „Уговорна одступања законом уређених неких права чланова привредних друштава на диспозитиван начин од принципа сразмерности капитал учешћа у компанијском праву“, *Право и привреда*, бр. 2/2024, 164.

2. Диспозитивност одредби ЗПД у вези са уређивањем права на учешће у расподели добити

а) Ојшшће їранице слободe одстїуїања од дисїозїтївнїх одредбї ЗПД у вези са уређивањем їрава на учешће у расїодели добїтїи

Члан друштва по основу удела има право на учешће у расподели добити друштва.¹³ Право учешћа у расподели добити сразмерно је учешћу удела тог члана у основном капиталу друштва, осим ако је оснивачким актом одређено другачије.¹⁴ Дакле, закон успоставља претпоставку да се члановима друштва добит расподељује сразмерно процентуалној вредности њихових удела у основном капиталу друштва, али је од тог правила могуће одступити другачијим уређењем обима реализације овог имовинског права у оснивачком акту друштва.

Одређивање другачијег обима остваривања овог права тј. одступање од принципа сразмерности, а које ће обавезивати друштво приликом формулисања садржине одлуке о расподели добити могуће је учинити искључиво путем оснивачког акта.¹⁵ Није допуштено одлуком скупштине тј. одлуком о расподели добити утврдити другачију сразмеру исплате добити у односу на законски принцип сразмерности, уколико за то не постоји упориште у оснивачком акту друштва. Осим тога, иако предмет уређивања односа између чланова друштва у уговору између чланова може бити и питање међусобне прерасподеле добити која ће проистећи из пословања друштва, то уређивање односа између чланова у вези са исплатом добити (прецизније новчаним износима који ће проистећи из расподеле добити), има само интерни – облигациони карактер.¹⁶ Дакле, добит се увек расподељује у складу са ЗПД и оснивачким актом. Тек уколико се донесе одлука о расподели добити у складу са ЗПД и оснивачким актом, тако настало и у складу са одлуком о расподели добити обликовано конкретно потраживање члана према друштву може бити предмет преноса у складу са општим правилима облигационог права,¹⁷ а садржина евентуалне другачије прерасподеле примљених новчаних средстава по основу већ расподељене добити може бити уређена уговором између чланова у вези са друштвом. Сагласно наведеном, конкретни новчани износи примљени по основу расподеле

13 Вид. ЗПД, чл. 152 ст. 1 тач. 2.

14 Вид. ЗПД, чл. 152 ст. 2.

15 *Ibid.*

16 *Ibid.*

17 Видети одредбе о уступању потраживања уговором (цесија) из Закона о облигационим односима, чл. 436–445.

добити могу се даље другачије дистрибуирати (прерасподелити) међу члановима у складу са уговором између чланова који су га закључили.¹⁸

Прописивање у оснивачком акту или уговору чланова у вези са друштвом да се добит мора или не сме расподелити члановима (на пример у одређеном временском периоду) не би имало дејство на друштво. Ово из разлога што ЗПД у својој одредби којом се даје могућност одступања од сразмерности расподеле ограничава слободу уговарања на могућност другачијег утврђивања обима права чланова у вези са исплатом добити. Закон о привредним друштвима не даје право да се оснивачким актом ограничава воља друштва генерално у вези са његовим правом да донесе или не донесе скупштинску одлуку о расподели добити. Како се друштву не може наметнути обавеза да исплати добит, тако му се не може ни ограничити или искључити право да исплати добит члановима. У складу са вољом друштва као посебног субјекта права (правног лица) одговарајућим скупштинским одлукама у складу са законом и оснивачким актом, уместо исплате добити (дивиденде) члановима друштва билансна добит може се трансформисати (распоредити) у правцу покрића губитака,¹⁹ формирања средстава резерви (наменске, ненаменске),²⁰ повећања основног капитала из нето имовине друштва (нераспоређене добити)²¹ или у изостанку било које од тих одлука остати нераспоређена. Дакле, искључиво је право друштва да билансну добит остави нераспоређену (не постоји обавеза друштва да билансну добит расподели члановима), те да само одабере тренутак да ли ће, када и у ком смеру у складу са својим тренутним интересима и циљевима исту расподелити члановима, распоредити (трансформисати) у неком другом правцу или је оставити нераспоређену.²² Право друштва на доношење одлуке о расподели добити условљено је искључиво билансним показатељима у складу са рачуноводственим прописима и нормама ЗПД о ограничењима плаћања.²³

Евентуална одредба оснивачког акта којом се друштву намеће обавеза или забрањује доношење одлуке о расподели добити била би без дејства. Наравно, како се воља друштва формира скупштинском одлуком, која настаје одговарајућим гласањем чланова на скупштини, поједине

18 Владимир Марјански, „Расподела добити члановима друштва с ограниченом одговорношћу и разлике у односу на друге исплате корпоративно-правног карактера“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2020, 229.

19 Вид. ЗПД, чл. 200 ст. 1 тач. 6.

20 На пример формирање наменских резерви за откуп сопственог удела (Вид. ЗПД, чл. 157 ст. 4).

21 Вид. ЗПД, чл. 146 ст. 1 тач. 2.

22 В. Марјански (2020), 219.

23 Вид. ЗПД, чл. 184 у вези са чл. 275.

одредбе уговора између чланова у вези са друштвом о начину гласања у вези са доношењем или недоношењем одлуке о расподели добити могле би имати фактички утицај на формирање воље друштва у вези са доношењем одлуке о расподели добити. Тако је, на пример, могуће уговором између чланова у вези са друштвом уредити питање начина гласања у вези са доношењем одлуке о расподели добити. У том смислу, могуће је предвидети да се чланови међусобно обавезу да ће гласати за или против доношења одлуке о расподели добити за конкретан случај или у одређеном временском периоду. Ипак, уговор између чланова, како је горе наведено има искључиво облигационоправно дејство међу члановима који су га закључили. Гласање овако обавезаних чланова на скупштини друштва супротно правилима из уговора између чланова не би утицало на валидност скупштинске одлуке.²⁴ Поједностављено речено, глас дат супротно норми из уговора између чланова производи би правно дејство. Кршење норми о начину гласања из уговора између чланова могло би изазвати само постојање имовинскоправног захтева за накнаду штете или плаћање уговорне казне (уколико је уговорена) од стране члана који је ту норму својим гласањем на скупштини прекршио.²⁵

У појединим правним системима предвиђено је да не доношење одлуке о расподели добити у одређеном временском периоду у одређеном минималном износу представља законом прописан оправдан разлог за иступање члана из друштва.²⁶ Иако наш ЗПД изостанак одлуке о расподели добити не предвиђа као законски оправдан разлог за иступање из друштва, иста или слична одредба се у складу са принципом аутономије воље може унети и у оснивачки акт друштва. Ипак, ни тада такве или сличне одредбе у оснивачком акту не би непосредно утицале на право друштва да донесе или не донесе одлуку о расподели добити. Изостанак одлуке о расподели добити, под условом да је то предвиђено као оправдан разлог за иступање у оснивачком акту друштва, само би активирало право члана да поднесе захтев друштву за иступање члана из оправданог разлога уз потраживање накнаде од друштва за његов удео.²⁷ Ипак,

24 В. Марјански (2020), 232.

25 *Ibid.*

26 У праву Шпаније, на пример, постоји решење према коме члан стиче оправдан разлог за иступање ако друштво по истеку пет година од његовог оснивања не започне са исплатом дивиденде у минималном износу од једне трећине укупне добити. Вид. о томе код Holger Fleischer, Jennifer Trinks, „Minderheitenschutz be der Gewinnesaurierung in der GmbH ein deutsch-spanischer Rechtsvergleich“, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht (NZG)*, 2015, 295.

27 У појединим правним системима (право Немачке, Аустрије, Швајцарске) тзв. важни (оправдани) разлози за иступање из друштва нису прописани законом, већ је питање оправданости разлога препуштено на утврђивање судској пракси. Један од таквих разлога који се помиње у судској пракси односи се на неоправдану и

то и даље не би ограничило право друштва да по својој вољи одлучује о расподели добити. Једини случај у коме је право друштва на исплату добити члановима ограничен, изузимајући поступак ликвидације²⁸ или стечаја,²⁹ предвиђен је управо у вези са иступањем члана из оправданог разлога уз потраживање накнаде за удео. Наиме, друштво може исплаћивати накнаду за удео члану друштва који је иступио само из средстава резерви друштва које се могу користити за те намене или средстава остварених продајом сопственог удела друштва стеченог иступањем тог члана друштва.³⁰ До потпуне исплате накнаде удела члану који је иступио из друштва, друштво не може делити добит својим члановима и дужно је да сву остварену добит распоређује у резерве за исплату накнаде члану који је иступио из друштва.³¹

б) Поједине границе одступања од диспозитивних одредби ЗПД у вези са уређивањем права на учешће у расподели добити

Из претходних разматрања недвосмислено проистиче да је одступање од диспозитивних одредби ЗПД, у вези са правом чланова на учешће у расподели добити, ограничена искључиво на сегмент утврђивања другачијег обима права учешћа у расподели добити у односу на процентуално учешће удела чланова у основном капиталу друштва тј. на могуће одступање од принципа сразмерности. У сваком случају треба имати у виду да прописивање другачије сразмере за исплату добити значи само другачије обликовање садржине евентуалног условљеног имовинскоправног захтева члана према друштву у односу на оно које је већ законом прописано. Такво прописивање у оснивачком акту, међутим, не значи да је право чланова на исплату добити гарантовано. Овим правилима се само регулише садржина конкретног имовинскоправног захтева чланова према друштву за исплату добити, који ће настати тек

дугорочну неисплату добити члановима друштва. Вид. опширније Welf Müller, *Burkhard Hense, Beck'sches Handbuch der GmbH – Gesellschaftsrecht – Steuerrecht*, München, 1995, 803. У вези са оправданим разлозима предвиђеним оснивачким актом за иступање члана из друштва уз потраживање накнаде за удео видети опширније код Владимир Марјански, „Иступање члана из друштва с ограниченом одговорношћу“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2016, 120–143.

28 Вид. ЗПД, чл. 528 (добровољна ликвидација) и чл. 547а ст. 2 (принудна ликвидација).

29 У стечајном поступку чланови немају право на исплату добити, већ само право на расподелу вишка деобне масе након потпуног намирења поверилаца са припадајућим каматама у складу са чл. 147 Закона о стечају – ЗОС, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009, 99/2011 – др. закон, 71/2012 – одлука УС, 83/2014, 113/2017, 44/2018, 95/2018 и 44/2025 – одлука УС.

30 Вид. ЗПД, чл. 191 ст. 1.

31 Вид. ЗПД, чл. 191 ст. 2.

после евентуалног доношења одлуке о расподели добити, јер је право на учешће у добити апстрактно право које своју конкретизацију добија тек доношењем скупштинске одлуке о расподели добити.³² Дакле, тек после доношења одлуке о расподели добити настаће имовинскоправни захтев (потраживање) чланова према друштву за исплату добити. Садржина тог имовинскоправног захтева биће опредељена одлуком о расподели добити, чија садржина тада мора бити у складу са оснивачким актом, а у одсуству такве модификације у оснивачком акту, у складу са ЗПД, односно у складу са принципом сразмерности. Ради боље илустрације које су границе аутономије воље у домену уређивања права чланова на учешће у расподели добити ваљало би указати на неколико примера из корпоративноправне праксе формулисања оваквих одредби у оснивачком акту друштва.

Прво, право члана да учествује у расподели добити није могуће у потпуности искључити, јер право учешћа у расподели добити проистиче из власништва над уделом и неодвојиви је део чланства у друштву.³³ Није дозвољено уговарање тзв. клаузула искључивости, које предвиђају само учешће у губицима, а не и у добити. Дакле, члану се мора оставити право да „конкурише“ за исплату добити барем у неком минималном проценту. Минималног процента, међутим, нема, већ само не може бити нула (нпр. могуће је да буде и 0.001%). Умањење процента учешћа у расподели добити у односу на процентуалну вредност удела не представља искључење тог права. Тиме се члану друштва само ограничава право на учешће у расподели добити у складу са правилом о допуштености одступања од принципа сразмерности.³⁴ Треба имати у виду да до умањења права члана на учешће у расподели добити у односу на процентуалну вредност удела не може доћи противно његовој вољи тј. без његове сагласности, било приликом формулисања одредби првог оснивачког акта, било у случају његових каснијих измена. Одлука о изменама оснивачког акта којом се умањују права неког члана друштва може бити донета само уз сагласност тог члана, па је исти случај и када се ограничавају (умањују) законска права у вези са исплатом добити.³⁵ Оваква одредба проистиче из принципа заштите стечених права чланова.³⁶ Генерално посматрано приликом сваке измене оснивачког акта

32 В. Марјански (2020), 231.

33 Thomas Reiser, *Recht der Kapitalgesellschaften – Ein Handbuch für Praxis und Wissenschaft*, 2. Auflage, München, 1991, 432.

34 В. Марјански (2020), 230.

35 Вид. ЗПД, чл. 142 ст. 2.

36 Мирко Васиљевић, *Коментар Закона о привредним друштвима са одабраном судском праксом и регистром појмова према стању законодавства од 31. августа 2023. године*, Београд, 2023, 329.

мора се водити рачуна о томе да ли се тиме мења дотадашњи (стечени) квалитет и квантитет остваривања права чланова.³⁷ Било каква измена у правцу умањења, ограничења или искључења права члана захтева сагласност члана на кога се таква измена односи. Уколико би ипак, оснивачки акт садржао одредбу којом се у потпуности искључује право члана на учешће у расподели добити, таква одредба не би била правно ваљана, упркос томе што је постојала сагласност конкретног члана друштва за такву формулацију, јер би тиме биле прекорачене границе дозвољеног одступања од принципа сразмерности. Такво стање би последично довело до тога да и одредбе о проценту права преосталих чланова друштва на учешће у расподели добити у конкретном друштву не би биле правно ваљане, па би се непосредно примениле одредбе ЗПД о сразмерности учешћа у расподели добити, као да није било модификације путем оснивачког акта.³⁸ Но, независно од наведеног, не постоји сметња да се у уговору између чланова у вези са друштвом предвиди да ће неки од чланова целокупна новчана средства примљена по основу учешћа у расподели добити расподелити једном или свим преосталим члановима јер такве одредбе имају искључиво облигационо дејство и не тичу се самог друштва. Имајући у виду да такво уговарање не би имало корпоративноправна дејства, већ искључиво облигационо дејство између чланова који су уговор са таквом садржином закључили, не би се могло говорити о правној мањкавости такве или сличних одредби у уговору између чланова у вези са друштвом, уколико су таква уговарања у складу са општим правилима облигационог права.

Друго, као што је већ више пута наведено, правно је допуштено да се у оснивачком акту утврди да проценат учешћа чланова у расподели добити не одговара процентуалној вредности удела чланова. На пример, допуштено је утврдити да члан „А“ који има 20% удела има право учешћа у расподели добити у проценту од 60%, а да члан „Б“ који поседује 80% удела има право учешћа у расподели добити у проценту од 40% и сл. Такође, овакво одступање од принципа сразмерности могуће

37 Марко Д. Томић, *Нишијаве и њобојне одлуке скуйишиине акционарској друшћива*, докторска дисертација, Београд, 2025, 267.

38 Уколико постоји сагласност члана да се он у потпуности искључи из расподеле добити прописивањем такве одредбе у оснивачком акту, па се таква одредба унесе у оснивачки акт, а регистратор такав оснивачки акт региструје и објави, то неће правно оснажити такву одредбу. Уколико би на основу такве одредбе била донета одлука о расподели добити, иста би могла бити предмет побијања. Ипак, уколико би сви чланови гласали за такву одлуку о расподели добити (укључујући и члана чије је право на учешће у расподели у потпуности искључено правно неважећом одредбом оснивачког акта и следствено томе и незаконитом одлуком скупштине), иста фактички не би могла бити предмет побијања, јер ниједан од чланова друштва не би имао активну легитимацију за вођење таквог поступка (само чланови који су били уздржани или гласали против могу побијати одлуку скупштине).

је и временски ограничити на одређени временски период (на пример на период од 3 године). Осим тога могуће је одступити од принципа сразмерности и док исплата добити не достигне одређен апсолутни износ или чак извршити комбинацију оба поменута критеријума (рок и износ) у оснивачком акту.

Треће, не може се другачија процентуална сразмера за исплату добити везивати за конкретне приливе средстава у имовину друштва. На пример, није допуштено утврдити да ће члану „А“ који поседује удео од 50% бити исплаћено 70% финансијских средстава тј. цене остварене од продаје некретнина друштва, а члану „Б“ који такође поседује 50% удела у основном капиталу друштва 30% из тог извора средстава. Ово из два основна разлога. Прво, друштво као правно лице има своју посебну имовину која је одвојена од имовине чланова друштва, па средства остварена продајом нечега што се налази у имовинској маси друштва³⁹ припадају самом друштву, а не директно члановима друштва. Друго, евентуална исплата добити опредељена одлуком о расподели добити, може се вршити само на терет билансне добити, па је неизвесно у ком обиму и да ли би уопште средства остварена продајом нечега из имовинске масе друштва (у конкретном случају некретнина) у годишњем финансијском извештају могла бити исказана као добит и као таква јасно бити одвојена од добити формиране из других основа (извора).⁴⁰ Везивање права чланова за учешће у расподели добити из појединих екстерних прихода друштва, који се по рачуноводственим прописима не могу уопште или барем делимично окарактерисати као добит није правно могуће и допуштено.⁴¹ Осим тога, на формирање висине билансне добити утичу и пословни расходи који су настали током те пословне године, па конкретни приходи из појединих извора не значе да ће и коначна добит на крају пословне године бити довољна да се исказе у висини потребној за реализацију исплате из добити.⁴² Из наведеног проистиче да такве одредбе у оснивачком акту не би биле правно ваљане. Осим тога, ни сличне одредбе у уговору између чланова не би имале дејство, јер би у својој суштини представљале недопуштен захват у имовину привредног друштва, па чак и уколико би друштво само као власник сопственог удела у одређеном проценту закључило такав уговор.⁴³

39 Имовинску масу привредног друштва чини укупност објеката (предмета) имовинских права која улазе у његову имовину. Вид. опширније З. Арсић, В. Марјански, 58.

40 В. Марјански (2020), 231.

41 *Ibid.*

42 *Ibid.*, 232.

43 Аутору је познат пример из праксе уговора између чланова који је садржао оваква или слична уговарања, а где је заступник друштва у име и за рачун друштва које је поседовало сопствени удео закључио такав уговор.

3. Диспозитивност одредби ЗПД у домену уређивања права на приоритетни упис удела у поступку повећања основног капитала

а) *Ойшїе найомене*

У теорији се право пречег уписа удела у поступку повећања основног капитала друштва са ограниченом одговорношћу може дефинисати као субјективно имовинско право чланова друштва на основу којег они имају право пречег уписа удела у поступку ефективног повећања основног капитала друштва сразмерно процентуалној вредности удела које поседују на дан доношења одлуке о повећању основног капитала. Под ефективним повећањем подразумева се оно повећање основног капитала којим се друштво трајно финансира из екстерних извора и то новим улозима постојећих чланова или члана који приступа друштву,⁴⁴ конверзијом (претварањем) потраживања према друштву у основни капитал⁴⁵ или конверзијом додатних уплата⁴⁶ у основни капитал и чије спровођење за последицу може имати промену власничке структуре (процената удела чланова).

Наведено право је део корпуса имовинских права чланова друштва са ограниченом одговорношћу. Основна сврха овог права је да омогући члановима друштва да задрже свој дотадашњи процентуални удео у основном капиталу друштва у случају ефективног повећања основног капитала друштва са ограниченом одговорношћу. Вршење овог права члановима друштва омогућава да задрже онај обим чланских права који су имали пре могућег повећања основног капитала. Ово право је од изузетног значаја првенствено за оне чланове друштва који немају довољан број гласова да спрече доношење одлуке о повећању основног капитала (тзв. мањински чланови), а чијом би се реализацијом, без права свих чланова да учествују у поступку повећања основног капитала сразмерно процентуалној вредности удела, могло проузроковати смањење њиховог процентуалног учешћа у основном капиталу. Смањење процентуалне вредности удела чланова у основном капиталу, по правилу, доводи до смањења обима оних чланских права која се остварују по принципу сразмерности.⁴⁷

44 Вид. ЗПД, чл. 146 ст. 1 тач. 1.

45 Вид. ЗПД, чл. 146 ст. 1 тач. 3.

46 Вид. ЗПД, чл. 146 ст. 1 тач. 5.

47 Сва имовинска права чланова у друштву с ограниченом одговорношћу остварују се, по правилу, по принципу сразмерности (обим права, по правилу зависи од процентуалне вредности удела) Такође, право гласа члана друштва у оквиру корпуса управљачких права остварује се, по правилу, по принципу сразмерности. Само се

Закон о привредним друштвима, међутим, садржи мањкавост јер ову врсту права везује искључиво за повећање основног капитала новим улозима. Чланови друштва имају право пречег уписа удела приликом повећања основног капитала новим улозима у сразмери са својим уделима, осим ако је оснивачким актом другачије одређено.⁴⁸ Дакле, у вези са вршењем овог права ЗПД неоправдано изоставља друга два начина повећања основног капитала (конверзијом потраживања према друштву у основни капитал и конверзијом додатних уплата у основни капитал), која се такође могу сврстати у ефективне видове повећања основног капитала и истовремено могу имати за последицу промену власничке структуре, тј. промену процентуалне вредности удела чланова, па самим тим и, по правилу, довести до промене обима права чланова.⁴⁹ Примена овог права је ирелевантна само за поступак повећања основног капитала из средстава друштва (повећање из нераспоређене добити или средстава резерви), јер овај начин повећања основног капитала не може да има за последицу промену власничке структуре, тј. промену процентуалне вредности удела чланова, па самим тим ни да изазове повећање или умањење обима њихових чланских права.⁵⁰

б) Границе одређивања од диспозитивних одредби ЗПД у домену уређивања права на приоритетни упис удела

Како је већ поменуто према ЗПД чланови друштва имају право пречег уписа удела приликом повећања основног капитала новим улозима у сразмери са својим уделима, осим ако је оснивачким актом другачије одређено.⁵¹ Из наведеног проистиче да је, по правилу, ово право могуће на другачији начин уредити искључиво оснивачким актом, а не и појединачном скупштинском одлуком о повећању основног капитала новим улозима или неком другом посебном одлуком (нпр.

право учешћа у раду скупштине, право информисања (право увида у акта и друга документа, право постављања питања и сл.) и право на побијање скупштинских одлука остварују независно од процентуалне вредности удела.

48 ЗПД, чл. 146 ст. 4.

49 Овакво законско решење ће бити предмет критике у неком од наредних радова, имајући у виду да је предмет овог рада ограничен на примену начела слободе уговарања у вези са вршењем овог права. У вези са правним карактером тих начина повећања основног капитала видети више код Владимир Марјански, „Одлука о повећању основног капитала друштва с ограниченом одговорношћу новим улозима“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2017, 754–755.

50 У вези са овим начином повећања основног капитала видети опширније код Владимир Марјански, „Претпоставке за повећање основног капитала из нето имовине (претварањем нераспоређене добити или резерви у основни капитал) друштва с ограниченом одговорношћу, *Право и привреда*, бр. 3/2024, 325–356.

51 Вид. ЗПД, чл. 146 ст. 4.

одлуком о искључењу или ограничењу овог права). Посматрајући ову одредбу, међутим, засебно, није јасно да ли је у оснивачком акту могуће само одступити од принципа сразмерности (на пример, утврдити другачију сразмеру у вези са вршењем овог права у односу на проценте удела чланова) или је ово право могуће укинути (у потпуности искључити). Ипак, одредбе које се налазе у делу ЗПД које се односе на већине за доношење одлуке о измени оснивачког акта говоре у прилог томе да је ово право могуће ограничити или у потпуности укинути. Одлука о изменама оснивачког акта којом се умањују права неког члана друштва може бити донета само уз сагласност тог члана, а нарочито у случају укидања или ограничавања права пречег уписа или права прече куповине удела.⁵² Дакле, у вези са уређењем права на приоритетни упис удела у поступку повећања основног капитала новим улозима ЗПД даје најширу могућу слободу примене начела слободе уговарања. Овакав закључак проистиче и из систематике ЗПД, јер у вези са правом пречег уписа удела у поступку повећања основног капитала новим улозима код друштва с ограниченом одговорношћу није утврђена сходна примена норми о праву приоритетног уписа акција из нове емисије које се примењују код акционарских друштава, а где су правила знатно рестриктивнија. Предвиђена је само сходна примена одредби о повећању основног капитала, а норме о праву пречег уписа садржане су у делу закона који регулише „Однос друштва и акционара“.⁵³

Када је реч о друштву с ограниченом одговорношћу могуће је замислити различита решења у оснивачком акту у вези са уређењем овог права.

Прво, могуће је одступити од принципа сразмерности и предвидети да право на приоритетан упис удела у поступку повећања основног капитала новим улозима не одговара процентуалној вредности удела чланова друштва. Тако је, на пример, могуће предвидети да у случају трочланог друштва члан са 50% удела има право да по основу права на приоритетни упис удела учествује у обиму од 70%, а чланови који имају по 25% удела, имају право да реализују право на приоритетни упис удела у поступку повећања основног капитала новим улозима са по 15% и сл.

Друго, могуће је предвидети да право на приоритетан упис постоји само у случају повећања основног капитала новчаним улозима, а да право на приоритетан упис буде искључено у случају спровођења повећања основног капитала неновчаним улозима, независно или уз обавезно постојање тзв. материјалног оправдања⁵⁴ за спровођење повећања основног капитала конкретним неновчаним улогом.

52 Вид. ЗПД, чл. 142 ст. 2 тач. 1.

53 Вид. ЗПД, чл. 277–278.

54 Ради избегавања различитих злоупотреба у погледу изигравања овог права чланова, у појединим земљама су се, поред формално-правних услова ограничења

Треће, као што је горе наведено, могуће је ово право и у потпуности искључити (укинути). Интересантно је питање да ли је право могуће искључити само у односу на поједине чланове друштва или би искључење овог права морало да се протеже на све чланове друштва? Имајући у виду да код друштава с ограниченом одговорношћу, не важи принцип једнаког третмана чланова, као што је то случај са акционарима у акционарском друштву, те да је битан само принцип очувања стечених права, могао би се прихватити став да је тако нешто могуће предвидети уз сагласност члана при измени оснивачког акта на кога се такво искључење односи.

Четврто, поред ограничења или укидања овог права сматрамо да, узимајући у обзир мањкавост законског текста према коме је ово право предвиђено само код повећања основног капитала новим улозима, не постоји сметња да се постојање овог права путем оснивачког акта прошири и на случајеве (начине) повећања основног капитала конверзијом потраживања у основни капитал и конверзијом додатних уплата у основни капитал. Ово нарочито из разлога јер је у оба случаја, према мишљењу аутора, фактички реч о повећању основног капитала новим неновчаним улозима у правима (потраживањима), које може за последицу имати промену процентуалне вредности удела чланова.⁵⁵ Друго је питање, како уредити имплементацију (вршење) овог права код помених начина повећања основног капитала.

Пето, поред питања обима остваривања тј. ограничења или укидања овог права, одредбе оснивачког акта могу да садрже и ближа правила у вези са вршењем овог права (начин, место и рок за вршење овог права). Примера ради може се прописати рок за реализацију овог права (на пример, чланови имају право да користе право пречег уписа нових удела у поступку повећања основног капитала у року од 30 дана од дана доношења одлуке о повећању основног капитала⁵⁶ и сл.).

Коначно, иако је горе истакнуто да је, по правилу, ово право могуће на другачији начин уредити искључиво оснивачким актом, а не и

или искључења овог права, у судској пракси развили тзв. материјални разлози оправдања за спровођење повећања основног капитала у којем изостаје вршење овог права, а који такође морају бити испуњени како конкретна одлука о повећању основног капитала не би могла бити предмет побијања. Они се у теорији називају материјалним условима ограничења или искључења права пречег уписа. У циљу бољег разумевања овог питања видети опширније код Владимир Марјански, „Формално-правни услови искључења права пречег уписа акција“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 2/2014, 273–286.

55 Вид. В. Марјански (2017), 755.

56 Рок свакако не би требало да буде предугачак имајући у виду да се одлука о повећању основног капитала мора регистровати у року од шест месеци од дана њеног доношења, иначе је ништава (вид. ЗПД, чл. 294 ст. 2 који се у складу са чл. 146 ст. 5 сходно примењује и на друштва с ограниченом одговорношћу).

појединачном скупштинском одлуком о повећању основног капитала, постоји могућност да се вршење овог права фактички укине за конкретан поступак повећања основног капитала у складу са чланом 151 став 1 ЗПД, на основу једногласне скупштинске одлуке. Члан друштва стиче удео у друштву сразмерно вредности његовог улога у укупном основном капиталу друштва, осим ако је оснивачким актом при оснивању друштва или једногласном одлуком скупштине одређено другачије.⁵⁷ Наиме, приликом повећања основног капитала новим улозима могуће је одступити од принципа сразмерности односно корелације вредности улога и процента удела који се на основу њега стичу уколико се скупштинска одлука о повећању основног капитала донесе једногласно. У том случају се у скупштинску одлуку уноси одредба о томе да су сви чланови друштва сагласни да не стекну уделе сразмерно вредности улога, већ онако како је опредељено у одлуци скупштине.⁵⁸

4. Диспозитивност одредби ЗПД у домену уређивања права на учешће у расподели ликвидационог остатка или вишка деобе масе (стечајног остатка)

а) Границе одређивања од диспозитивних одредби ЗПД у вези са уређивањем права на учешће у расподели ликвидационог остатка

Ликвидациони остатак је имовина друштва у ликвидацији која преостане после измирења свих обавеза друштва.⁵⁹ Чланови друштва по основу удела имају право на учешће у ликвидационом остатку.⁶⁰ Законска је претпоставка да се ликвидациони остатак члановима друштва с ограниченом одговорношћу дели по принципу сразмерности учешћа у основном капиталу друштва тј. сразмерно њиховим уделитема у друштву.⁶¹ Од ове законске претпоставке могуће је одступити другачијим

57 ЗПД, чл. 151 ст. 1.

58 Теоријски је могуће одредити и да само један члан преузима обавезу уплате односно уношења улога у поступку повећања основног капитала, али да повећање основног капитала не изазива промену процентуалне вредности удела чланова. Такође, могуће је предвидети да сви чланови преузимају обавезу чинидбе улога у једнаким износима, али да се упркос томе проценат удела појединих чланова повећа, а других смањи као последица таквог повећања основног капитала. Једини услов за одступање од корелације вредност улога и проценат удела који се стичу након повећања основног капитала јесте да је скупштинска одлука донета једногласно.

59 Вид. ЗПД, чл. 541 ст. 1.

60 Вид. ЗПД, чл. 152 ст. 1 тач. 3.

61 Вид. ЗПД, чл. 152 ст. 2. и чл. 541 ст. 2 тач. 1.

уређењем у оснивачком акту, али и једногласном одлуком скупштине друштва с ограниченом одговорношћу. Наиме, иако је у оквиру генералних одредби о правима чланова друштва предвиђено да је од принципа сразмерности могуће одступити искључиво другачијим уређењем у оснивачком акту, одредбе које се налазе у делу ЗПД посвећеном добровољној ликвидацији друштва предвиђају могућност да се од принципа сразмерности одступи и једногласном одлуком скупштине друштва.⁶² Наиме, генерална норма гласи да су права члана друштва (како имовинска, тако и поједина управљачка) сразмерна учешћу удела тог члана у основном капиталу друштва, осим ако је оснивачким актом одређено другачије.⁶³ Ипак, норма која се налази у делу ЗПД посвећеном добровољној ликвидацији друштва даје могућност да се од принципа сразмерности одступи и једногласном одлуком скупштине друштва. Ако оснивачким актом, односно једногласном одлуком скупштине није другачије одређено, расподела ликвидационог остатка врши се члановима друштва с ограниченом одговорношћу сразмерно њиховим уделима у друштву.⁶⁴ Решење којим се даје могућност да се и једногласном одлуком скупштине, а не само путем оснивачког акта, одступи од принципа сразмерности приликом расподеле ликвидационог остатка има смисла имајући у виду да је одлука о расподели ликвидационог остатка једна од последњих скупштинских одлука у поступку ликвидације односно током постојања конкретног привредног друштва. Норме о расподели ликвидационог остатка налазе се у оквиру наслова: „Окончање ликвидације и одговорност за штету“. Стога, не би имало смисла да се од друштва захтева да прво приступи измени оснивачког акта којим би се одступило од принципа сразмерности, како би након тога могла бити донета одлука о расподели ликвидационог остатка у складу са новом садржином оснивачког акта. Осим тога, права чланова овом нормом не могу бити угрожена имајући у виду да је за одступање од принципа сразмерности неопходна једногласна одлука скупштине, једнако као што је и у случају измене оснивачког акта потребна сагласност члана чија се права умањују (ограничавају).⁶⁵

Исто као и у случају права на учешће у расподели добити, право члана да учествује у расподели ликвидационог остатка није могуће у потпуности искључити, јер то право проистиче из власништва над уделом, неодвојиви је део чланства у друштву, а закон не предвиђа могућност искључења овог права (потпуно искључење права је, видели смо, могуће

62 Вид. ЗПД, чл. 541 ст. 2 тач. 1.

63 Вид. ЗПД, чл. 152 ст. 2.

64 Вид. ЗПД, чл. 541 ст. 2 тач. 1.

65 Вид. ЗПД, чл. 142 ст. 2.

код права приоритетног уписа удела). У складу са наведеним, члану се мора оставити право да „конкурише“ у расподели ликвидационог остатка барем у неком минималном проценту. Независно од наведеног, не постоји сметња да се у уговору између чланова у вези са друштвом предвиди да ће неки од чланова целокупан њему припадајући ликвидациони остатак расподелити осталим члановима, јер такве одредбе имају искључиво облигационо дејство и не тичу се самог друштва.

Конечно, ЗПД, садржи и тзв. заштитну одредбу којом се онемогућава окончање поступка ликвидације до разрешења спора у вези са расподелом ликвидационог остатка. „У случају спора између чланова друштва у вези расподеле ликвидационог остатка, ликвидациони управник одлаже ту расподелу до правноснажног окончања спора“.⁶⁶

б) Границе одступања од диспозитивних одредаби ЗПД у вези са уређивањем права на учешће у расподели стечајној осипајки (вишка деобне масе)

Стечајни остатак је вишак деобне масе који преостане након потпуног намирења свих поверилаца са припадајућим каматама.⁶⁷ Ретки су случајеви у пракси када преостане вишак деобне масе (стечајни остатак) који се може расподелити члановима привредних друштава.

У делу ЗПД који регулише друштва с ограниченом одговорношћу не помиње се право на учешће у расподели стечајног остатка, тј. учешћа у вишку деобне масе. Ово право је, међутим, члановима свих привредних друштава дато Законом о стечају.⁶⁸ „У случају да су у стечајном поступку, пре завршне деобе или у завршној деоби, у пуном износу намирена потраживања поверилаца у целости са припадајућом каматом у складу са овим законом, стечајни управник дужан је да преостали вишак деобне масе, као и евентуално неуновчену имовину стечајног дужника из члана 144. став 2. овог закона, расподели члановима привредног друштва, у складу са правилима поступка ликвидације“. У том случају, решењем о завршној деоби стечајни судија налаже брисање свих терета на имовини која се расподељује члановима привредног друштва.⁶⁹ Изузетно, стечајни управник неће расподелити неуновчену имовину оним члановима привредног друштва који се одрекну права на такву расподелу и о томе обавесте стечајног управника писаним путем

66 ЗПД, чл. 541 ст. 4.

67 Вид. ЗОС, чл. 147 ст. 1.

68 Вид. ЗОС, чл. 147 (поступање са вишком деобне масе).

69 ЗОС, чл. 147 ст. 1.

најкасније у року од 15 дана од дана објављивања нацрта за завршну деобу на огласној табли суда.⁷⁰

Дакле, Закон о стечају у вези са расподелом вишка деобне масе (стечајног остатка) предвиђа сходну примену правила која се примењују у поступку ликвидације приликом расподеле ликвидационог остатка. У вези са границама одступања од диспозитивних одредби у домену уређивања овог права, на први поглед је све исто као и у случају права чланова на учешће у расподели ликвидационог остатка. У складу са наведеним и овде је правило да се вишак деобне масе (стечајни остатак) члановима друштва с ограниченом одговорношћу дели по принципу сразмерности учешћа у основном капиталу друштва тј. сразмерно њиховим уделитема у друштву јер се сходно примењују одредбе о ликвидацији друштва. Од ове законске претпоставке, међутим, могуће је одступити другачијим уређењем обима остваривања овог права искључиво у оснивачком акту друштва (уколико је такво регулисање извршено пре дана отварања стечајног поступка⁷¹), али не и на основу једногласне скупштинске одлуке као што је то случај у поступку ликвидације. Непостојање могућности да се на основу једногласне скупштинске одлуке одступи од принципа сразмерности расподеле вишка деобне масе (стечајног остатка) проистиче из специфичности стечајног поступка. Прво, даном отварања стечајног поступка престају заступничка и управљачка права директора, заступника и пуномоћника, као и органа управљања и надзорних органа стечајног дужника и та права прелазе на стечајног управника.⁷² Следствено томе даном отварања стечајног поступка престају и надлежности скупштине друштва. Друго, у складу са наведеним, право на учешће у расподели вишка деобне масе (стечајног остатка) не утврђује се одлуком скупштине друштва, већ решењем које доноси стечајни судија.⁷³ Радње расподеле деобног вишка (стечајног остатка) у складу са решењем спроводи стечајни управник.⁷⁴ Дакле, садржина решења у погледу обима расподеле вишка деобне масе (стечајног остатка) члановима друштва треба да буде у складу са ЗПД који прокламује принцип сразмерности учешћа чланова у расподели ликвидационог остатка (овде на основу сходне примене норми о ликвидацији – стечајног остатка) или у складу са оснивачким актом уколико садржи одступања од принципа сразмерности на већ горе

70 ЗОС, чл. 147 ст. 2.

71 Током трајања стечајног поступка не може се вршити измена оснивачког акта, јер даном отварања стечајног поступка престају надлежности скупштине друштва.

72 ЗОС, чл. 74 ст. 1.

73 ЗОС, чл. 147 ст. 4.

74 ЗОС, 147 ст. 1.

описан начин у делу разматрања о границама одступања од диспозитивних одредби ЗПД у вези са правом учешћа у расподели ликвидационог остатка.

III Закључак

Закон о привредним друштвима оставља широку аутономију воље друштву и члановима да своје међусобне односе уреде на начин како то одговара њиховим потребама, као и потребама, карактеристикама и циљу конкретног друштва с ограниченом одговорношћу. На релативно великом броју места дата је могућност да се од одредби Закона о привредним друштвима одступи другачијим уређењем појединих питања на аутономној основи, по правилу, у оснивачком акту друштва.

Предмет разматрања у овом раду односио се на анализу диспозитивних одредби Закона о привредним друштвима у регулисању појединих имовинских права чланова (право учешћа у расподели добити, право приоритетног уписа удела у поступку повећања основног капитала и право учешћа у расподели ликвидационог остатка или вишка деобне масе у стечају) у односу са друштвом с ограниченом одговорношћу. Закон успоставља правило да се поменута имовинска права чланова остварују по принципу сразмерности тј. у обиму који је сразмеран процентуалном учешћу удела чланова у основном капиталу друштва. Ипак, ЗПД у вези са уређивањем обима остваривања имовинских права чланова допушта одступања од горе поменутог принципа сразмерности.

Приликом анализе диспозитивних одредби ЗПД у вези са уређивањем поменутих имовинских права чланова фокус је био на испитивању граница одступања од законом прописаних правила како у контексту уређивања појединих питања путем корпоративно-правних аката (оснивачког акта или изузетно и одлуке скупштине друштва), тако и у домену уређивања питања са искључиво облигационоправним дејствима у уговору између чланова у вези са друштвом. У вези са тим указано је на правни домашај односно значај и правна дејства норми садржаних у оснивачком акту и уговору између чланова у вези са друштвом посматрано са аспекта друштва као посебног субјекта права, односа друштва и чланова и међусобног односа чланова друштва. У случају дуалног уговарања на корпоративноправној и облигационоправној основи, у раду је разматран и међусобни однос норми садржаних у корпоративноправним актима (оснивачком акту и одлуци скупштине друштва) с једне и уговора између чланова у вези са друштвом са друге стране.

Иако ЗПД на многим местима пружа слободу друштву и члановима да своје међусобне односе уреде на другачији начин у односу на

правила прописана законом, на појединим местима, а у вези са уређивањем имовинских права чланова нису постављене јасне границе такве аутономије воље. Рад садржи низ илустративних примера путем којих се испитују поменуте границе одступања од законског текста. На основу практичних примера у раду су изведени закључци о правној допуштености појединих клаузула садржаних у оснивачком акту (изузетно и одлуци скупштине друштва) и уговору између чланова у вези са друштвом.

Коначно, како обим права чланова у друштву с ограниченом одговорношћу, по правилу, зависи од њиховог процентуалног учешћа у основном капиталу друштва, не треба занемарити чињеницу да се аутономија воље чланова (оснивача) протеже и у претходној фази, тј. већ приликом формирања процената удела. Наиме, ЗПД предвиђа могућност да се приликом стицања удела у тренутку оснивања (путем оснивачког акта) или у поступку повећања основног капитала (на основу једногласне одлуке скупштине) одреде проценти удела чланова који одступају од сразмере вредности уписаног улога и процентуалне вредности удела који се на основу њега стичу.⁷⁵ Тиме се фактички већ у претходној фази може утицати на обим права чланова, без потребе да се касније одступи од принципа сразмерности путем другачијег предвиђања обима права чланова у оснивачком акту друштва (или изузетно скупштинске одлуке). Но, ни тада није искључена могућност одступања од принципа сразмерности путем другачијег предвиђања обима права чланова у оснивачком акту друштва (или изузетно скупштинске одлуке) у односу на процентуално учешће њихових удела у основном капиталу друштва.

Рацио постојања диспозитивних одредби ЗПД у домену регулисања имовинских права чланова друштва лежи у потреби за флексибилношћу и прилагођавањем специфичним интересима и околностима друштва и његових чланова. Диспозитивне одредбе омогућавају члановима да односе са друштвом и своје међусобне односе уреде по сопственој вољи, без ригидности која би могла ометати пословање. Ово подстиче приватну аутономију у компанијском праву, балансирајући је са когентним правилима која штите интересе трећих лица и поверилаца друштва. У малим привредним друштвима и стартапима, на пример, одступање од сразмерности права и удела пружа могућност да се посебно вреднују кључни доприноси: тако се, рецимо, поједином члану (на пример, иноватору) са мањим процентом удела може доделити већи део добити. Овакав приступ не само да мотивише конкретног члана или чланове друштва, већ и значајно повећава атрактивност друштва за инвеститоре и јача његову конкурентску позицију.

75 Вид. ЗПД, чл. 151 ст. 1.

Може се закључити да је тренутни законодавни оквир у вези са применом принципа диспозитивности и начела слободе уговарања код уређивања имовинских права чланова друштва с ограниченом одговорношћу оптимално избалансиран између приватне аутономије и јавноправних ограничења. Даљи развој судске праксе и евентуално увођење још прецизнијих смерница у закону, нарочито у оним сегментима који су у раду апострофирани као недовољно јасни, могло би додатно јачати правну сигурност.

Коришћена литература

- Арсич Зоран, Марјански Владимир, *Право привредних друштава*, треће измењено и допуњено издање, Нови Сад, 2018. (Arsić Zoran, Marjanski Vladimir, *Pravo privrednih društava*, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Novi Sad, 2018)
- Антић Оливер, *Облигационо право*, седмо издање, Београд, 2012. (Antić Oliver, *Obligaciono pravo*, sedmo izdanje, Beograd, 2012)
- Васиљевић Мирко, „Уговорна одступања законом уређених неких права чланова привредних друштава на диспозитиван начин од принципа сразмерности капитала учешћа у компанијском праву“, *Право и привреда*, бр. 2/2024. (Vasiljević Mirko, „Ugovorna odstupanja zakonom uređenih nekih prava članova privrednih društava na dispozitivan način od principa srazmernosti kapital učešća u kompanijskom pravu“, *Pravo i privreda*, br. 2/2024)
- Васиљевић Мирко, *Коментар Закона о привредним друштвима са одабраном судском праксом и регистром појмова према стању законодавства од 31. августа 2023. године*, Београд, 2023. (Vasiljević Mirko, *Komentar Zakona o privrednim društvima sa odabranom sudskom praksom i registrom pojmova, prema stanju zakonodavstva od 31. avgusta 2023. godine*, Beograd, 2023)
- Müller Welf, Burkhard Hense, *Beck'sches Handbuch der GmbH – Gesellschaftsrecht – Steuerrecht*, München, 1995.
- Марјански Владимир, „Претпоставке за повећање основног капитала из нето имовине (претварањем нераспоређене добити или резерви у основни капитал) друштва с ограниченом одговорношћу“, *Право и привреда*, бр. 3/2024. (Marjanski Vladimir, „Pretpostavke za povećanje osnovnog kapitala iz neto imovine (pretvaranjem neraspoređene dobiti ili rezervi u osnovni kapital) društva s ograničenom odgovornošću“, *Pravo i privreda*, br. 3/2024)

- Марјански Владимир, „Расподела добити члановима друштва с ограниченом одговорношћу и разлике у односу на друге исплате корпоративно-правног карактера“, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду*, бр. 1/2020. (Marjanski Vladimir, „Расподела добити члановима друштва с ограниченом одговорношћу и разлике у односу на друге исплате корпоративно-правног карактера“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/2020)
- Марјански Владимир, „Одлука о повећању основног капитала друштва с ограниченом одговорношћу новим улозима“, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду*, бр. 3/2017. (Marjanski Vladimir, „Odluka o povećanju osnovnog kapitala društva s ograničenom odgovornošću novim ulozima“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 3/2017)
- Марјански Владимир, „Иступање члана из друштва с ограниченом одговорношћу“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2016. (Marjanski Vladimir, „Istupanje člana iz društva s ograničenom odgovornošću“, *Pravo i privreda*, br. 4–6/2016)
- Марјански Владимир, „Формално-правни услови искључења права прећег уписа акција“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 2/2014. (Marjanski Vladimir, „Formalno-pravni uslovi isključenja prava prećeg upisa akcija“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 2/2014)
- Радовић Вук, „Циљ привредног друштва с освртом на актуелну пандемију“, *Ревизија Копаоничке школе природној људској праву*, бр. 2/2021. (Radović Vuk, „Cilj privrednog društva s osvrtom na aktuelnu pandemiju“, *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava*, br. 2/2021)
- Reiser Thomas, *Recht der Kapitalgesellschaften – Ein handbuch für Praxis und Wissenschaft*, 2. Auflage, München, 1991.
- Томић Д. Марко, *Ништаве и побојне одлуке скупштинске акционарске групе*, докторска дисертација, Београд, 2025. (Tomić D. Marko, *Ništave i pobojne odluke skupštine akcionarskog društva*, doktorska disertacija, Beograd, 2025)
- Fleischer Holger, Trinks Jennifer, „Minderheitenschutz bei der Gewinnthesaurierung in der GmbH ein deutsch-spanischer Rechtsvergleich“, *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht (NZG)*, 2015.

Vladimir MARJANSKI, PhD

Full Professor at University of Novi Sad Faculty of Law, Serbia

THE DISPOSITIVE NATURE OF PROVISIONS IN THE LAW ON BUSINESS COMPANIES REGARDING THE REGULATION OF CERTAIN PROPERTY RIGHTS OF MEMBERS IN RELATION TO A LIMITED LIABILITY COMPANY

Summary

The Law on Business Companies grants extensive autonomy to the company and its members to regulate their mutual relations in a manner that best suits their specific needs, as well as the characteristics, purpose, and objectives of the particular limited liability company (LLC). At numerous points, the Law permits deviations from its provisions through alternative arrangements based on party autonomy, typically established in the company's founding act (articles of association). The subject of this paper is an analysis of the possibilities and limits of derogating from the dispositive provisions of the Law on Business Companies in the regulation of certain property rights of members – namely, the right to participate in profit distribution, the right of pre-emptive subscription of shares in the event of a capital increase, and the right to participate in the distribution of the liquidation surplus or the surplus distribution mass in bankruptcy proceedings – in relation to a limited liability company. The Law establishes the default rule that these property rights of members are exercised in accordance with the principle of proportionality, i.e., to the extent proportionate to the percentage of the member's interest (share or quota) in the company's share capital. Nevertheless, the same Law expressly allows deviations from this principle of proportionality when regulating the scope of realization of members' property rights. The primary focus of the analysis was to examine the boundaries of such deviations from the statutorily prescribed rules, both in the context of regulating individual matters through corporate-law instruments (primarily the founding act, or exceptionally through resolutions of the company's assembly), and in the domain of arrangements having purely obligatory (contractual) effects, as regulated by shareholders agreement.

Key words: *Dispositive nature of provisions of the Law on Business Companies. – Right to participate in profit distribution. – Right of pre-emptive subscription of interests. – Right to participate in the distribution of liquidation/bankruptcy surplus. – Limited liability company.*

Датум пријема рада: 15. 12. 2025.

Датум исправке рада: 23. 2. 2026.

Датум прихватања рада: 27. 2. 2026.

УДК: 343.53(497.11) ; 346.54(497.11)

CERIF: S 144

ТИП РАДА: ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_26103A

*Душан МИЛОШЕВИЋ**

судија Прекршајног суда у Крушевцу, Србија

докторанд Универзитета у Београду – Правног факултета, Србија

ПРЕКРШАЈНО-ПРАВНИ ОСВРТ НА УРЕДБУ О ПОСЕБНИМ УСЛОВИМА ЗА ОБАВЉАЊЕ ТРГОВИНЕ ЗА ОДРЕЂЕНУ ВРСТУ РОБЕ ИЗ 2025. ГОДИНЕ

Сажетак

Током 2025. године, донећа је Уредба о посебним условима за обављање трговине за одређену врсту робе. Украјико, трговцима који обављају трговину на велико и мало намећуће су „нове“, привремене, обавезе. Поред тога, најпред наведени подзаконски акти садржи и казнене одредбе, а којима су одређени прекршаји за пословање сувојино одговарајућим одредбама исте. Ипак, не могу трговци незајажено извесни трговци у трговинама ових прекршаја, а што указује да се овој проблематици није приступило, баш, темељно и систематично. У наставку, разматраће се извесна спорна питања и издати одређена зајажња, а све у циљу ошклањања уочених аномалија и, потенцијално, темељној преуређења правној оквира.

Кључне речи: Уредба. – Трговина. – Прекршајни налој. – Новчана казна. – Заштитна мера.

* Електронска адреса аутора: dmilosevic037@gmail.com.
ORCID: 0009-0006-8700-3440.

І Увод

Закон о трговини (у даљем тексту: ЗОТ) омогућава Влади Републике Србије (у даљем тексту: Влада) да одреди одговарајуће привремене мере зарад спречавања поремећаја на тржишту или отклањања штетних последица на тржишту у погледу снабдевања робом и/или услугама, а које су од виталног значаја за грађане, привреду и друге организације од општег интереса.¹ У сваком случају, ове мере морају се односити на тачно одређену врсту робе и услуга, категорију трговаца, пружалаца услуга или потрошача, радно време, цене, потребу спровођења обавеза преузетих међународним уговором и друге услове, а мора се, узгред, одредити и временски период примене истих који, начелно, мора бити сразмеран циљу и очекиваним резултатима, али не дужи од шест месеци од дана одређивања конкретне привремене мере или, пак, најдуже до испуњења обавезе преузете међународним уговором.² Тим поводом, донета је Уредба о посебним условима за обављање трговине за одређену врсту робе (у даљем тексту: Уредба из 2025. године) током августа 2025. године,³ а која је, у међувремену, претрпела извесне измене и допуне.⁴

Наиме, прописани су посебни услови за обављање трговине млечком, млечним и мешовитим производима, јајима, безалкохолним пићима, кафом, чајем, свежим воћем и поврћем, прерађеним воћем и поврћем, хлебом и пецивима, махунаркама, смрзнутим производима, свежим и прерађеним месом, свежом и прерађеном рибом, сланим кондиторима, слатким кондиторима, цералијама, шећером, медом, брашном, тестенинама, уљем, мастима, сирћем, пиринчем, сољу, зачинима, кућном хемијом, папирном и кухињском галантеријом, личном хигијеном и козметиком, храном за бебе и пеленама.⁵ Првенствено, ограничене су марже у тргови-

1 Вид. Закон о трговини – ЗОТ, *Службени јласник РС*, бр. 52/2019, чл. 39 ст. 1.

2 Вид. ЗОТ, чл. 39 ст. 1–2.

3 Уредба о посебним условима за обављање трговине за одређену врсту робе, *Службени јласник РС*, бр. 76/2025.

4 Углавном, додаване су одређене речи или појмови у постојећим ставовима, мада придодати су и, посве, нови ставови унутар појединих чланова као ширих класификационих јединица у овом подзаконском општем правном акту. Вид. Уредба о изменама и допунама Уредбе о посебним условима за обављање трговине за одређену врсту робе, *Службени јласник РС*, бр. 78/2025, чл. 1–4; Уредба о изменама и допунама Уредбе о посебним условима за обављање трговине за одређену врсту робе, *Службени јласник РС*, бр. 93/2025, чл. 1–4 и Уредба о изменама и допунама Уредбе о посебним условима за обављање трговине за одређену врсту робе, *Службени јласник РС*, бр. 106/2025, чл. 1–6.

5 Вид. Уредба о посебним условима за обављање трговине за одређену врсту робе – Уредба из 2025. године, *Службени јласник РС*, бр. 76/2025, 78/2025, 93/2025, 106/2025, чл. 2.

ни на велико и мало за горе побројане врсте роба,⁶ а трговцима на мало ограничен је, уједно, и укупан износ свих накнада поводом истих.⁷ Поред тога, свим трговцима наметнута је и обавеза достављања одговарајућих ценовника министарству надлежном за послове трговине,⁸ док су трговци на мало дужни, чак, обезбедити и несметано снабдевање потрошача свим врстама „критичне“ робе.⁹

Додуше, не могу се пренебрегнути ни казнене одредбе, а којима су одређени прекршаји правног лица, одговорног лица у правном лицу и предузетника за поступање супротно одредбама напред наведеног подзаконског општег правног акта.¹⁰ Ипак, не могу проћи незапажено извесни пропусти у прописивању ових прекршаја. По свој прилици, овој проблематици није се приступило темељно и систематично, а што доводи до неусклађености и, штавише, колизије међу релевантним важећим прописима у Републици Србији (у даљем тексту: РС). Стога, постојећи правни оквир требало би темељно преуредити, а у наставку биће размотрена извесна спорна питања и изнете одговарајуће идеје како би се отклониле уочене аномалије.

II О уредби уопштено и као извору прекршајног права у правном поретку РС

„Уредба се уобичајено одређује као општи правни акт – пропис који по посебном поступку доносе највиши органи извршне власти [...]“¹¹ У РС, Влада представља носиоца извршне власти,¹² док је у надлежности исте, између осталог, и доношење уредби, других општих и појединачних правних аката и предузимање других мера ради извршавања закона и других општих аката Народне скупштине.¹³ У извесном смислу, ради се о најтипичнијем и најважнијем подзаконском општем правном акту,¹⁴ а што је, по свој прилици, утицало да

6 *Ibid.*, чл. 3–4.

7 *Ibid.*, чл. 5.

8 *Ibid.*, чл. 7.

9 *Ibid.*, чл. 6.

10 *Ibid.*, чл. 8.

11 Данило Стевандић, „Уредбе у правном поретку Републике Србије“, *Правни записи*, бр. 2/2012, 411.

12 Вид. Устав Републике Србије – Устав, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006, 115/2021, чл. 122; Закон о Влади – ЗОВ, *Службени гласник РС*, бр. 55/2005, 71/2005, 101/2007, 65/2008, 16/2011, 68/2012, 72/2012, 7/2014, 44/2014, 30/2018, чл. 1.

13 Вид. Устав, чл. 123 ст. 1 тач. 3; ЗОВ, чл. 2 ст. 2.

14 Вид. Миодраг Јовичић, *Закон и законитост – живиој правних пројиса*, Београд, 1977, 114.

буде, експлицитно, поменута и у Уставу Републике Србије (у даљем тексту: Устав). Додуше, највиши општи правни акт не успоставља даљу хијерархију међу подзаконским општим правним актима, већ прописује да сви, без изузетка, морају бити сагласни закону и, самим тим, Уставу.¹⁵ Ипак, бројни аутори сматрају да се ради о „највишем“ подзаконском општем правном акту који заузима место, одмах, испод устава и закона, а изнад других подзаконских прописа.¹⁶

Закон о Влади (у даљем тексту: ЗОВ) понавља уставну одредбу о уредбодавној надлежности носиоца извршне власти, али напомиње и да се овим подзаконским општим правним актом подробније разрађује однос уређен законом у складу са сврхом и циљем истог.¹⁷ Свакако, уредбом се не могу уредити питања чијем регулисању не сме приступити ни закон, нити питања која се могу, односно морају регулисати само законом.¹⁸ Стога, уобичајена уредбодавна делатност омеђена је законом,¹⁹ тако да се истом не може мењати или другачије уређивати правна ситуација успостављена законом.²⁰ Углавном, доноси се на основу изричитог законског овлашћења, односно наређења, или генералног уставног овлашћења. У првом случају, извршна власт се самим законом овлашћује или се истој, чак, наређује да донесе пропис којим ће прилагодити и разрадити недовољно прецизне законске одредбе за потребе несметане примене конкретног закона, док се у другом случају мимо изричитог овлашћења или наређења, по потреби, приступа доношењу уредбе зарад примене одређеног закона или законодавства уопштено придржавајући се постојећих правних оквира и, притом, недерогирајући одредбе из општих правних аката веће правне снаге.²¹ Такође, прави се и разлика између тзв. „правних уредби“ којима се дају нове могућности или намећу нове обавезе разним субјектима права и тзв. „административних уредби“ које се, пак, односе на организацију „администрације“.²² Штавише, потоње уредбе препознаје и ЗОВ прописујући да се уредбом

15 Вид. Устав, чл. 195 ст. 2.

16 Вид. Мира Симовић, „Уредбе као извор права у правном систему Републике Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 47/2006, 98; М. Јовичић, 121; Д. Стевандић, 411.

17 Вид. ЗОВ, чл. 42 ст. 2.

18 Вид. М. Јовичић, 119.

19 Вид. М. Симовић, 105.

20 Вид. Дарко Симовић, Слободан Орловић, *Коментар Устава Републике Србије са њаксом Уставног суда и Европског суда за људска њрава*, Београд, 2023, 648.

21 Вид. М. Јовичић, 114–115.

22 Вид. Данило Данић, *О уредбама – расѡрава из јавног ѡрава*, Београд, 1929, 17–18; Милан Пилиповић, „Уредба као облик нормативне дјелатности извршне власти“, *Српска ѡравна мисао*, бр. 51/2018, 216.

детаљније уређује делокруг Генералног секретаријата као опште службе задужене за стручне и друге послове за потребе Владе и њених радних тела,²³ али и да се истом оснивају и уређују службе за стручне или техничке послове за потребе Владе или за послове заједничке за све или више органа државне управе, попут Управе за заједничке послове републичких органа, Авио-службе Владе, Канцеларије за сарадњу с медијима, итд.²⁴

Поред тога, требало би указати и на постојање тзв. уредбе по нужди. Укратко, доноси се у хитним случајевима или изванредним околностима као што су ванредно или ратно стање, а истом се поред законских могу, неретко, мењати и уставне одредбе и то, углавном, у виду одступања од појединих зајемчених људских права зарад одржавања континуитета друштвеног живота.²⁵ Тим поводом, Устав и омогућава да се, током ванредног стања, уредбом Владе уз супотпис председника Републике пропишу мере којима се одступа од људских и мањинских права и то, искључиво, уколико Народна скупштина није у могућности да се састане,²⁶ док је из необјашњивих разлога, посве, другачији приступ заузет код утврђивања мера одступања од зајемчених људских и мањинских права у случају ратног стања.²⁷ У оба случаја, мере одступања нису дозвољене у погледу одређених зајемчених људских и мањинских права, попут права на живот, неповредивости физичког и психичког интегритета, права на правично суђење, правне сигурности у казненом праву, забране изазивања расне, националне и верске мржње, итд.²⁸ Уједно, ове мере су и временски ограничене будући да могу важити најдуже 90 дана, али се по истеку напред наведеног рока могу и обновити под истим условима.²⁹ Штавише, овај „алтернативни“ поступак доношења мера одступања од људских и мањинских права подложен је и накнадној потврди од стране парламента или ће, *ex constitutione*,

23 Вид. ЗОВ, чл. 29; Уредба о Генералном секретаријату Владе, *Службени гласник РС*, бр. 75/2005, 71/2008, 109/2009, 85/2012, 102/2013, 21/2025, чл. 1–14.

24 Вид. ЗОВ, чл. 31 ст. 1; Уредба о Управи за заједничке послове републичких органа, *Службени гласник РС*, бр. 63/2013, 73/2017, 76/2017, 21/2025, чл. 1–11; Уредба о оснивању Авио-службе Владе, *Службени гласник РС*, бр. 51/2006, 66/2005, 76/2017, чл. 1–8; Уредба о Управи о оснивању Канцеларије за сарадњу с медијима, *Службени гласник РС*, бр. 75/2005, чл. 1–6.

25 Вид. М. Симовић, 104–105; М. Пилиповић, 227–229.

26 Вид. Устав, чл. 200 ст. 6.

27 Вид. Устав, чл. 201 ст. 4; Ратко Марковић, „Устав Републике Србије из 2006. године – критички поглед“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 2/2006, 39; Д. Симовић, С. Орловић, 1027.

28 Вид. Устав, чл. 202 ст. 4.

29 Вид. Устав, чл. 200 ст. 7.

престати да важи.³⁰ Превасходно, Влада је дужна да овакву уредбу поднесе на потврду Народној скупштини у року од 48 сати од њеног доношења, односно чим највише представничко тело буду у могућности да састане, мада ће иста и у случају не подношења на потврду, свакако, престати да важи 24 сата од почетка прве седнице Народне скупштине одржане по проглашењу ванредног стања.³¹

Важећи Закон о прекршајима (у даљем тексту: ЗОП) задржао је традиционалну структуру обухватајући општи део материјалног прекршајног права, правила прекршајног поступка и извршење прекршајних санкција,³² док је посебни део прекршајног материјалног права, и даље, садржан у многобројним прописима различите правне снаге.³³ У РС, прекршаји се могу прописати законом, уредбом, одлуком скупштине аутономне покрајине или одлукама скупштина јединица локалне самоуправе,³⁴ али ЗОП је „системски закон“ који представља оквир за остале „прекршајне“ прописе.³⁵ Стога, овлашћени органи у оквиру своје надлежности могу за прекршаје прописивати, само, прекршајне санкције предвиђене ЗОП-ом и у границама утврђеним у истом.³⁶ Такође, требало би истаћи и да се прекршаји одређени законом или уредбом примењују на целокупној државној територији, укључујући и домаће бродове и ваздухоплове када се налазе ван исте, док се остали прекршаји примењују, искључиво, на територији аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе.³⁷

Свакако, учиниоци прекршаја сусрећу се са разним прекршајним санкцијама, мада уредбодавцу се, *ex lege*, ограничава могућност одабира имајући у виду да може прописати новчану казну и/или рад у јавном интересу од постојећих „прекршајних“ казни и заштитне мере.³⁸

30 Вид. Д. Симовић, С. Орловић, 1011.

31 Вид. Устав, чл. 202 ст. 9.

32 Вид. Игор Вуковић, *Прекршајно право*, Београд, 2016, 23.

33 Вид. Бранислав Ристивојевић, Иван Милић, *Основи прекршајног права*, Нови Сад, 2018, 22; Драган Јовашевић, Душица Миладиновић Стефановић, *Прекршајно право*, Ниш, 2018, 17.

34 Вид. Закон о прекршајима – ЗОП, *Службени гласник РС*, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016, 91/2019, 112/2022, чл. 4 ст. 1.

35 И. Вуковић, 84.

36 ЗОП, чл. 4 ст. 2–3.

37 ЗОП, чл. 7 ст. 1–2.

38 ЗОП прописује следеће заштитне мере: одузимање предмета, забрана вршења одређених делатности, забране правном лицу да врши одређене делатности, забрана одговорном лицу да врши одређене послове, забрана управљања моторним возилом, обавезно лечење зависника од алкохола и психоактивних супстанци, обавезно психијатријско лечење, забрана приступа оштећеном, објектима или

Углавном, превладавају новчане казне, а које се могу прописати у распону, фиксном износу или у сразмери са висином причињене штете, неизвршене обавезе, вредности робе и сл.³⁹ Додуше, неплаћена новчана казна може се наплатити и принудно од кажњеног домаћег или страног физичког лица, одговорног (физичког) лица у правном лицу и домаћег предузетника,⁴⁰ али и заменити казном затвора или радом у јавном интересу на начин што ће се за сваких започетих 1.000 динара одредити један дан затвора или осам сати рада у јавном интересу, с тим што казна затвора не може трајати краће од једног дана ни дуже од шездесет дана, нити рад у јавном интересу може трајати дуже од 360 сати.⁴¹ Међутим, казна „суплеторног“ затвора или рада у јавном интересу неће се извршити уколико кажњени, након одлуке о замени неплаћене новчане казне, исплати исту, док ће се започето извршење обуставити уколико кажњени, у међувремену, плати изречену новчану казну.⁴² У сваком случају, „маневарски простор“ је сужен у погледу правног лица будући да се истом за учињени прекршај може прописати, само, новчана казна и, искључиво, принудно наплатити у случају неплаћања у одређеном року,⁴³ а не могу се, дефинитивно, предвидети ни поједине заштитне мере својствене за физичко лице или предузетника, попут забране управљања моторним возилом, обавезног психијатријског лечења, удаљења странца са територије РС и сл. На другој страни, казна рада у јавном интересу односи се, првенствено, на прекршаје код којих су физичка лица одређена као учиниоци имајући у виду да се у законској одредби помињу појмови као што су „узраси“, „психичка својства“, „образовање“, итд.,⁴⁴ а који су, управо, и својствени за иста. Поред тога, додатни аргумент у прилог овој тези огледа се и у томе што не обављање у целини или делимично овог достојанственог, неплаћеног и непрофитног рада у корист друштва доводи до замене у казну затвора и то тако што се за сваких започетих осам часова рада у

месту извршења прекршаја, забрана присуствовања одређеним спортским приредбама, јавно објављивање пресуде, удаљење странца са територије РС, одузимање животиња и забрана држања животиња, забрана учествовања у поступцима јавних набавки. Вид. ЗОП, чл. 35 ст. 2 и чл. 52.

39 И. Вуковић, 91.

40 Интересантно, страни предузетник је изостављен као субјект прекршајне одговорности у позитивном прекршајном праву РС. Вид. ЗОП, чл. 17 и чл. 71 ст. 2.

41 ЗОП, чл. 41 ст. 1, чл. 41 ст. 3, чл. 41 ст. 4 и чл. 318–321.

42 Мирјана Павловић, „Новчана казна у новом Закону о прекршајима“, *Зборник радова студијског савеза докторских студија права* (уредници Војислав Ђурђић и Мирослав Лазић), Ниш, 2014, 81.

43 ЗОП, чл. 34 ст. 2 и чл. 314 ст. 5.

44 ЗОП, чл. 38 ст. 3.

јавном интересу одређује један дан затвора.⁴⁵ Ипак, нема сметњи да се ова казна не пропише и за прекршаје које учини предузетник. Наиме, ради се, такође, о потпуно пословно способном физичком лицу које је, пак, регистровано у одговарајућем регистру зарад обављања одређене привредне делатности у циљу стицања прихода,⁴⁶ а ни престанак овог привредног субјекта неће утицати на прекршајни поступак с обзиром ће се исти наставити, управо, против физичког лица које је било, доскоро, регистровано као предузетник.⁴⁷

III Укратко о прекршајном налогу

Прекршајни налог је једна од значајнијих новина коју је промовисао ЗОП.⁴⁸ У суштини, почива на очекивању да ће се учинилац сагласити са откривеним прекршајем и изреченом прекршајном казном, мада истом је, наравно, остављена и могућност да оспорава издати прекршајни налог како би се (не)одговорност за конкретни прекршај, дефинитивно, утврдила у (прекршајном) поступку пред надлежним (прекршајним) судом.⁴⁹ Самим тим, наглашава се и специфична тзв. „управно-судска“ природа будући да исти издаје надлежни орган „управе“ и да се у случају учиниоцевог прихватања одговорности за учињени прекршај, чак, ни не излази из управне сфере одлучивања, док се побијање, напротив, не врши у управном поступку и/или управном спору, него у прекршајном поступку пред надлежним прекршајним судом.⁵⁰ Углавном, овај вид процесуирања својствен је за тзв. „најједноставније“ прекршаје и може се, несумњиво, окарактерисати као ефикасан начин санкционисања истих.⁵¹ Међутим, поједини аутори сматрају да, управо, ефикасност и економичност као кључне одлике овог института, уједно, доводе и до извесних „нупојава“, а у прилог чему се, нарочито, помињу једнообразност и немогућност индивидуализације при изрицању казне.⁵²

45 ЗОП, чл. 38 ст. 1–2 и ст. 4.

46 Златко Стефановић, *Коментар Закона о привредним друштвима: према стицању законодавства од 31. децембра 2016. године*, Београд, 2017, 181–183.

47 Томица Делибашић, *Практична примена Закона о прекршајима – једна схватања казнене права са коментаром*, Београд, 2008, 159.

48 Александар Мартиновић, „У сусрет почетку примене новог Закона о прекршајима“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2014, 200.

49 Ђорђе Ђорђевић, *Прекршајно право*, Београд, 2021, 250.

50 Младен Јеличић, „Прекршајни налог и проблеми у пракси“, *Ревизија за криминологију и кривично право*, бр. 1/2018, 35–36.

51 Сунчица Савић, „Прекршајни налог“, *Правни информатор*, бр. 3/2014, 24.

52 Б. Ристивојевић, И. Милић (2018), 135.

Према ЗОП-у, издаје се за прекршаје за које предвиђена, само, новчана казна у фиксном износу,⁵³ а за исте, самим тим, не може поднети захтев за покретање прекршајног поступка.⁵⁴ У извесном смислу, ово правило је и релативизовано. Наиме, „прекршајним налогом може се утврдити одговорност и изрећи прекршајна казна само пунолетном лицу“,⁵⁵ док се исти не може, уопште, издати малолетнику.⁵⁶ Стога, гоњење према оваквом учиниоцу прекршаја предузима се, искључиво, подношењем захтева за покретање прекршајног поступка,⁵⁷ а чиме је, уједно, и онемогућено да други органи кажњавају малолетнике за учињене прекршаје, осим надлежног (прекршајног) суда.⁵⁸ Такође, неће се издати ни правном и одговорном (физичком) лицу у правном лицу уколико за оба ова „повезана“ субјеката прекршајне одговорности није предвиђено прекршајно гоњење у истоветном облику, већ ће исти у таквом случају бити процесуирани за учињене прекршаје у оквиру „јединственог“ захтева за покретање прекршајног поступка.⁵⁹ Поред тога, требало би нагласити и да се сваком учиниоцу издаје посебан прекршајни налог за учињени прекршај.⁶⁰ Самим тим, ни правно и одговорно (физичко) лице у правном лицу, нити други „паралелни извршиоци“ не могу бити обухваћени „јединственим“ прекршајним налогом с обзиром да су „бланко“ обрасци предвиђени само за једног учиниоца, а на тај начин се, уједно, и сваком учиниоцу препушта да засебно одлучи хоће ли оспоравати „свој“ прекршајни налог.⁶¹ У стручној јавности, овакво решење било је на мети извесних критика. Између осталог, указано је да би, у случају оспоравања прекршајних налога издатих и правном и одговорном лицу у правном лицу, били основани засебни предмети што би се и могло, колико-толико, превазићи њиховим спајањем у јединствени прекршајни поступак уколико нису, у међувремену, расподељени различитим судијама у складу са одредбама Судског пословника.⁶² Штавише, истоветно ће се поступати и у случајевима када једно лице учини више прекршаја кажњивих новчаним казнама у фиксном износу, односно и оваквом учиниоцу издаће се

53 ЗОП, чл. 168 ст. 1.

54 ЗОП, чл. 168 ст. 2.

55 Ђ. Ђорђевић, 250.

56 Вид. ЗОП, чл. 168 ст. 4.

57 Наташа Делић, Вања Бајовић, *Приручник за прекршајно право*, Београд, 2018, 227.

58 Бранислав Ристивојевић, Иван Милић, *Коментар Закона о прекршајима – према стању законодавства од 1. децембра 2022. године*, Београд, 2023, 347–348.

59 Вид. ЗОП, чл. 168 ст. 5; С. Савић, 24.

60 ЗОП, чл. 168 ст. 3.

61 Вид. Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 347.

62 М. Јеличић, 38.

посебан прекршајни налог за сваки од учињених прекршаја,⁶³ док би се о захтевима за судско одлучивање поднетим против појединих или свих издатих прекршајних налога, евентуално, могли спојити поједини или сви прекршајни поступци у зависности од тога којим предметима је задужен исти судија.

„Органи овлашћени за издавање прекршајних налога су органи управе или овлашћена лица из организација са јавним овлашћењима задужена да надзиру извршење прописа из своје надлежности“.⁶⁴ Између осталог, ЗОП побраја начине за откривање ових прекршаја и превиђа садржину прекршајног налога,⁶⁵ а у оквиру које би требало, нарочито, поменути поуке и упозорења. Наиме, постојање ових елемената требало би да помогне учиниоцу да се, мање-више, адекватно определи на који начин ће поступити поводом издатог прекршајног налога и какве последице ће произвести такав избор.⁶⁶ По правилу, прекршајни налог се издаје у писаној форми и то, чак, на прописаном обрасцу,⁶⁷ а састоји се од оригинала и две копије које, пак, задржава издавалац истог.⁶⁸ Међутим, може се издати и у електронској форми,⁶⁹ док ће се на израду, форму, копирање, оверу, доставу и чување оваквог прекршајног налога применити закон који уређује електронски документ,⁷⁰ тачније Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању према мишљењу бројних аутора.⁷¹

Углавном, прекршајни налог се уручује присутном учиниоцу у моменту откривања прекршаја на лицу места, а чији пријем, уједно, и потврђује својим потписом на одговарајућем месту.⁷² Такође, присутном

63 Н. Делић, В. Бајовић, 227.

64 *Ibid.*, 228.

65 Вид. ЗОП, чл. 169, чл. 170 ст. 1 и чл. 171 ст. 1.

66 Ђ. Ђорђевић, 251; Иван Милић, „Прекршајни налог“, *Безбједносћ – йолицја – йраћани*, бр. 1–2/2015, 247–248.

67 Вид. ЗОП, чл. 172 ст. 1; Правилник о обрасцу прекршајног налога, *Службени йласник РС*, бр. 13/2014, чл. 1–5.

68 ЗОП, чл. 172 ст. 1.

69 Вид. ЗОП, чл. 170 ст. 2.

70 Вид. ЗОП, чл. 170 ст. 3.

71 Јовашевић и Миладиновић Стефановић направили су извесни превид будући да указују на примену некадашњег Закона о електронском документу, *Службени йласник РС*, бр. 51/2009, за разлику од Ристивојевића и Милића који, пак, упућују на важећи закон, а који је био донет и, увелико, се примењивао, чак, и приликом изласка из штампе коауторског дела Јовашевића и Миладиновић Стефановић. Упор. Д. Јовашевић, Д. Миладиновић Стефановић, 173 са Б. Ристивојевић, И. Милић (2018), 136.

72 ЗОП, чл. 172 ст. 2.

учиниоцу може се уручити и одштампана копија прекршајног налога издатог у електронској форми,⁷³ а од момента уручења исте теку прописани рокови везани за (не)прихватање одговорности.⁷⁴ Међутим, достављање прекршајног налога може се извршити и путем поште или издаваоачеве доставне службе у складу са одредбама закона који уређује општи управни поступак и то у случају учиниоачевог одсуства и када околности откривања или природа прекршаја тако захтевају.⁷⁵ Дакле, за пуноважност оваквог вида достављања потребно је да учинилац није присутан и да је, приде, испуњен још један од остала два алтернативно прописана услова,⁷⁶ а исти ће се, *mutatis mutandis*, применити и у случају када не постоји могућност да се присутном лицу уручи одштампана копија прекршајног налога издатог у електронској форми.⁷⁷ У сваком случају, неопходно је нагласити и да се достављање прекршајног налога путем поште или издаваоачеве доставне службе врши по правилима Закона о општем управном поступку (у даљем тексту: ЗУП),⁷⁸ али и другог општег правног акта којим је уређен посебни управни поступак у конкретной (управној) области будући да се оваквим „управним“ прописима поједина питања, укључујући и достављање, могу другачије уредити и, самим тим, одступити од општег режима из ЗУП-а.⁷⁹ Поред тога, прекршајни налог сматра се урученим и када учинилац одбије пријем истог приликом достављања, а службено лице упозориће учиниоца на последице одбијања, затим унети дан, час и забелешку о одбијању пријема.⁸⁰ Ипак, интересантно је да учинилац може, чак, и приликом достављања прекршајног налога изјавити да захтева судско одлучивање, а издавалац може тада одредити и датум претреса у договору са надлежним (прекршајним) судом.⁸¹ Након тога, надовезује се, пак, одредба ЗОП-а која прописује дужност издаваоца да унесе забелешку о заказаном претресу у прекршајни налог, те да о истом одмах, а најкасније првог наредног радног дана обавести надлежни (прекршајни) суд.⁸² Стога, и не чуди што међу ауторима преовладава схватање да се

73 ЗОП, чл. 172 ст. 3.

74 Вид. Н. Делић, В. Бајовић, 232.

75 ЗОП, чл. 172 ст. 5.

76 Вид. Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 357.

77 Н. Делић, В. Бајовић, 232.

78 Н. Делић, В. Бајовић, 233.

79 Вид. Закон о општем управном поступку – ЗУП, *Службени гласник РС*, бр. 18/2016, 95/2018, 20/2023, чл. 3 ст. 1.

80 ЗОП, чл. 172 ст. 6.

81 ЗОП, чл. 172 ст. 7.

82 ЗОП, чл. 172 ст. 8.

ради о конфузним, компликованим, бесмисленим и, штавише, противправним одредбама. Пре свега, „ово је једина изричито прописана ситуација у којој је претрес обавезан у прекршајном поступку по ЗОП-у“,⁸³ а што је у колизији са генералним правилом да исти одређује (прекршајни) суд, тек, када оцени да је то потребно ради правилног и потпуног утврђивања чињеног стања.⁸⁴ Поред тога, дискутабилно је и што се претрес одређује без обзира што прекршајни суд није био, уопште, у прилици ни да предузме, веома, битну радњу у виду испитивања захтева за судско одлучивање о издатом прекршајном налогу, нити да донесе решење о покретању прекршајног поступка, а и само позивање на претрес који, несумњиво, представља део судског прекршајног поступка не врши прекршајни суд у суштини, већ издавалац прекршајног налога, додуше, у „договору“ са овим првостепеним судом посебне надлежности.⁸⁵

Након достављања прекршајног налога, учинилац има на располагању могућност да прихвати одговорност за прекршај, а што се може предузети на активан или пасиван начин.⁸⁶ Наиме, плаћањем половине изречене новчане казне у року од осам дана од дана пријема прекршајног налога учинилац се ослобађа, уједно, плаћања друге половине.⁸⁷ Међутим, учиниочева неактивност у виду не поступања или не оспоравања издатог прекршајног налога у напред наведеном року сматраће се, такође, прихватањем одговорности, а услед чега ће издавалац доставити прекршајни налог са констатацијом коначности и забелешком о неплаћеној новчаној казни надлежном прекршајном суду зарад уношења у регистар и спровођења поступка извршења изречене новчане казне и то у пуном износу.⁸⁸ Ипак, може се запазити да је ЗОП недоречен у многим важним сегментима везаним, подједнако, за оба облика прихватања одговорности. За почетак, требало би нагласити да рок, свакако, тече од првог наредног дана од дана пријема или, пак, одбијања пријема прекршајног налога,⁸⁹ а у складу са правилима ЗУП-а о рачунању рокова.⁹⁰ Додуше, требало би узети у обзир и да почетак рока у појединим посебним управним поступцима може бити другачије уређен у односу на општи режим из ЗУП-а, тако би се и у том

83 С. Савић, 26.

84 Вид. ЗОП, чл. 239 ст. 1.

85 Н. Делић, В. Бајовић, 233; Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 357–358.

86 М. Јеличић, 38.

87 ЗОП, чл. 173 ст. 1.

88 ЗОП, чл. 173 ст. 2.

89 Н. Делић, В. Бајовић, 234.

90 ЗУП, чл. 80 ст. 2.

домену требало придржавати посебног „управног“ прописа будући да исти искључује примену најопштијег „управног“ прописа. Такође, ЗОП не прецизира ни у који регистар се уписује учинилац у овом случају имајући у виду да постоје и регистар (прекршајних) санкција и регистар неплаћених новчаних казни и других новчаних износа, мада претеже схватање да би, првобитно, требало извршити упис у првопоменути регистар и након тога, евентуално, упис и у другопоменути регистар.⁹¹ Међутим, дилеме не би требало да буде у погледу месне надлежности прекршајног суда за спровођења поступка извршења „неплаћеног“ прекршајног налога, пошто се законодавац определио за надлежност прекршајног суда на чијем подручју је исти издат,⁹² иако се, неретко, догађа да се место извршења прекршаја не поклапа са местом откривања прекршаја и, самим тим, издавања прекршајног налога. Тим поводом, требало би истаћи и да учинилац може сносити и трошкове извршења у случају „принудног“ извршења коначног и извршног прекршајног налога, док се физичком лицу, предузетнику и одговорном (физичком) лицу у правном лицу неплаћена новчана казна може, чак, и заменити у казну затвора или рада у јавном интересу.⁹³ Штавише, а у циљу да се избегну поступак извршења и трошкови истог,⁹⁴ ЗОП је омогућио учиниоцу и да прихвати одговорност након истека „осмодневног“ рока, али најкасније пре отпочињања поступка извршења, и то на начин што ће добровољно платити, само, целокупан износ изречене новчане казне.⁹⁵

Наравно, учинилац има на располагању и могућност да не прихвати одговорност за прекршај поводом којег је издат прекршајни налог. У том случају, надлежном прекршајном суду доставља, лично или путем поште, потписани прекршајни налог у року од осам дана од дана пријема истог који, пак, представља захтев за судско одлучивање, а којим стиче, уједно, и својство окривљеног у следственом прекршајном поступку.⁹⁶ Свакако, ради се о неуобичајеној и нетипичној ситуацији с обзиром да поступак не иницира „оптужба“, него лице коме је издат прекршајни налог, односно окривљени.⁹⁷ Такође, интересантно је и да учинилац стиче својство окривљеног самим достављањем захтева за судско одлучивање, иако бројни аутори указују на то како би било исправније да овај статус добије, тек, након доношења решења о покретању прекршајног

91 Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 359.

92 ЗОП, чл. 314 ст. 1.

93 Ђ. Ђорђевић, 252.

94 Н. Делић, В. Бајовић, 234.

95 ЗОП, чл. 173 ст. 4.

96 ЗОП, чл. 174 ст. 1–2.

97 Н. Делић, В. Бајовић, 235.

поступку.⁹⁸ Поред тога, забуну може проузроковати и синтагма „*надлежни суд*“ будући да прекршајни судови суде у свим првостепеним прекршајним поступцима невезано од области у којој је прописан прекршај.⁹⁹ Према томе, правила о стварној надлежности релативизована су у прекршајном поступку, док се може, једино, појавити „сукоб“ у погледу месне (не)надлежности и то, искључиво, између прекршајних судова. Међутим, једна од специфичности прекршајног налога огледа се у томе што се место извршења прекршаја не мора, нужно, поклопити са местом откривања прекршаја и, самим тим, издавања прекршајног налога. Стога, може се јавити дилема ком прекршајном суду као „месно“ надлежном би требало доставити захтев за судско одлучивање. Тим поводом, истиче се да незнање или неукост странке не сме бити на штету његових/њених права, тако да ће бити пуноважно достављање благовременог захтева за судско одлучивање и „месно“ ненадлежном прекршајном суду, а који исти може, директно, проследити или се, у међувремену, огласити месно ненадлежним и предмет доставити месно надлежном прекршајном суду.¹⁰⁰ Штавише, требало би указати да Уставни суд Републике Србије (у даљем тексту: Уставни суд) одлази, чак, и корак даље у погледу помоћи неукој странци у прекршајном поступку покренутом о захтеву за судско одлучивање сматрајући да се и благовремено достављена копија потписаног прекршајног налога има третирати као захтев за судско одлучивање уколико се из других релевантних околности, управо, може закључити да окривљени тражи судску заштиту, јер се у супротном ради о претераном формализму којим се повређује право на правично суђење.¹⁰¹

Свакако, прекршајни суд испитује захтев за судско одлучивање, те одлучује хоће ли покренути прекршајни поступак о истом. У случају да се определи за покретање прекршајног поступка, основаће, односно завести предмет и донети решење о покретању прекршајног поступка чиме се, уједно, „суспендује“ изречена новчана казна из прекршајног налога, а затим и позвати издаваоца да се у року од осам дана изјасни, предложи и достави доказе у учињеном прекршају.¹⁰² Ипак, требало би напоменути и да нису предвиђене никакве процесне последице у случају издаваочевог не изјашњавања у предвиђеном року,¹⁰³ осим што се таквим понашањем ризикује негативан исход по оптужбу у коначници. На другој страни,

98 Н. Делић, В. Бајовић, 236; Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 360.

99 Закон о уређењу судова, *Службени гласник РС*, бр. 10/2023, чл. 14 ст. 4 и чл. 29.

100 Вид. Н. Делић, В. Бајовић, 236.

101 Одлука Уставног суда Уж 1538/2020 од 16. маја 2024. године.

102 ЗОП, чл. 174 ст. 5–6 и чл. 177.

103 Н. Делић, В. Бајовић, 237; Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 361.

„лоша процена“ окривљеног поводом захтева за судско одлучивање резултира утврђивањем одговорности у прекршајном поступку, изрицањем новчане казне из прекршајног налога у пуном износу и плаћањем трошкова прекршајног поступка,¹⁰⁴ али у судској пракси преовладало је мишљење да се новчана казна и у овом случају може ублажити највише до општег минимума или изрећи опомена уместо исте.¹⁰⁵

Насупрот томе, прекршајни суд решењем одбацује неблаговремен или непотписан захтев за судско одлучивање, а које окривљени може побијати жалбом без суспензивног дејства.¹⁰⁶ Уједно, овим решењем прекршајни налог постаје коначан и извршан, док се изречена новчана казна уноси у регистар прекршајних санкција.¹⁰⁷ У међувремену, испоставило се да су оба ова, мање-више, сумарна разлога за одбацивање захтева за судско одлучивање постала, поприлично, релативизована и контроверзна. Наиме, заузет је став у пракси да се учиниочев потпис не мора, нужно, налазити на тачно предвиђеном месту у образцу издатог прекршајног налога поводом поднетог захтева за судско одлучивање,¹⁰⁸ а затим је и Уставни суд у небројено одлука позивајући се на праксу Европског суда за људска права истакао да учинилац ни не мора, чак, потписати образац „оспореног“ прекршајног налога с обзиром да се својство захтева за судско одлучивање може признати и другом достављеном потписаном поднеску уз који може бити приложен непотписани прекршајни налог или који, макар, садржи друге релевантне податке из којих, недвосмислено, произилази намера за судском заштитом.¹⁰⁹ Такође, и благовременост захтева за судско одлучивање показала се проблематичном и то, нарочито, у погледу прекршајног налога достављеног путем поште будући да, *per se*, не садржи датум уручења због чега прекршајни суд није у могућности да прелиминарно утврди (не)благовременост истог, већ ће морати да се, претходно, обрати издаваоцу зарад прибављања података и доказа о датуму

104 ЗОП, чл. 174 ст. 7.

105 Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 362.

106 ЗОП, чл. 176 ст. 1–2.

107 ЗОП, чл. 176 ст. 3.

108 М. Јеличић, 43.

109 Вид. Одлука Уставног суда Уж 8560/2019 од 30. новембра 2023. године; Одлука Уставног суда Уж 1890/2020 од 13. јула 2023. године; Одлука Уставног суда Уж 5723/2019 од 7. марта 2024. године, Одлука Уставног суда Уж 6674/2020 од 9. новембра 2023. године; Одлука Уставног суда Уж 7768/2019 од 28. марта 2024. године; Одлука Уставног суда Уж 7921/2019 од 6. априла 2023. године; Одлука Уставног суда Уж 10245/2019 од 21. децембра 2023. године; Одлука Уставног суда Уж 11470/2020 од 9. новембра 2023. године; Одлука Уставног суда Уж 12922/2020 од 6. априла 2023. године; Одлука Уставног суда Уж 13829/2021 од 7. марта 2024. године и Одлука Уставног суда Уж 13830/2021 од 11. априла 2024. године.

уручења овако достављеног прекршајног налога и, потом, одлучивати о даљем поступању.¹¹⁰

Поред тога, окривљеном је дата могућност и да изричито или прећутно одустане од поднетог захтева за судско одлучивање, а што може, *stricto sensu*, учинити најкасније на првом рочишту.¹¹¹ Додуше, овај временски моменат има оправдања у погледу прећутног одустанка од захтева за судско одлучивање, пошто ће се сматрати да је одустао од истог, тек, ако уредно позван не приступи првом рочишту, нити оправда свој изостанак.¹¹² Међутим, временски оквир не би требало, уопште, да постоји код изричитог одустанка од захтева за судско одлучивање, а нема препрека ни да се окривљеном и, тренутно, не допусти да одустане од захтева за судско одлучивање почев од подношења истог па, чак, и након (не)одржавања првог рочишта.¹¹³ У оба случаја, судским решењем утврдиће се да је прекршајни налог коначан и извршан, изречена новчана казна унеће се у регистар новчаних казни, а окривљени обавезати да плати и настале трошкове прекршајног поступка.¹¹⁴ Такође, окривљени ће моћи и ово решење да побија жалбом која, такође, нема суспензивно дејство.¹¹⁵

Ипак, интересантно је да се прекршајни суд, пре покретања прекршајног поступка о достављеном захтеву за судско одлучивање, може обратити издаваоцу да исти уреди у року од осам дана уколико је нечитак, без свих потребних података и није прецизиран у погледу правних обележја, времена и места извршења прекршаја.¹¹⁶ У литератури, наглашено је да би уређивање, начелно, требало да се своди на отклањање одређених формалних недостатака, а оваквом одредбом издавалац се ставља у повољнији положај имајући у виду да истом, заправо, (прекршајни) суд помаже да преуреди суштинске елементе у издавом и, чак, оспореном прекршајном налогу.¹¹⁷ Међутим, не поступање по налогу прекршајног суда у виду не отклањања недостатака третираће се идентично као и неуредан захтев за покретање прекршајног поступка, односно сматраће се да је издавалац одустао од прекршајног налога и исти ће се одбацити судским решењем.¹¹⁸ Додуше, ЗОП не превиђа,

110 М. Јеличић, 44.

111 ЗОП, чл. 175 ст. 1–2.

112 ЗОП, чл. 175 ст. 2.

113 Н. Делић, В. Бајовић, 238; Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 363.

114 ЗОП, чл. 175 ст. 3.

115 ЗОП, чл. 175 ст. 4.

116 ЗОП, чл. 176 ст. 4.

117 М. Јеличић, 44–45.

118 ЗОП, чл. 176 ст. 5 и чл. 182 ст. 3.

изричито, право жалбе на ово решење, мада је и не искључује због чега је иста допуштена у складу са основним начелом двостепености прекршајног поступка.¹¹⁹

Најзад, требало би указати и на постојање посебних правила о издавању прекршајног налога за одређена лица,¹²⁰ а код којих постоји опасност да ће наплата изречене новчане казне бити осујећена или отежана.¹²¹ Наиме, ради се о лицима која не могу да докажу идентитет, немају пребивалиште, не живе на пријављеним адресама, имају пребивалиште у иностранству или одлазе у иностранство ради боравка.¹²² Очигледно, овај начин издавања прекршајног налога односи се, искључиво, на физичка лица, а што произилази из употребе појмова „*иґенџиџиџи*“, „*иґребивалиџиџи*“ и „*живџиџи*“ који су, пак, својствени за иста. Наравно, и ови учиниоци имају могућност да плаћањем половине изречене новчане казне буду, аутоматски, ослобођени плаћања друге половине,¹²³ али истима се не оставља осмодневни рок за уплату као осталим „убичајеним“ учиниоцима.¹²⁴ Међутим, начин наплате изречене новчане казне зависиће од тога да ли је прекршајни налог издат у радно време или ван радног времена банке и/или поште. У првом случају, учиниоцу се налаже да изречену новчану казну, одмах, уплати,¹²⁵ док ће се у другом случају, укључујући и ситуацију када је прекршај учињен ван насељеног места, изречена новчана казна са пратећом трансакцијском накнадом наплатити на лицу места о чему ће бити издата одговарајућа потврда и коју ће, потом, овлашћени издаваочев службеник, првог наредног радног дана, уплатити на одговарајући рачун јавних прихода.¹²⁶ У извесном смислу, овакав вид издавања прекршајног налога је оправдан према страним држављанима с обзиром да код истих постоји бојазан да због, мање-више, извесног напуштања територије РС могу избећи и прекршајну одговорност.¹²⁷ Ипак, обилује и одређеним нелогичностима међу којима се, нарочито, издваја немогућност доказивања идентитета као разлог за издавање прекршајног налога на овај начин, јер остаје нејасно како се може неком лицу, уопште, издати прекршајни налог и исто, уједно, казнити уколико издавалац не располаже са учиниоцима

119 Вид. Н. Делић, В. Бајовић, 239.

120 Вид. Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 369.

121 Н. Делић, В. Бајовић, 240.

122 ЗОП, чл. 178 ст. 1.

123 Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 369.

124 И. Вуковић, 166.

125 ЗОП, чл. 178 ст. 1.

126 ЗОП, чл. 178 ст. 2.

127 Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 369.

основим идентификационим подацима.¹²⁸ Такође, може се приметити да су постојеће одредбе, у међувремену, и превазиђене будући да се, експлицитно, помињу банка и пошта као места на којима се извршава уплата изречене новчане казне, иако у правном систему РС постоје и други пружаоци платних услуга,¹²⁹ а и могућност извршавања платне трансакције путем електронског новца знатно релативизује околност да ли је прекршајни налог издат у радно време или ван радног времена пружалаца платних услуга. Поред тога, интересантно је да се одбијање ових учинилаца да плате изречену новчану казну аутоматски третира као подношење захтева за судско одлучивање, а исти се, по правилу, одмах доводе пред надлежни прекршајни суд или издавалац задржава учиниоцу путну исправу или други идентификациони документ све до престанка разлога који онемогућавају напред наведено довођење.¹³⁰ У овом случају, покретање прекршајног поступка ни не зависи од лица којем је издат прекршајни налог, већ се самим неплаћањем изречене новчане казне сматра да је поднело захтев за судско одлучивање и доводи се, одмах, у прекршајни суд ради вођења прекршајног поступка.¹³¹ Додуше, намеће се питање и пред који прекршајни суд би требало довести оваквог учиниоца, мада преовладавају аргументи у корист прекршајног суда на чијем подручју је издат прекршајни налог, а који ће, потом, одлучити да ли ће даље судити или уступити предмет другом прекршајном суду у складу са правилима о месној надлежности из ЗОП-а.

IV Прекршајно-правна анатомија и антиномија Уредбе из 2025. године

Начелно, нема сметњи што су Уредбом из 2025. године прописани прекршаји имајући у виду да се ради о једном од могућих извора прекршајног права у РС, а чије одредбе се примењују на целокупној територији РС, укључујући и домаће бродове и ваздухоплове када се налазе ван исте. По правилу, казнене одредбе својствене су за уредбе које имају наређујуће или забрањујуће норме,¹³² док се овом подзаконском општем правном акту може придати наређујући карактер будући да намеће извесне обавезе трговцима. Према ЗОТ-у, трговину на

128 И. Милић, 249.

129 Закон о платним услугама, *Службени гласник РС*, бр. 13/2014, 44/2018, 64/2024, чл. 10.

130 Вид. ЗОП, чл. 178 ст. 3–4 и чл. 199 ст. 1.

131 Н. Делић, В. Бајовић, 241; Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 371.

132 Вид. Закључак о Методологији за израду подзаконских прописа, *Службени гласник РС*, бр. 75/2010, 81/2010, тач. 14.

јединственом тржишту РС могу обављати правна лица и предузетници и, самим тим, имати својство трговца,¹³³ а услед чега су исти уз одговорно (физичко) лице у правном лицу и одређени као субјекти прекршајне одговорности у Уредби из 2025. године. Углавном, домаћа лица појавиће се као учиниоци ових прекршаја с обзиром на услове и начин обављања трговине у РС, мада нема препрека ни у погледу страних лица, изузев „страног предузетника“ будући да није субјект прекршајне одговорности у позитивном прекршајном праву РС. Такође, није спорно ни да се учиниоцима за све прекршаје из овог подзаконског општег правног акта издају прекршајни налози имајући у виду прописане новчане казне у фиксним износима, док ће издавалац истих бити министарство надлежно за послове трговине.¹³⁴

Међутим, не могу проћи незапажено ни разни пропусти у прописивању ових прекршаја. На први поглед, Уредба из 2025. године је, очигледно, у колизији са ЗОП-ом будући да новчану казну у фиксном износу као једину прекршајну санкцију предвиђа само код правног лица, док се одговорном (физичком) лицу у правном лицу поред новчане казне у фиксном износу може изрећи и заштитна мера забране одговорном лицу да врши одређене послове, а предузетнику поред новчане казне у фиксном износу и заштитна мера забране вршења одређених делатности. Наиме, опредељење за прекршајно гоњење путем издавања прекршајног налога искључује могућност прописивања било које друге прекршајне санкције, осим новчане казне у фиксном износу. Према томе, заштитне мере нису ни смеле бити предвиђене код ових прекршаја, мада остаје нејасно и зашто је, баш, у погледу правног лица изостављено прописивање, мање-више, идентичне заштитне мере са горе поменутих панданима, тачније заштитне мере правном лицу да врши одређене послове.¹³⁵

Након тога, надовезује се и дилема ко, када и којим учиниоцима ће изрицати ове заштитне мере. У литератури, наглашено је да „заштитне мере може изрећи само прекршајни суд“,¹³⁶ а што искључује, самим тим, могућност њиховог „изрицања“ приликом самог издавања прекршајног налога. *Mutatis mutandis*, ова констатација односи се и на случајеве „изричитих“ или „прећутних“ прихватања одговорности за прекршаје и, такође, истих таквих одустанака од поднетих захтева за судско одлучивање. Стога, ове заштитне мере могле би се „изрећи“,

133 ЗОТ, чл. 10–12 и чл. 25 ст. 1.

134 ЗОТ, чл. 50 ст. 1 тач. 13; Уредба, чл. 9.

135 ЗОП, чл. 56.

136 Ђ. Ђорђевић, 88.

једино, приликом доношења одговарајуће судске одлуке након завршетка целокупног прекршајног поступка покренутог по захтеву за судско одлучивање. Додуше, њихово „изрицање“ није ни обавезно будући да су факултативног карактера, тако да ће зависити и од (пр)оцене прекршајног суда постоји ли код учиниоца опасност у смислу вршења новог прекршаја у сваком појединачном случају.¹³⁷ Очигледно, учиниоци прекршаја прописаних у Уредби из 2025. године и у домену „изрицања“ заштитних мера стављени су у неравноправни положај по вишеструким основима. Наиме, ниједна заштитна мера није, уопште, предвиђена код правног лица, а „изрицање“ заштитних мера предвиђених код предузетника и одговорног (физичког) лица у правном лицу, дефинитивно, ће изостати у случајевима „изричитих“ или „прећутних“ прихватања одговорности за прекршаје или одустанака од поднетих захтева за судско одлучивање. Према томе, ове заштитне мере могле би бити, једино, „изречене“ предузетнику и одговорном (физичком) лицу у правном лицу који буду истрајали у захтевима за судско одлучивање и чија ће се прекршајна одговорност утврдити одговарајућом судском одлуком након завршетка целокупног прекршајног поступка, а зависиће, опет, и од (пр)оцене прекршајног суда у сваком појединачном случају.

Такође, проблематично је и што Уредба из 2025. године важи шест месеци почев од 1. септембра 2025. године као дана почетка примене напред наведеног подзаконског општег правног акта.¹³⁸ Самим тим, доводи се у питање и даљи о(п)станак прекршаја прописаних у овом подзаконском пропису. У прекршајном праву, примењује се, начелно, пропис који је важио у време извршења прекршаја, мада уколико је исти, у међувремену, измењен, онда ће се применити пропис који буде најблажи за учиниоца.¹³⁹ Свакако, ради се о *ex officio* обавези прекршајног суда све до доношења правноснажне судске одлуке, а упоређивање се врши у домену материјалног права и то ограничено са фокусом на конкретне норме које се имају применити на дати случај.¹⁴⁰ Наравно, „нестанак“ прекршаја из правног система представља, убедљиво, најблажу опцију за учиниоца. Управо, ово ће се и догодити у погледу прекршаја прописаних у Уредби из 2025. године, јер се прекршајни прописи са одређеним временским трајањем примењују до истека свог важења након чега се ни учиниоци прекршаја не би, више, могли кажњавати.¹⁴¹ Стога, небројено

137 Вид. Н. Делић, В. Бајовић, 89.

138 Уредба из 2025. године, чл. 10.

139 ЗОП, чл. 6.

140 И. Вуковић, 29–31; Н. Делић, В. Бајовић, 19.

141 Б. Ристивојевић, И. Милић (2023), 39.

учинилаца и то, управо, у незавршеним прекршајним поступцима покренутим по захтевима за судско одлучивање, једноставно, ће избећи одговорност за ове прекршаје. Међутим, прећутно прихватање одговорности за ове прекршаје може резултирати и другачијим исходом. Наиме, може се десити да учинилац не поднесе захтев за судско одлучивање, иако истек осмодневног рока за оспоравање издатог прекршајног налога буде пао у неки од дана након престанка важења Уредбе из 2025. године. Тим поводом, а имајући у виду да су ови прекршаји, у међувремену, нестали из правног система, овлашћени орган не би требало ни да достави прекршајни налог са констатацијом коначности и забелешком о неплаћеној новчаној казни надлежном прекршајном суду зарад уношења у регистар и спровођења поступка извршења изречене новчане казне, док би у погледу оваквог, већ, достављеног прекршајног налога требало исти да самоиницијативно стави ван снаге и, самим тим, спречи даље спровођење поступка извршења. Ипак, немогуће је у пракси, *a priori*, искључити и супротни сценарио. У том случају, Прекршајни апелациони суд је схватања да „извршни“ прекршајни суд не би требало, *ex officio*, да проверава ваљаност стављених потврда коначности и извршности на прекршајном налогу, него би реакција уследила, тек, након уложеног приговора кажњеног лица против решења о извршењу донетог на основу конкретног извршног прекршајног налога.¹⁴² Према томе, а неvezано од „нестанка“ ових прекршаја из правног система, овакав „неактивни“ учинилац мораће да плати, добровољно или принудно, изречену новчану казну у пуном износу и, евентуално, да сноси трошкове извршења, док би се физичком лицу, предузетнику и одговорном (физичком) лицу у правном лицу неплаћена новчана казна могла, чак, и заменити у казну затвора или рада у јавном интересу.

Најзад, занемарено је и да у ЗОТ-у постоје прекршаји чија се радња извршења, баш, и састоји у непоштовању привремених мера заштите тржишта садржаних, управо, у одговарајућем *ad hoc* подзаконском пропису који се и доноси зарад спречавања поремећаја или отклањања штетних последица поремећаја на тржишту поводом одређене „критичне“ робе.¹⁴³ Уједно, и сви субјекти прекршајне одговорности наведени у Уредби из 2025. године представљају учиниоце ових идентичних прекршаја из ЗОТ-а, а прекршајно гоњење предузима се подношењем захтева за покретање прекршајног поступка од стране, чак, и истог надлежног органа, док су за све прекршаје запрећене новчане казне у

142 Вид. Правно схватање заузето на Првој седници свих судија Прекршајног апелационог суда од 5. јануара 2023. године, доступно на адреси: <https://pkap.sud.rs/praksa.html>, 19. 11. 2025.

143 ЗОТ, чл. 39, чл. 68 ст. 1 тач. 12 и чл. 68 ст. 2–3.

распонима уз могућност изрицања свим учиниоцима и одговарајућих заштитних мера у виду забране вршења одређених делатности, односно послова.¹⁴⁴ Додуше, није било сметњи да овлашћени орган подноси захтеве за покретање прекршајних поступака против учинилаца због одговарајућих прекршаја из ЗОТ-а уместо да издаје прекршајне налоге против истих поводом апсолутно подударних прекршаја из Уредбе из 2025. године, а што, додатно, обесмишљава прописивање прекршаја у оваквом *ad hoc* пропису. Штавише, овакав приступ био би и прихватљивији са становишта позитивног прекршајног права будући да не искључује могућност изрицања предвиђених заштитних мера, а и сузбија једнообразност и доприноси индивидуализацији при изрицању новчаних казни. Стога, казнене одредбе требало је да остану прописане, искључиво, у ЗОТ-у, док је Уредба из 2025. године требало да садржи, само, одговарајуће материјалне норме које би ближе и прецизније утврдиле обележја конкретних прекршаја.¹⁴⁵ Ипак, намеће се дилема да ли би престанак важења и другачије конципираног подзаконског општег правног акта, такође, довео до избегавања одговорности и за одговарајуће прекршаје из ЗОТ-а. Тим поводом, преовладава схватање да се овакви подзаконски прописи налазе изван казног права и да промене истих, укључујући и престанак важења, нису релевантне у погледу временског важења прекршајног прописа и немају утицаја на (пр)оцену о најблажем (прекршајном) пропису за учиниоца.¹⁴⁶ Према томе, истек важења привремених мера ради заштите тржишта „критичне“ робе садржаних у одговарајућем Владином подзаконском општем правном акту не би се, свакако, „негативно“ одразио на постојање одговорности за одговарајуће прекршаје из ЗОТ-а, нити би се разматрао у контексту најблажег (прекршајног) прописа.

V Закључак

Уредба из 2025. године донета је на основу изричитог овлашћења садржаног у ЗОТ-у, а у циљу да се, привремено, заштити тржиште одређене „критичне“ робе. Укратко, трговцима који обављају трговину на велико и мало наметнуте су „нове“ обавезе у виду прописивања посебних услова за обављање трговине, ограничења маржи, укупног износа накнада и начина достављања ценовника за побројану робу. Поред тога, садржи и казнене одредбе, а којима су одређени прекршаји за

144 ЗОТ, чл. 50 ст. 1 тач. 13, чл. 68 ст. 1 тач. 12 и чл. 68. ст. 2–6; ЗОП, чл. 167 ст. 1 тач. 1 и чл. 179 ст. 1.

145 И. Вуковић, 40.

146 Т. Делибашић, 24–25; И. Вуковић, 32.

поступање супротно одговарајућим одредбама из овог подзаконског општег правног акта. Ипак, не могу проћи незапажено извесни пропусти у прописивању ових прекршаја, а што одаје утисак да се овој проблематици није приступило, баш, темељно и систематично.

Наиме, правно лице, одговорно (физичко) лице у правном лицу и предузетник одређени су као субјекти прекршајне одговорности, а за све су прописане новчане казне у фиксним износима. По ЗОП-у, постојање оваквих прекршајних казни имплицира на издавање прекршајних налога за учињене прекршаје, а за које је, у конкретном случају, овлашћено министарство надлежно за послове трговине. Међутим, одговорном (физичком) лицу у правном лицу поред ове новчане казне може се изрећи и заштитна мера забране одговорном лицу да врши одређене послове, док се предузетнику поред овакве новчане казне може изрећи и заштитна мера забране вршења одређених делатности. Насупрот томе, правно лице суочава се, једино, са „фиксном“ новчаном казном, јер за исто није предвиђено и изрицање заштитне мере идентичне заштитним мерама прописаним за одговорно (физичко) лице у правном лицу и предузетника.

Очигледно, Уредба из 2025. године је у колизији са ЗОП-ом као системским прекршајним прописом будући да опредељење за прекршајно гоњење путем издавања прекршајног налога искључује, *per legem*, могућност прописивања било које додатне прекршајне санкције, изузев новчане казне у фиксном износу. Стога, заштитне мере нису ни смеле бити предвиђене код ових прекршаја, мада остаје нејасно и зашто је, баш, у погледу правног лица за разлику од осталих учинилаца изостављено прописивање одговарајуће заштитне мере правном лицу да врши одређене послове. Дефинитивно, и могућност „изрицања“ оваквих заштитних мера искључена је приликом самог издавања прекршајног налога имајући у виду да потпада у судску надлежност, а изостаје и у случајевима „изричитих“ или „прећутних“ прихватања одговорности за прекршаје или одустанак од поднетих захтева за судско одлучивање. Самим тим, ове заштитне мере могле би се, једино, „изрећи“ предузетнику и одговорном (физичком) лицу у правном лицу који буду истрајали у прекршајним поступцима покренутим по захтевима за судско одлучивање и дочекали одговарајућу судску одлуку. Додуше, „изрицање“ ових заштитних мера зависиће, и тада, од (пр)оцене прекршајног суда у поједином случају будући да нису обавезног, већ факултативног карактера.

Напоследку, требало би узети у обзир и да је важење Уредбе из 2025. године временски ограничено, те да ће истеком исте, нужно, „нестати“ и прописани прекршаји. Самим тим, небројено учинилаца и то,

управо, у незавршеним прекршајним поступцима покренутим по захтевима за судско одлучивање избећи ће, дефинитивно, одговорност за учињене прекршаје. Међутим, исход може бити и другачији, а што се односи, једино, на случај не подношења захтева за судско одлучивање о издатом прекршајном налогу код којег истек осмодневног рока за оспоравање буде пао у неки од дана након престанка важења Уредбе из 2025. године. Тим поводом, овлашћени орган не би требало, превасходно, ни да доставља овакав прекршајни налог са констатацијом коначности и забелешком о неплаћеној новчаној казни надлежном прекршајном суду зарад уношења у регистар и спровођења поступка извршења изречене новчане казне, док би у погледу, већ, достављеног прекршајног налога требало исти да самоиницијативно стави ван снаге и, самим тим, спречи даље спровођење поступка извршења. У супротном, „извршни“ прекршајни суд неће, *ex officio*, проверавати ваљаност стављених потврда коначности и извршности на истом, а реаговаће, тек, у случају када кажњено лице уложи приговор против решења о извршењу донетог, управо, на основу таквог извршног прекршајног налога. Према томе, а без обзира што су ови прекршаји, у међувремену, и „нестали“ из правног система, овакав „неактивни“ учинилац мораће да плати, добровољно или принудно, изречену новчану казну у пуном износу и, евентуално, да сноси трошкове извршења, док би се физичком лицу, предузетнику и одговорном (физичком) лицу у правном лицу неплаћена новчана казна могла, чак, и заменити у казну затвора или рада у јавном интересу. На другој страни, занемарено је да у ЗОТ-у постоје апсолутно подударни прекршаји у погледу радњи извршења, учинилаца и овлашћеног органа „оптужбе“. Укратко, прекршајно гоњење за пандане из ЗОТ-а предузима се подношењем захтева за покретање прекршајног поступка, док су за све прекршаје прописане новчане казне у распонима уз могућност изрицања свим учиниоцима и одговарајућих заштитних мера у виду забрана вршења одређених послова, односно делатности. Додуше, није било сметњи ни да овлашћени орган поднесе захтеве за покретање прекршајних поступака против учинилаца због одговарајућих прекршаја из ЗОТ-а уместо да издаје прекршајне налоге против истих поводом идентичних прекршаја из Уредбе из 2025. године, а овакав приступ био би, чак, и прихватљивији са становишта позитивног прекршајног права. Између осталог, не би искључивао могућност изрицања предвиђених прекршајних санкција, затим сузбио би једнообразност и допринео индивидуализацији при изрицању новчаних казни, а што, самим тим, обесмишљава и прописивање прекршаја у оваквом *ad hoc* пропису. Према томе, казнене одредбе требало је да остану прописане, искључиво, у ЗОТ-у, док је Уредба из 2025. године требало да се ограничи на прописивање одговарајућих материјалних

норми које би служиле да употпуне обележја конкретних прекршаја. Штавише, ни истек другачије конципираног подзаконског општег правног акта не би се негативно одразио на постојање одговорности за одговарајуће прекршаје из ЗОТ-а, пошто није, *per se*, релевантан у контексту временског важења прекршајног прописа и, самим тим, не би могао имати третман најблажег прописа по учиниоца.

Коришћена литература

- Вуковић Игор, *Прекршајно право*, 2. издање, Београд, 2016. (Vuković Igor, *Prekršajno pravo*, 2. izdanje, Beograd, 2016)
- Данић Данило, *О уредбама – расправа из јавног права*, Београд, 1929. (Danić Danilo, *O uredbama – rasprava iz javnog prava*, Beograd, 1929)
- Делић Наташа, Бајовић Вања, *Приручник за прекршајно право*, Београд, 2018. (Delić Nataša, Bajović Vanja, *Priručnik za prekršajno pravo*, Beograd, 2018)
- Делибашић Томица, *Практична примена Закона о прекршајима – јавна схватања казненог права са коментаром*, Београд, 2008. (Delibašić Tomica, *Praktična primena Zakona o prekršajima – pravna shvatanja kaznenog prava sa komentarom*, Beograd, 2008)
- Ђорђевић Ђорђе, *Прекршајно право*, 6. издање, Београд, 2021. (Đorđević Đorđe, *Prekršajno pravo*, 6. izdanje, Beograd, 2021)
- Јеличић Младен, „Прекршајни налог и проблеми у пракси“, *Ревизија за криминологију и кривично право*, бр. 1/2018 (Jeličić Mladen, „Prekršajni nalog i problemi u praksi“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 1/2018)
- Јовашевић Драган, Миладиновић Стефановић Душица, *Прекршајно право*, Ниш, 2018. (Jovašević Dragan, Miladinović Stefanović Dušica, *Prekršajno pravo*, Niš, 2018)
- Јовичић Миодраг, *Закон и законитост*, Београд, 1977. (Jovičić Miodrag, *Zakon i zakonitost*, Beograd, 1977)
- Марковић Ратко, „Устав Републике Србије из 2006. године – критички поглед“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 2/2006. (Marković Ratko, „Ustav Republike Srbije iz 2006. godine – kritički pogled“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 2/2006)
- Мартиновић Александар, „У сусрет почетку примене новог Закона о прекршајима“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2014. (Martinović Aleksandar, „U susret početku primene novog Zakona o prekršajima“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/2014)

- Милић Иван, „Прекршајни налог“, *Бјезбедности – полицаја – грађани*, бр. 1–2/2015. (Milić Ivan, „Prekršajni nalog“, *Bjezbednost – policija – građani*, br. 1–2/2015)
- Павловић Мирјана, „Новчана казна у новом Закону о прекршајима“, *Зборник радова студената докторских студија права* (уредници Војислав Ђурђић и Мирослав Лазић), Ниш, 2014. (Pavlović Mirjana, „Novčana kazna u novom Zakonu o prekršajima“ *Zbornik radova studenata doktorskih studija* (urednici Vojislav Đurđić i Miroslav Lazić), Niš, 2014)
- Пилиповић Милан, „Уредба као облик нормативне дјелатности извршне власти“, *Српска правна мисао*, бр. 51/2018. (Pilipović Milan, „Uredba kao oblik normativne djelatnosti izvršne vlasti“, *Srpska pravna misao*, br. 51/2018)
- Ристивојевић Бранислав, Милић Иван, *Основи прекршајног права*, 2. издање, Нови Сад, 2018. (Ristivojević Branislav, Milić Ivan, *Osnovi prekršajnog prava*, 2. izdanje, Novi Sad, 2018)
- Ристивојевић Бранислав, Милић Иван, *Коментар Закона о прекршајима – према станању законодавства од 1. децембра 2022. године*, Београд, 2023. (Ristivojević Branislav, Milić Ivan, *Komentar Zakona o prekršajima – prema stanju zakonodavstva od 1. decembra 2022. godine*, Beograd, 2023)
- Савић Сунчица, „Прекршајни налог“, *Правни информатор*, бр. 3/2014. (Savić Sunčica, „Prekršajni nalog“, *Pravni informator*, br. 3/2014)
- Симовић Дарко, Орловић Слободан, *Коментар Устава Републике Србије са праксом Уставног суда Републике Србије и Европског суда за људска права*, Београд, 2023. (Simović Darko, Orlović Slobodan, *Komentar Ustava Republike Srbije sa praksom Ustavnog suda Republike Srbije i Evropskog suda za ljudska prava*, Beograd, 2023)
- Симовић Мира, „Уредбе као извор права у правном систему Републике Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 47/2006. (Simović Mira, „Uredbe kao izvor prava u pravnom sistemu Republike Srbije“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 47/2006)
- Стевандић Данило, „Уредбе у правном поретку Републике Србије“, *Правни записи*, бр. 2/2012. (Stevandić Danilo, „Uredbe u pravnom poretku Republike Srbije“, *Pravni zapisi*, br. 2/2012)
- Стефановић Златко, *Коментар Закона о привредним друштвима: према станању законодавства од 31. децембра 2016. године*, Београд, 2017. (Stefanović Zlatko, *Komentar Zakona o privrednim društvima: prema stanju zakonodavstva od 31. decembra 2016. godine*, Beograd, 2017)

Dušan MILOŠEVIĆ, LL.M
Judge of the Misdemeanor Court in Kruševac, Serbia
Student of PhD Studies at the University of Belgrade – Faculty of Law, Serbia

MISDEMEANOUR LAW REVIEW ON THE DECREE ON SPECIAL CONDITIONS FOR TRADE OF CERTAIN TYPE OF GOODS FROM 2025

Summary

During 2025 Decree on Special Conditions for Trade of Certain Types of Goods was adopted. Briefly, it contains certain conditions for the trading of “critical” goods, while traders engaged in wholesale and retail trade have been imposed with “new” temporary obligations. Moreover, the aforementioned bylaw contains misdemeanour offenses too for acting contrary to the relevant provisions. However, one may find certain lapses in these misdemeanours, which indicates the application of an uncareful and unsystematic approach. Therefore, one will consider certain controversial issues and state some observations with the aim of eliminating anomalies and, potentially, remodeling of the existing legal framework.

Key words: *Decree. – Trade. – Misdemeanour Order. – Fine. – Security Measure.*

Датум пријема рада: 22. 11. 2025.

Датум исправке рада: 10. 1. 2026.

Датум прихватања рада: 19. 1. 2026.

СТУДЕНТСКИ РАДОВИ

УДК: 004.738.5:339 ; 346.546(4-6EU)

CERIF: S 144

ТИП РАДА: СТУДЕНТСКИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_26104A

др *Александра* ВАСИЋ*

докторанд Универзитета у Крагујевцу – Правног факултета, Србија

ЕВОЛУЦИЈА ПОЈМА СПОРАЗУМА У ПРАВУ КОНКУРЕНЦИЈЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ: ОД САГЛАСНОСТИ ВОЉА ДО АЛГОРИТАМСКЕ КООРДИНАЦИЈЕ

Сажетак

У раду се анализира еволуција појма споразума у праву конкуренције Европске уније, са посебним освртом на примену чл. 101 ст. 1 Уговора о функционисању Европске уније у дијигиталном контексту. Полазиште је традиционално схватање споразума као израза сагласности воља учесника на тржишту („meeting of minds“), које је кроз праксу Европске комисије и Суда правде Европске уније добило широки, функционални значај. Раd посебно анализира пресуду у предмету Eturas, којом је први пут утврђено да дијигитална платформа може деловати као средство антиконкурентне координације између конкурената на тржишту. Овај случај означава преокретницу у развоју доктрине услашене праксе између учесника на тржишту, јер уводи могућности постојања координације и без директне људске интеракције. У закључку се разматра могућност алгоритамске координације као аналитички оквир за процену да ли алгоритамски механизми могу довести до споразума или услашене праксе у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ. Аутор закључује да

* Електронска адреса ауторке: saska@prafak.ni.ac.rs.

савремени технолошки развој захтева преиспитивање класичног појма споразума у праву конкуренције и померање фокуса са сагласности воља ка предвидљивим антиконкурентним ефектима алгоритамских система – од „сусрећна мисли“ ка „сусрећу алгоритма“.

Кључне речи: Рестриктивни споразуми. – Појам споразума. – Пресуда *Eturas*. – *Meeting of algorithms*.

I Увод

Уговор о функционисању Европске уније (у даљем тексту: УФЕУ) представља кључни примарни извор права ЕУ.¹ Основна правила која се односе на заштиту конкуренције на унутрашњем тржишту садржана су у глави VII УФЕУ, која носи назив „Заједничка правила о конкуренцији, опорезивању и усклађивању законодавстава“. Конкретно, заштита конкуренције на унутрашњем тржишту регулисана је у чл. 101–106 УФЕУ. Чл. 101 ст. 1 УФЕУ прописује да су забрањени као неспојиви са унутрашњим тржиштем сви споразуми између учесника на тржишту, одлуке удружења учесника на тржишту или усаглашене праксе које могу да угрозе трговину између држава чланица и које имају за свој циљ или последицу спречавање, ограничавање или нарушавање конкуренције на унутрашњем тржишту.² Иако су материјалноправна решења у праву конкуренције ЕУ и Републике Србије у великој мери усклађена, уочљиве су разлике у терминологији која се користи за означавање оваквих облика понашања на тржишту. Док право ЕУ ове споразуме означава као забрањене споразуме, у домаћем праву се за исту категорију користи појам рестриктивни споразуми. Ради доследности, јасноће и термилошке прецизности, у овом раду ће се користити термин рестриктивни споразум.³

У праву конкуренције ЕУ и Републике Србије рестриктивни споразуми могу бити уговори, поједине одредбе уговора, изричитих или прећутних договора, усаглашене праксе, као и одлуке облика удруживања учесника на тржишту.⁴ У теорији налазимо да се споразумом између

1 Уговор о функционисању Европске уније из 2016. године (*Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal*, С 202, 7. 6. 2016; даље у фуснотама: УФЕУ), 13–47.

2 Вид. УФЕУ, чл. 101 ст. 1.

3 Александра Васић, *Уговор о лиценци као рестриктивни споразум у праву конкуренције Европске уније и Републике Србије*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 2024, 59–60.

4 Вид. УФЕУ, чл. 101 ст. 1 и Закон о заштити конкуренције – ЗЗК, *Службени гласник РС*, бр. 51/2009 и 95/2013, чл. 10.

учесника на тржишту у смислу чл. 101 УФЕУ сматрају писани и усмени споразуми, потписани и непотписани споразуми, „протоколи“ из којих је видљива сагласност страна у погледу њиховог будућег понашања, општи услови пословања, смернице које је донео један учесник на тржишту, а други их прихватио и обавезао се понашати у складу са њима, акт о оснивању удружења учесника на тржишту, центлменски споразуми, нагодба парничних странака (на пример, у споровима због интелектуалне својине).⁵

II Облици рестриктивних споразума

У праву конкуренције ЕУ, рестриктивни споразуми могу се јавити у форми уговора између учесника на тржишту, одлука удружења учесника на тржишту и усаглашене праксе.

1. Уговори између учесника на тржишту

Забрана рестриктивних споразума, како у праву конкуренције ЕУ, тако и у домаћем праву, односи се на споразумне акте два или више учесника на тржишту. Појам споразума се у праву конкуренције тумачи врло екстензивно. Циљ екстензивног тумачења појма споразума је да се на тај начин обухвате сви договори учесника на тржишту који се односе на њихово будуће понашање на тржишту.

Претпоставка за постојање споразума између учесника на тржишту је сагласност воља. Наиме, појам споразума у контексту чл. 101 ст. 1 УФЕУ претпоставља постојање сагласности воља између најмање два учесника на тржишту, без обзира на облик у коме се споразум манифестује све док он представља верни израз намере страна у споразуму.⁶ Право Европске уније нам не даје одговор на питање шта се у пракси може сматрати споразумом, већ одговор налазимо у пракси Европске комисије (даље у тексту: Комисија), као и у богатој судској пракси Суда правде ЕУ (даље у тексту: Суд правде). Учесници на тржишту

5 Вид. Vlatka Butorac Malnar, Jasminka Pecotic Kaufman, Siniša Petrović, Dubravka Akšamović, Marijana Liszt, *Pravo tržišnog natjecanja i državnih potpora*, Zagreb, 2021, 194–195.

6 Richard Whish, David Bailey, *Competition Law*, Oxford University Press, Oxford, 2018, 102. У пресуди у предмету *Bayer v. Commission* Суд правде је нагласио да појам споразума у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ подразумева постојање сагласности воља (*concurrency of wills*) између најмање два учесника на тржишту. Само једнострано понашање учесника није довољно да би се квалификовало као споразум, осим ако је доказано да је друга страна прихватила или се сагласила са таквим понашањем. Вид. Пресуду у спојеним предметима C–2/01P и C–3/01P, *Commission v. Bayer*, пара. 101.

могу међусобно закључивати писане споразуме у циљу усаглашавања будућег понашања на тржишту. Међутим, у пракси су ови случајеви ретки будући да су учесници у споразуму свесни да органи задужени за заштиту конкуренције могу врло лако доказати да је предметни споразум обухваћен чл. 101 ст. 1 УФЕУ.⁷ Због тога учесници на тржишту, у циљу постизања договора о будућем понашању на тржишту прибегавају суптилнијим начинима споразумевања. Тако, на пример, могу закључити центлменске споразуме. Међутим, ови споразуми, иако нису правно обавезујући сматрају се споразумима у смислу члана 101. ст. 1 УФЕУ.⁸ Такође, протоколи који одражавају сагласност воља између страна представљају споразум у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ.⁹ Комисија и Суд правде заузели су став да се споразумом у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ сматрају и усмени споразуми између учесника на тржишту.¹⁰

Комисија је у прошлости имала врло тежак задатак приликом доказивања у поступцима против картелних споразума. Наиме, картели, по правилу, окупљају велики број учесника на тржишту и дуготрајни су. Активно чланство у картелу се мења током времена и у пракси је врло тешко прикупити детаљне доказе о учешћу сваког појединачног учесника у картелном споразуму. Такође, врло често се ради о картелним споразумима који су престали да важе, али се у пракси и даље осећају њихове последице, те их Комисија сматра усклађеним деловањем. Будући да је доказивање сложених картела представљало велико оптерећење за Комисију, у пракси је познат концепт јединственог свеукупног споразума (енгл. *single overall agreement*).¹¹ Поменути концепт састоји се у томе да постоји претпоставка да сви чланови картела сnose одговорност за повреду конкуренције, без обзира на њихово активно учествовање

7 Вид. више код V. Butorac, J. Pecotić Kaufman, S. Petrović, D. Akšamović, M. Liszt, 194; R. Whish, D. Bailey, 101–102.

8 Вид. више код R. Whish, D. Bailey, 103.

9 Предмет *HOV SVZ/MCN*, (1994), IV/33.941, ОЈ L 104, пара. 45. Протоколом успостављена сарадња између неколико компанија које су пружале услуге превоза морских контејнера је, према мишљењу Комисије, представљала споразум у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ. Комисија је заузела став да, „без обзира на коришћени израз, протокол одражава истинску сагласност воље страна и на тај начин представља споразум у смислу члана 85 Уговора“ (садашњи чл. 101 УФЕУ).

10 Вид. Пресуда у предмету *Cimenteries CBR v. Commission*, T-25/95, ECLI:EU:T:2000:77, пара. 2341. У поменутој пресуди Суд правде заузео је став да споразум у смислу члана 85 ст. 1 Уговора УЕЗ (садашњи чл. 101 ст. 1 УФЕУ) „не мора обавезно бити писано евидентиран. Да би постојао споразум, довољно је да учесници на тржишту или удружења учесника на тржишту искажу заједничку намеру да се на тржишту понашају на одређени начин“.

11 Вид. више код R. Whish, D. Bailey, 105.

у споразуму.¹² Наиме, без обзира што учесници картелног споразума не учествују у споразуму на идентичан начин, Комисија може да донесе јединствену одлуку о повреди конкуренције која ће се односити на све учеснике картелног споразума. Тако, на пример, учесници картела који нису присуствовали свим састанцима или нису били укључени у доношење сваке одлуке, али су своје понашање прилагодили остварењу „општег плана“ картела, применом концепта јединственог свеукупног споразума могу бити третирани као учесници картелног споразума.¹³

Приликом доказивања постојања споразума у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ, Комисија у пракси врло често користи концепт заједничке квалификације. Наиме, овај концепт предвиђа да Комисија није у обавези да у конкретном случају децидно докаже да ли је реч о споразуму или усклађеном деловању. Правна теорија, такође, заступа став да не постоји потреба да се у пракси одреди прецизна тачка у којој се споразум завршава и почиње усаглашена пракса.¹⁴ На пример, у предмету *PVC*, Комисија је констатовала да су учесници картела учествовали у споразуму и/или у усаглашеном деловању.¹⁵ Позивање на концепт заједничке квалификације допуштено је када постоје и елементи споразума и елементи усаглашене праксе, с тим да Комисија нема обавезу да доказује постојање и спора-

12 Вид. Пресуда у спојеним предметима *BASF AG and UCB SA v. Commission*, T-101/05 и T-111/05, ECLI:EU:T:2007:380, пара. 157–161. Суд правде сматра да је прихватљив концепт да „повреда чл. 101 ст. 1 УФЕУ може да буде резултат низа аката или континуираног понашања које су део „општег плана“, јер имају исти циљ нарушавање конкуренције на унутрашњем тржишту. У таквом случају, Комисија има право да преиспита одговорност за те радње на основу учешћа у прекршају који се сматра целином, чак и ако се утврди да је дотични учесник на тржишту директно учествовао у само једном или неким од саставних елемената прекршаја. Исто тако, чињеница да су различити учесници на тржишту имали различите улоге у остваривању заједничког циља не значи да није постојао идентитет антиконкурентског циља и, сходно томе, повреде чл. 101. ст. 1 УФЕУ“.

13 Вид. Предмет *Polypropylene*, (1986), IV/31.149, OJ L 230/ 1, пара. 87. У наведеном предмету Комисија је испитивала сложени картелски споразум у области петрохемијских производа који је обухватао 15 учесника на тржишту током више година. Након што је утврдила да постоји један споразум, Комисија је закључила да је свих 15 учесника споразума прекршило забрану рестриктивних споразума прописану у чл. 101 ст. 1 УФЕУ, без обзира што неки нису присуствовали сваком састанку картела и нису били укључени у сваки аспект доношења одлука. Учешће у укупном споразуму било је довољно за утврђивање кривице. Штавише, чињеница да су неки чланови картела имали резерве да ли да учествују или су заиста намеравали да варају одступањем од договореног понашања, нису биле од значаја. Суд правде је потврдио одлуку Комисије и констатовоао да су детаљни аранжмани по којима је функционисао поменути картел били део јединственог свеобухватног споразума који је био склопљен у усменој форми.

14 R. Whish, D. Bailey, 102.

15 Предмет *PVC* (1994), IV/31.865, OJ L 239, пара. 30–31.

зума и усаглашеног деловања током целог периода у коме је вршена повреда забране закључивања рестриктивних споразума. Став Комисије о концепту заједничке квалификације потврдио је у Суд правде у великом броју случајева. Тако, у предмету *Asnef-Equifax*, Суд правде констатује да се чл. 81 ст. 1 УЕЗ (садашњи чл. 101 ст. 1 УФЕУ) примењује на учеснике рестриктивног споразума, без обзира на то да ли је децидно одређен облик успостављене сарадње између учесника.¹⁶ Наиме, прецизирање да ли се конкретна сарадња између учесника на тржишту може подвести под појам споразума, усаглашене праксе и одлуку удружења предузећа није од правног значаја за примену чл. 101 ст. 1 УФЕУ.

2. Одлуке удружења учесника на тржишту

Удружења учесника на тржишту су ентитети који се појављују у смислу разноликог скупа физичких и/или правних лица удружених ради заштите заједничких интереса.¹⁷ Будући да удружења учесника на тржишту могу допринети координацији понашања својих чланова, забраном рестриктивних споразума обухваћене су и одлуке поменутих удружења.

Поставља се питање како се у пракси дефинише појам одлуке удружења учесника на тржишту. Ово питање је од значаја, будући да је чл. 101 ст. 1 УФЕУ предвидео могућност да „одлука удружења предузећа“ може ограничити конкуренцију на тржишту. Одговор на питање шта се у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ сматра одлуком удружења учесника на тржишту налазимо у пракси Комисије, као и у пракси Суда правде. Тако је, на пример, Суд правде утврдио да препорука удружења учесника на тржишту о понашању чланова удружења на одређени начин може представљати повреду чл. 101 ст. 1 УФЕУ. Чињеница да препорука није обавезујуће снаге, као ни то да је не спроводе сви чланови удружења није релевантна.¹⁸ Наиме, у поменутом предмету радило се о удружењу учесника на тржишту за водоснабдевање које је својим члановима упутило препоруку да не повезују машине за прање судова на систем електричне мреже који нису имали ознаку усаглашености коју је доставило белгијско удружење произвођача такве опреме. Суд правде потврдио је мишљење Комисије да ова препорука, иако није правно обавезујућа, може да ограничи конкуренцију, јер је њен ефекат био

16 Вид. Пресуду у предмету *Asnef-Equifax, Servicios de Información sobre Solvencia y Crédito, SL v. Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)*, C-238/05, ECLI:EU:C:2006:734, пара. 31–32.

17 Слободан Зечевић, *Право конкуренције Европске уније*, Београд, 1998, 42.

18 Вид. Пресуду у спојеним предметима, *IAZ International Belgium NV v. Commission*, C-96/102, 104, 105, 108 и 110/82, ECLI:EU:C:1983:310.

да дискриминише уређаје произведене у другим државама чланицама ЕУ. Битно је истаћи да се препорука може подвести под појам одлуке удружења ако постоји механизам који ће обезбедити да се чланови удружења понашају у складу са одредбама из те препоруке. Наиме, уколико чланови удружења поступе у складу са препоруком или ако она сама по себи утиче на понашање чланова удружења, такво понашање се може сматрати споразумом у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ.¹⁹

У пракси Комисије је заступљен став да и само оснивање удружења учесника на тржишту може представљати одлуку удружења у смислу чл. 101 УФЕУ. Такође, прописи који регулишу рад удружења учесника на тржишту могу се сматрати одлуком у смислу чл. 101 УФЕУ.²⁰

ЗЗК, такође, прописује да се одлуке облика удруживања учесника на тржишту које имају за циљ или последицу значајно ограничавање, нарушавање или спречавање, конкуренције на територији Републике Србије сматрају рестриктивним споразумима.²¹ Такав став потврђен је у одлукама КЗК. Примера ради, у једном од предмета који је био пред КЗК, решењем је утврђено је да одлука удружења учесника на тржишту у вези са одређивањем минималних цена на тржишту представљала рестриктивни споразум.²²

19 Вид. V. Butorac Malnar, J. Pecotić Kaufman, S. Petrović, D. Akšamović, M. Liszt, 216. У домаћој доктрини се истиче да „постоји одлука удружења учесника на тржишту увек када постоје докази да се удружење или његови чланови у пракси понашају у складу са препоруком“. Вид. Dijana Marković Bajalović, *Pravo konkurencije Evropske unije: opšta pitanja i antitrust*, Sarajevo, 2016, 136.

20 Вид. Предмет *MasterCard*, (2007), COMP/34.579, ОЈ С 264, пара. 384. Предмет анализе Комисије било је пословање међународне организације за плаћања назване „*MasterCard*“. Наиме, поменута организација управља компанијама које послују на банкарском тржишту. Комисија је, између осталог, констатовала да међународна организација за плаћања *MasterCard* одређује минималне међубанкарске накнаде у износу који је неколико пута већи од оног који примењују у земљама ЕУ. Комисија је заузела став да одређивање минималне међубанкарске накнаде од стране *MasterCard* представља одлуку удружења учесника на тржишту која ограничава конкуренцију на тржишту банака. Будући да су ове међубанкарске накнаде укључене у трговачке накнаде које банке увек зарачунавају трговцима за услугу плаћања платним картицама, Комисија је основано претпоставила да се на тај начин ограничава конкуренција међу банкама – прихватиоцима платних картица, које не могу да уговарају висину трговачке накнаде испод износа међубанкарске накнаде. Ово последично има утицаја и на потрошаче, будући да трговци уграђују у малопродајну цену износ трговачке накнаде, што поскупљује за тај износ производе или услуге независно од тога да ли се плаћање врши платном картицом или готовином. Суд правде је потврдио одлуку Комисије. Вид. Пресуду у предмету *MasterCard and Others v. Commission*, С-382/12P, ECLI:EU:C:2014:2201.

21 ЗЗК, чл. 10.

22 Решење Комисије за заштиту конкуренције бр. 4/0–01–293/08–11 од 21. новембра 2008. године.

3. Усаглашена пракса учесника на тржишту

Забрана закључивања рестриктивних споразума, поред формалних споразума и одлука удружења учесника на тржишту, обухвата и усаглашену праксу учесника на тржишту. Реч је о различитим облицима координације између учесника на тржишту који утичу на конкуренцију. Међутим, у пракси је тешко утврдити који облици и степени координације потпадају под појам усаглашене праксе. Управо због тога је пракса Суда правде кључна за разумевање граница овог института.

Дефиницију појма усаглашене праксе налазимо у одлукама Комисије и пресудама Суда правде. У предмету *Imperial Chemical Industries*, Суд правде је утврдио да је усаглашена пракса облик сарадње између учесника на тржишту који, без постизања сагласности у смислу споразума, свесно замењују ризике конкуренције за практичну међусобну сарадњу.²³ Битно је напоменути да је Суд правде у овом предмету дефинисао усклађено понашање као „свесно“ понашање учесника на тржишту који су међусобни конкуренти. У том смислу, институт усаглашене праксе је потребно разликовати од простог паралелизма у понашању.²⁴ Суд правде је дефиницију појма усаглашене праксе разрадио у предмету *Suiker Unie*.²⁵ Наиме, заузет је став да је учесницима на тржишту допуштено да се интелигентно прилагођавају тренутном и очекиваном понашању својих конкурената, али да тај облик „интелигентног прилагођавања“ не сме обухватати никакве облике координације путем којих конкуренти једни другима откривају своје тренутне или планиране комерцијалне стратегије.²⁶ Суд је посебно истакао да није неопходно доказати постојање формализованог плана сарадње, већ је довољна сама чињеница координисаног контакта. У правној теорији је заступљен став да напред наведени судски предмети наводе на закључак да је за постојање усаглашене праксе потребно да буду испуњена два елемента, објективни и субјективни. Објективни елемент испуњен је уколико се докаже да су се учесници на тржишту понашали на исти начин, док се субјективни елемент појма усаглашене праксе доказује утврђивањем

23 Вид. Пресуда у предмету *Imperial Chemical Industries Ltd. V. Commission of the European Communities*, C-48-69, ECLI:EU:C:1972:70, пара. 64.

24 У поменутом предмету Суд правде је прецизирао да се паралелно понашање конкурената не сматра усаглашеном праксом, али да паралелно понашање може бити један од елемената за доказивање постојања усаглашене праксе. Вид. тач. 66 пресуде у предмету *Imperial Chemical Industries*.

25 Вид. Пресуду у спојеним предметима *Coöperatieve Vereniging „Suiker Unie“ UA and others v. Commission*, C-40/73 и др, ECLI:EU:C:1975:174.

26 *Ibid*, пара. 174.

да су учесници на тржишту имали заједнички циљ или да је постојало заједничко разумевање или „сусрет мисли“ (енгл. *meeting of minds*).²⁷

Савремена пракса Суда правде је додатно ојачала овај концепт. У пресуди *T-Mobile* заузет је став да чак и један једини састанак конкурената може бити довољан да се утврди постојање усаглашене праксе, јер се у таквим ситуацијама примењује претпоставка постојања узрочне везе између контакта и каснијег понашања на тржишту.²⁸ Управо због тога терет доказивања да координација није утицала на понашање лежи на учеснику на тржишту. Дакле, Суд правде је заузео став да је за постојање усаглашене праксе довољно да између конкурената постоји нека врста контакта, било директног, било индиректног, који ће им послужити да се међусобно информишу о тренутном или намераваном понашању на тржишту. Тако, на пример, само присуство на састанку на коме неки од конкурената саопштава осталима своје планове везане за утврђивање виших цена, чак и у случају да нема изричитог споразума између присутних конкурената да се цене на тржишту повећају, представља усаглашену праксу у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ.

Суд правде јасно разликује усаглашену праксу од простог паралелног понашања. Паралелизам сам по себи није забрањен нити довољан за утврђивање повреде конкуренције, будући да је паралелно поступање типично за олигополска тржишта и може бити резултат независног, рационалног прилагођавања тржишним условима.²⁹ Стога је, поред утврђеног паралелног понашања, неопходно доказати постојање одређеног облика координације између учесника на тржишту – пре свега у виду директног или индиректног контакта, размене информација или било ког понашања којим конкуренти откривају једни другима своје тренутне или будуће комерцијалне намере.³⁰ Управо такви облици комуникације показују да паралелизам не произилази из независних тржишних одлука, већ из усаглашене праксе у смислу члана 101 став 1 УФЕУ.

27 D. Marković Bajalović, 138–139. Исто R. Whish, D. Bailey, 116 Michal S. Gal, „Algorithms as Illegal Agreements“, *Berkeley Technology Law Journal*, No. 34/2019, 100.

28 Вид. Пресуду у предмету *T-Mobile Netherlands BV and Others*, C–8/08, ECLI:EU:C:2009:343, пара. 26.

29 *Coöperatieve Vereniging „Suiker Unie“ UA and others v. Commission*, пара. 173–174.

30 Усаглашена пракса мора да представља свесно понашање учесника на тржишту. Управо то упућује на закључак да се несвесно паралелно понашање учесника на тржишту неће сматрати усаглашеном праксом. Вид. V. Butorac, J. Pecotić Kaufman, S. Petrović, D. Akšamović, M. Liszt, 203.

III Ограничавање, спречавање или нарушавање конкуренције као циљ или последица споразума

Чл. 101 ст. 1 УФЕУ забрањује споразуме који имају за циљ или последицу ограничавање, спречавање или нарушавање конкуренције на унутрашњем тржишту. Да би се неки споразум могао подвести под наведену одредбу, потребно је да испуни један од алтернативно постављених услова, тј. да има за циљ или последицу ограничавање, спречавање или нарушавање конкуренције на унутрашњем тржишту.³¹ У складу са тим, у теорији и устаљеној судској пракси наилазимо на јасно раздвајање на споразуме према циљу (*by object*) и споразуме према последици (*by effect*).³² Неспорно је да и једна и друга група споразума обухваћена забраном из чл. 101 ст. 1 УФЕУ, разликују се у погледу доказних стандарда, степена анализе који се спроводи, као и у погледу процесних обавеза Европске комисије у конкретном случају.

1. Споразуми који имају за циљ ограничавање конкуренције

У пракси Суда правде, заузет је став да је споразум обухваћен чл. 101 ст. 1 УФЕУ уколико се докаже да је његов циљ ограничавање, спречавање или нарушавање конкуренције, те нема потребе да се даље испитују ефекти споразума.³³ Наиме, уколико из садржине конкрет-ног споразума произлази да је у супротности са прописаном забраном рестриктивних споразума, постоји оборива правна претпоставка да је исти забрањен и Европска комисија нема обавезу да доказује какве ефекте би тај споразум имао на конкуренцију на тржишту.³⁴ Наравно,

31 Да би споразум имао утицај на трговину на унутрашњем тржишту није нужно да исти буде закључен између учесника на тржишту који су регистровани у оквиру држава чланица ЕУ. Чак и у случају када две компаније које нису регистроване у ЕУ закључе споразум ван Уније, исти може бити обухваћен чл. 101 УФЕУ, уколико се споразум у потпуности или делимично примењује у ЕУ.

32 Вид. више код D. Marković Bajalović, 142–143; V. Butorac Malnar, J. Pecotić Kaufman, S. Petrović, D. Akšamović, M. Liszt, 217–219.

33 Вид. Пресуду у спојеним предметима *Consten & Grundig v. Commission*, С 56/64 и С 58/64. Када је штетност споразума очигледна већ из његове природе, структуре или садржине, регулаторни органи и судови нису у обавези да даље анализирају тржишне последице, јер се претпоставља да такав споразум, по правилу, нарушава конкуренцију. Наведени став Суда правде потврђен је и у пресуди у предмету *T-Mobile Netherlands*, пара. 29.

34 Ако се утврди да је циљ споразума ограничавање конкуренције, не треба анализирати његове стварне учинке на конкуренцију на тржишту, односно није потребно спровести подробну анализу тржишта. Вид. V. Butorac Malnar, J. Pecotić Kaufman, S. Petrović, D. Akšamović, M. Liszt, 218. Вид. више код D. Marković Bajalović, 143.

учесници у споразуму могу доказивати да споразум испуњава услове прописане чл. 101 ст. 3 УФЕУ.³⁵

Ограничења конкуренције према циљу јесу она ограничења која по самој својој природи имају могућност ограничавања конкуренције на тржишту. Реч је о ограничењима која имају толико изражен анти-конкурентни потенцијал да није неопходно, ради примене чл. 101 ст. 1 УФЕУ, доказивати њихове стварне ефекте на тржишту.³⁶

Ова претпоставка је утемељена на озбиљној природи ограничења и искуству које показује да је вероватно да ће ограничења која имају за циљ ограничавање, спречавање или нарушавање конкуренције произвести негативне ефекте по конкуренцију.³⁷ Према устаљеној судској пракси, за процену антиконкурентске природе споразума који има за циљ ограничавање конкуренције мора се, између осталог, узети у обзир „садржај његових одредби, циљеви којима тежи, као и економски и правни контекст у коме се споразум примењује“.³⁸ У поступку доказивања да споразум има за циљ да ограничи конкуренцију, Европска комисија нема обавезу да доказује да је постојала намера учесника на тржишту да споразумом ограниче конкуренцију. Међутим, доказ о намери учесника у споразуму да ограниче конкуренцију може бити узет у обзир од стране Суда правде приликом доношења пресуде.³⁹

У праски Суда правде заузет је став да споразум који има за циљ ограничење конкуренције не мора имати директан утицај на благостање потрошача да би се сматрао забрањеним у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ,

35 УФЕУ, чл. 101 ст. 3 предвиђа да рестриктивни споразуми могу бити изузети од забране прописане чл. 101 ст. 1 УФЕУ уколико доприносе унапређењу производње и промета, односно подстицању техничког или економског напретка, а потрошачима обезбеђују правичан део користи под условом да не намећу учесницима на тржишту ограничења која нису неопходна за постизање циља споразума, односно да не искључују конкуренцију на унутрашњем тржишту или његовом битном делу. Да би споразум био изузет од забране рестриктивних споразума, мора кумулативно испунити напред наведене услове. Вид. више о споразумима који имају за циљ спречавање, ограничавање или нарушавање конкуренције Bernadette Zelger, „By object“ restrictions pursuant to Article 101(1) TFEU: a clear matter or a mess, and a critical analysis of the court's judgement in Expedia“, *European Competition Journal*, No. 2–3/2017, 356–380.

36 Вид. V. Butorac Malnar, J. Pecotić Kaufman, S. Petrović, D. Akšamović, M. Liszt, 218.

37 Смернице за примену чл. 81 ст. 3 УЕЗ (*Guidelines on the application of Article 81(3) of the Treaty, Official Journal*, C 101, пара. 21; даље у фуснотама: Смернице за примену чл. 81 ст. 3 УЕЗ).

38 Вид. Пресуду у спојеним предметима *NV IAZ International Belgium and others v. Commission*, 96–102, 104, 105, 108 и 110/82, ECLI:EU:C:1983:310, пара. 25 и пресуду у спојеним предметима *GlaxoSmithKline Services Unlimited v. Commission*, C–501/06P, C–513/06P, C–515/06P и C–519/06P, ECLI:EU:C:2009:610, пара. 58.

39 Вид. *GlaxoSmithKline Services Unlimited v. Commission*, пара. 58.

„будући да је наведени члан конципиран тако да штити не само непосредне интересе појединих конкурената или потрошача, већ и да заштити структуру тржишта, а самим тим и конкуренцију као такву“.⁴⁰

У пракси Европске комисије, као и пресудама Суда правде, утврђено је да постоје неке врсте споразума чије се негативно дејство на конкуренцију на тржишту може једноставно утврдити из њиховог циља. У том смислу, поједини споразуми представљају апсолутно забрањена ограничења конкуренције на унутрашњем тржишту.⁴¹ У такве се, нарочито, сврставају споразуми о ценама, споразуми о ограничавању понуде, споразуми о подели тржишта, споразуми о утврђивању цена у даљој продаји, као и споразуми о неценовним ограничењима даље продаје.⁴²

С друге стране, постоје ситуације у којима се, упркос томе што споразум има за циљ ограничење конкуренције, чл. 101 ст. 1 УФЕУ не примењује. То је случај када је утицај таквог споразума на трговину између држава чланица или на услове конкуренције на тржишту занемарљив.⁴³

2. Споразуми који имају за последицу ограничавање конкуренције

За разлику од споразума који ограничавају конкуренцију по свом циљу, код споразума који ограничавају конкуренцију својим последицама неопходно је доказати да конкретан договор, у датим економским околностима, може проузроковати или је већ проузроковао негативне ефекте по конкуренцију. Једна од најзначајнијих пресуда у овом погле-

40 Вид. *T-Mobile*, пара. 38.

41 На пример, вид. Пресуду у спојеним предметима *Consten & Grundig v. Commission*, С-56/64 и С-58/64; Пресуду у предмету *Sandoz prodotti farmaceutici SpA v. Commission*, С-277/87, ECLI:EU:C:1990:6.

42 Вид. Смерница за примену чл. 81 ст. 3 УЕЗ, пара. 23.

43 Вид. V. Butorac Malnar, J. Pecotić Kaufman, S. Petrović, D. Akšamović, M. Liszt, 221. Реч је о споразумима мањег значаја. Ови споразуми нису предмет испитивања пред телима за заштиту конкуренције због свог незнатног утицаја на конкуренцију на тржишту. У складу са начелом *de minimis non curat praetor*, рестриктивни споразуми мањег значаја начелно се сматрају дозвољеним. Међутим, допуштеност споразума мањег значаја није апсолутна. У том смислу, споразуми мањег значаја који садрже апсолутно забрањена ограничења конкуренције не могу бити изузети од забране рестриктивних споразума на основу *de minimis* правила. Вид. Саопштење Комисије – Обавештење о споразумима од мањег значаја који не представљају значајно ограничавање конкуренције у смислу члана 101(1) Уговора о функционисању Европске уније из 2014. године (*Communication from the Commission – Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice)*, Official Journal C 291, 30. 8. 2014), 1–4.

ду јесте у предмету *European Night Services*, у којем је Општи суд истакао да је при процени ефеката неопходно испитати „стварне услове у којима споразум функционише, економски контекст у коме учесници делују, природу производа и услуга на које се односи, као и структуру релевантног тржишта“.⁴⁴ Овај приступ захтева спровођење комплексне економске анализе, а не само формално посматрање одредби споразума. Такође, приликом такве процене требало би узети у обзир да споразум, поред штетног утицаја на стварну конкуренцију, може утицати на потенцијалну конкуренцију на одређеном тржишту.⁴⁵

При утврђивању да ли споразум има негативан утицај на конкуренцију, потребно је размотрити каква би ситуација била на тржишту у недостатку споразума. У правној теорији је овај захтев познат под називом успостављање „супротне стварности“ (енгл. *counterfactual*).⁴⁶ Наиме, да би споразум био обухваћен забраном из чл. 101 ст. 1 УФЕУ није неопходно доказати да има стварне штетне последице по конкуренцију на тржишту. Довољно је доказати да споразум има потенцијално штетне последице по конкуренцију како би био обухваћен забраном рестриктивних споразума. У овом случају се штетне последице споразума процењују у односу на стање конкуренције које би постојало да споразума нема.⁴⁷

IV Појава дигиталних посредника и алгоритамска координација

Развој дигиталних тржишта, заједничких платформи учесника на тржишту и алгоритамских система драстично је изменио контекст у коме се примењује чл. 101 ст. 1 УФЕУ. Док традиционални појам рестриктивног споразума подразумева постојање директне комуникације између људских актера („сусрет мисли“), савремена дигитална инфраструктура омогућава аутоматизовано усаглашавање понашања, често без било каквог непосредног контакта између конкурената на тржишту.

У традиционалном окружењу, координација између учесника на тржишту условљена је људским фактором. Постизање и одржавање

44 Вид. Пресуду у предметима *European Night Services Ltd*, Т-374/94, Т-375/94, Т-384/94 и Т-388/94, ECLI:EU:T:1998:198, пара. 136.

45 Предмет *Visa International and Visa Europe* (2007), COMP/D1/37860, *Official Journal* C 183/6. Европска комисија заузела став да је компанија *Morgan Stanley* потенцијални учесник на тржишту платних картица и да је илегално искључен са тог тржишта.

46 R. Whish, D. Bailey, 134–135.

47 Вид. више V. Butorac Malnar, J. Pecotiћ Kaufman, S. Petrović, D. Akšamović, M. Liszt, 219.

координације захтева комуникацију између учесника на тржишту, препознавање одступања од постигнутих договора, као и одговарајуће санкционисање учесника који поступају супротно од договореног понашања. Са алгоритмима ови процеси постају технички аутоматизовани, што практично елиминише ограничења која природно постоје у оквиру људског деловања.⁴⁸ У таквим условима питање постојања формалног договора између учесника на тржишту губи на значају, будући да сама технологија може створити услове за постизање њиховог усклађеног понашања на тржишту.

Дигиталне платформе, као посредници између више независних учесника на тржишту, могу постати канали преноса информација који доводе до усаглашавања њиховог понашања. Уколико такви системи уводе техничке или софтверске механизме, чијим коришћењем ограничавају конкуренцију, поставља се питање да ли се они могу правно третирати као одлуке удружења учесника на тржишту или усаглашена пракса у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ. Комисија и Суд правде су у више наврата истицали да није од значаја облик комуникације којом се постиже ограничење конкуренције, већ чињеница да се њоме уклања неизвесност у погледу будућег понашања учесника на тржишту. У том контексту, дигиталне платформе могу преузети функцију удружења учесника на тржишту, док њихове техничке одлуке могу деловати као инструмент координације између чланова.

Иако алгоритамска координација на први поглед делује као феномен у којем људски фактор губи на значају, не може се занемарити чињеница да су алгоритамски системи, у постојећој фази технолошког развоја, производ људског пројектовања и људских одлука. Алгоритми не настају спонтано, већ се креирају, подешавају и имплементирају од стране људи, који одређују њихову намену, параметре функционисања, као и оквир у коме алгоритам доноси одлуке. Чак и у случајевима када алгоритми показују одређени степен аутономије или способност самосталног учења, та аутономија је условљена почетним програмским инструкцијама, дефинисаним циљевима оптимизације и унапред задатим ограничењима.⁴⁹ Из тог разлога, у савременом праву

48 Алгоритам је структурисан низ операција које се извршавају по тачно одређеном редоследу ради постизања одређеног циља. Иако ова дефиниција делује неутрално, примена алгоритама у тржишним условима може довести до непредвиђених, а понекад и антиконкурентних исхода. Вид. Alexandra P. Mikroulea, „Algorithms and Collusion: Bridging the Gap with Alternative Tools“, *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, Vol. 56, No. 3/2025, 464.

49 Вид. више у стручном аналитичком документу Организације за економску сарадњу и развој OECD (2017), *Algorithms and Collusion: Competition Policy in the Digital Age*, доступно на адреси: www.oecd.org/competition/algorithms-collusion-competition-policy-in-the-digital-age.htm, 17. 12. 2025, 39.

конкуренције алгоритми се и даље, по правилу, посматрају као средства или инструменти тржишног понашања, док се одлуке које алгоритми доносе приписују се учесницима на тржишту који су их развили, применили или користили у оквиру своје пословне стратегије.⁵⁰ Такав приступ полази од претпоставке да се кроз алгоритамско деловање реализује економска воља привредних субјеката, чак и онда када људска интервенција није непосредна или континуирана. Истовремено, развој све сложенијих алгоритамских система доводи до слабљења везе између лица која врше контролу над алгоритмом и конкретног тржишног исхода. Што је алгоритам аутономнији, то је теже утврдити у којој мери је антиконкурентни исход био унапред предвидљив или контролисан од стране људи који од алгоритма имају корист.⁵¹ Управо у том простору настаје централна правна дилема алгоритамске координације: да ли се одговорност за рестриктивно понашање може заснивати искључиво на чињеници да је алгоритам креиран и примењен од стране људи, или је неопходно додатно испитати могућности њиховог утицаја на конкретно понашање алгоритма.

Овај проблем посебно долази до изражаја у ситуацијама у којима алгоритам, иако није експлицитно програмиран да координише понашање са другим учесницима на тржишту, у пракси доводи до стабилних колузивних исхода. У таквим околностима, традиционални појам споразума, заснован на јасно идентификованој сагласности воља („сусрет мисли“), постаје недовољан, јер не одражава реалне механизме путем којих се конкуренција може ограничити у дигиталном окружењу. Управо зато се у савременој примени чл. 101 ст. 1 УФЕУ све већи значај придаје питању да ли су антиконкурентни ефекти алгоритамског система били разумно предвидљиви и да ли су учесници на тржишту прихватили такве ефекте као последицу начина на који су организовали своје пословање.

1. Пресуда у предмету *Eturas* (C-74/14)

У предмету *Eturas*, Суд правде је први пут анализирао ситуацију у којој је електронска платформа постала инструмент координације тржишног понашања учесника на тржишту. Наиме, туристичке агенције у Литванији користиле су заједнички систем за онлајн резервације. Администратор платформе је свим корисницима (туристичким

50 *Ibid.*

51 Иако је неспорно да алгоритме креирају људи, питање остаје у којој мери они задржавају стварну контролу над њиховим функционисањем. Вид. OECD, *Algorithms and Collusion: Competition Policy in the Digital Age*, 39. Сличан став налазимо у доктрини. Вид. А. Р. Mikroulea, 464.

агенцијама) послао електронску поруку којом је најавио ограничење попушта на 3%.⁵² Такође, у самом систему уведена је техничка рестрикција која је онемогућавала уношење већег попушта. Литванско тело за заштиту конкуренције (*Konkurencijos taryba*) оценило је да је тиме дошло до усаглашене праксе између туристичких агенција, јер су учесници (туристичке агенције) били обавештени о ограничењу и прихватили га својим понашањем. Национални литвански суд упутио је предмет Суду правде са питањем да ли се само на основу постојања поруке и техничког ограничења може закључити да су учесници на тржишту били свесни ограничења и да су то ограничење прихватили. Суд правде је заузео став да је могуће да дође до повреде конкуренције због споразума администратора дигиталне платформе и корисника те платформе. Међутим, у пресуди је истакнуто да сама чињеница слања поруке преко дигиталне платформе није довољна за закључак о постојању праксе усклађивања цена између конкурената, јер би то било супротно претпоставци невиности. Суд правде је заузео став да усаглашена пракса може постојати ако су учесници на тржишту знали или су морали знати за ограничење и нису се јасно дистанцирали од истог.⁵³

Дакле, из наведене пресуде може се закључити да су критеријуми за постојање праксе усклађивања цена проширени тако да обухватају и посредне облике комуникације преко дигиталних система. Суд правде је прихватио могућност да електронска платформа делује као „hub“ који преноси антиконкурентне сигнале учесницима (енгл. *spokes*) чиме настаје *hub-and-spoke* структура координације.⁵⁴ Истовремено, Суд правде је истакао да техничка ограничења унутар система (нпр. немогућност одобравања већег попушта) могу представљати доказ механизма координације, али само ако се утврди да су учесници били свесни тих ограничења и прихватили их у свом понашању.

Ова пресуда означава прекретницу у примени чл. 101 УФЕУ у контексту дигиталних тржишта. Први пут је прихваћено да дигитална платформа може да представља средство комуникације и координације између конкурената, чак и без постојања директног људског контакта.

52 Вид. Пресуду у предмету *Eturas*, C-74/14, пара. 20–21.

53 Пресуда у предмету *Eturas*, пара. 45–46. У поменутом предмету, Суд правде је заузео став да постоји претпоставка да су учесници били свесни поруке, односно ограничења попушта до максимално 3%, ако је порука послата и нису се јавно дистанцирали од ње.

54 Пресуда у предмету *Eturas*, пара. 39–40. *Hub-and-Spoke* структура координације представља један од најзанимљивијих и најконтроверзнијих облика алгоритамске колузије. Овај модел подразумева да више независних тржишних учесника („*spoke*“) користи један исти алгоритам или дигиталну платформу („*hub*“) за формирање цена или других трговинских параметара. Вид. А. Ezrachi, М. Е. Stucke, 1782–1783.

На тај начин, пресуда у предмету *Eturas* повезује класичну доктрину усаглашене праксе, развијену у предметима *Suiker Unie* и *T-Mobile*, са реалностима дигиталне економије, у којој технолошки системи могу заменити традиционалне канале споразумевања између учесника на тржишту. Ставови Суда правде изнети у поменутој пресуди значајни су јер је први пут у судској пракси установљено да алгоритам може представљати средство за антиконкурентну координацију, под условом да учесници знају за његов механизам и не дистанцирају се од њега. Овај приступ поставља темеље за даљи развој доктрине у области алгоритамске колузивије, где се правни фокус све више помера са „сусрета мисли“ на „сусрет алгоритма“.⁵⁵

Алгоритамска координација јесте повод за нову правну дилему: да ли је за постојање споразума у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ потребна људска воља или је довољно аутоматизовано деловање које доводи до истих последица по конкуренцију. У правној теорији заступљен је став да је појам споразума у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ конципиран за свет у којем одлуке доносе људи, а не машине. На дигитализованом тржишту, алгоритми могу створити колузивне исходе без постојања људске сагласности воља па традиционални начини доказивања постојања споразума у пракси више нису довољни.⁵⁶ Из тог разлога, доказивање повреде конкуренције на тржишту у дигиталном окружењу захтева нови приступ који би подразумевао редефинисање појма споразума у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ. У доктрини налазимо да је неопходно редефинисати појам споразума и усаглашене праксе у праву конкуренције тако да се они више не заснивају искључиво на „акту узајамне комуникације између учесника на тржишту“ или „сусрету мисли“.⁵⁷ У том смислу, став који је Суд правде заузео у предмету предмету *Eturas* представља прелазну фазу у судској пракси: он још увек подразумева елемент људске свести (учесници морају знати за ограничење), али отвара врата за будуће тумачење где ће се свест можда везивати за предвидљивост понашања алгоритма, а не само за директну људску комуникацију. То значи да постоји могућност да *de lege ferenda* алгоритамске интеракције (*meeting of algorithm*) у контексту чл. 101 ст. 1 УФЕУ буду правно третиране као „сусрет мисли“.

55 У теорији се истиче да тела за заштиту конкуренције све више препознају потребу за јачањем институционалних капацитета и инструмената за откривање и анализу алгоритамских механизма. Вид. Ariel Ezrachi, Jay Modrall, „Rising to the Challenge – Competition Law and the Digital Economy“ *Competition Law International*, Vol. 15, No. 2/2019, 122.

56 А. Ezrachi, М. Е. Stucke, 1774–1775.

57 Вид. Valeria Caforio, „Algorithmic tacit collusion: a regulatory approach“, *The Competition Law Review*, Vol. 15, 2023, 10–11.

2. Типологија алгоритамске координације

Разумевање начина на који алгоритми могу утицати на усклађивање понашања учесника на тржишту представља кључни корак у процени применљивост чл. 101 ст. 1 УФЕУ у дигиталном окружењу. У литератури је широко прихваћено становиште да алгоритми мењају саме услове у којима настају механизми координације, јер уводе аутоматизацију, већи степен транспарентности и могућност моменталне реакције. У том контексту, значајан број аутора указује да алгоритми могу осигурати стабилност паралелног понашања, чак и онда када међу учесницима не постоји непосредна људска комуникација.⁵⁸

У правној теорији јасно се издваја неколико начина како алгоритми могу довести до координације понашања учесника на тржишту која је по својој природи блиска споразумима или усаглашеним праксама у смислу чл. 101 УФЕУ.⁵⁹ У тексту који следи дат је преглед најзначајнијих механизма алгоритамске координације који су препознати у стручној литератури.⁶⁰

а) *Messenger* модел алгоритамске координације

Прва категорија, *Messenger*, обухвата ситуације у којима учесници на тржишту већ имају класичан рестриктивни споразум, док алгоритам служи само као техничко средство за његово спровођење.⁶¹ У овом случају, постоји изричит или прећутни споразум између учесника на тржишту (споразум о ценама, подели тржишта или другим рестриктивним условима), а алгоритам је искоришћен да аутоматизује праћење цена, открије одступања и убрза реакцију на потенцијалне „издајнике“. Другим речима, учесници у споразуму су се претходно „сусрели мислима“ („споразумели“), док алгоритам служи као инструмент који обезбеђује доследно и ефикасно спровођење већ постигнутог договора. Ова категорија не доводи у питање класични концепт споразума у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ. Наиме, алгоритам не представља самостални извор координације, већ искључиво технички инструмент који омогућава ефикасније спровођење већ постигнутог споразума. Овакви споразуми сматрају се споразумима који имају за циљ ограничавање, спречавање или нарушавање конкуренције (*by object*), будући да

58 Вид. више код А. Ezzachi, M. E. Stucke, 1774–1775.

59 А. Ezzachi, M. E. Stucke, 1782.

60 Мишљења смо да ова типологија омогућава да се утврди у којој мери се поједини облици алгоритамске координације могу правно изједначити са појмовима споразум или усаглашена пракса из чл. 101 ст. 1 УФЕУ.

61 Вид. А. Ezzachi, M. E. Stucke, 1782.

антиконкурентна намера произлази директно из садржине споразума, док алгоритам само олакшава његову реализацију.⁶²

б) *Hub-and-Spoke модел алгоритајске координације*

Друга категорија алгоритајске координације, у литератури означена као *Hub-and-Spoke*, представља модел у којем дигитална платформа или заједнички алгоритајски систем добија функцију посредника између више међусобно независних учесника на тржишту. Реч је о ситуацијама у којима више учесника на тржишту користи исти технички систем, (било да је реч о алгоритму за динамичко одређивање цена, софтверу треће стране или заједничкој онлајн платформи) који уводи одређена правила понашања релевантна за све кориснике. У таквом моделу, централни субјект (*hub*), попут администратора платформе, пружаоца алгоритајских услуга или програмера софтвера, делује као посредник у преносу комерцијално осетљивих информација или као извор техничких ограничења која утичу на тржишно понашање свих учесника на тржишту (*Spoke*).⁶³ За разлику од *Messenger* модела алгоритајске координације, у овом случају није нужно постојање претходног споразума између учесника на тржишту. Уместо тога, координација понашања проистиче из правила, параметара или техничких ограничења која успоставља централни субјект, а која потом учесници на тржишту имплицитно прихватају својим понашањем.⁶⁴

Пресуда у предмету *Eturas* представља први случај у којем је Суд правде утврдио да дигитална платформа може да делује као посредник у преносу антиконкурентних сигнала између учесника на тржишту. Администратор платформе, који је у систему за онлајн резервације увео ограничење попушта и о томе обавестио све кориснике, добио је улогу „хаба“ који је поставио техничке услове који су имали потенцијално антиконкурентни ефекат.⁶⁵ Истовремено, туристичке агенције су наставиле да користе систем и након увођења ограничења прихватиле су правила која је платформа технички наметнула. То је у пракси довело до

62 *Ibid.*

63 A. Ezrachi, M. E. Stucke, 1788; Oliveira Pais, „Hub-and-Spoke Agreements and Tacit Collusion: Recent National Decisions and the CMA Paper on Algorithms, Competition, and Consumer Harm“, *Market and Competition Law Review*, Vol. 5, 2021, 172–173; Okeoghene Odudu, „Indirect Information Exchange: The Constituent Elements of Hub and Spoke Collusion“, *European Competition Journal*, Vol. 7, No. 2/2011, 205–207.

64 Rudra Narayan Dash, „Hubs and Spokes Arrangement through Algorithmic Collusion – Economic and Legal Implications“, *Indian Journal of Law and Legal Research*, Vol. 3, No. 6/2021, 7–9.

65 Вид. Пресуду у предмету *Eturas*, пара. 45–46.

усклађеног понашања на тржишту које је у суштини било обликовано алгоритамским ограничењима која су важила за све кориснике платформе.

У савременој доктрини, као и у пракси Суда правде, преовладава став да се наведени модел алгоритамске координације третира као функционални еквивалент појму споразума из чл. 101 ст. 1 УФЕУ јер технички параметри које поставља централни субјект фактички сужавају оквире за самостално тржишно поступање корисника система.⁶⁶ Са становишта чл. 101 ст. 1 УФЕУ, правна квалификација оваквих ситуација зависи од односа између алгоритамског механизма и понашања учесника на тржишту. Уколико централни субјект активно поставља техничка правила која утичу на степен тржишне аутономије корисника платформе, такво поступање може се подвести под појам одлуке удружења учесника на тржишту. Насупрот томе, прихватање тих правила од стране корисника, уколико изостаје јасно дистанцирање, може представљати усаглашену праксу у смислу чл. 101 ст. 1 УФЕУ.

У таквим ситуацијама више није неопходно да учесници на тржишту ступе у било какав директан контакт, већ је довољно да алгоритамски механизам који сви користе делује као посредни канал утицаја на њихово тржишно понашање. На тај начин се класични „сусрет мисли“ замењује сусретом алгоритамских правила.

в) *Predictable Agent* модел алгоритамске координације

Трећа категорија, тзв. *Predictable Agent*, представља прелазну фазу између класичне координације и потпуно аутономног алгоритамског понашања. За разлику од модела *Hub-and-Spoke*, овде не постоји централни субјект који поставља правила. Сваки учесник на тржишту једнострано развија сопствени алгоритам као део суптилне стратегије за повећање тржишне транспарентности и предвидљивости понашања.⁶⁷ Алгоритми се у овом моделу понашају тако да моментално реагују на промене цена конкурената, нарочито на снижавања цена. Такав начин реаговања у пракси обесхрабрује ценовна одступања јер алгоритам у кратком року санкционише сваки покушај снижавања цена повећањем сопствене конкурентске реакције. Последица је да такво алгоритамско понашање у пракси може довести до прећутне координације између учесника на тржишту, иако између њих не постоји никакав класичан механизам комуникације.⁶⁸ Из тог разлога овај вид алгоритамске координације отвара значајна питања у погледу примене чл. 101 ст. 1

66 A. Ezrachi, M. E. Stucke, 1788–1789.

67 Maria Gialalone, „Algorithmic Collusion: Corporate Accountability and the Application of Art. 101 TFEU,“ *European Papers*, Vol. 9, No. 3/2024, 1055–1056.

68 Вид. више код А. Ezrachi, М. Е. Stucke, 1790.

УФЕУ, посебно у делу који се односи на разграничење дозвољеног тржишног прилагођавања од забрањених облика координације. У правној теорији се посебно истиче значај свести учесника на тржишту о начину на који алгоритам функционише и утиче на тржишну динамику. Иако у овом моделу не постоји изричит договор између конкурената у смислу сагласности воља, они свесно развијају алгоритме чије понашање на транспарентним и концентрисаним тржиштима предвидљиво води ка стабилизацији цена.⁶⁹ Управо та свест о последицама развијања и коришћења алгоритма издваја овај модел од пуне паралелне реакције на тржишне услове. У том смислу, поставља се питање да ли се, у одређеним ситуацијама, може сматрати да учесник на тржишту учествује у механизму који функционално доводи до координације цена, иако формални елементи споразума нису испуњени.⁷⁰

і) Digital Eye модел алгоритамске координације

Четврта категорија алгоритамске координације, тзв. *Digital Eye*, односи се на ситуације у којима алгоритми самостално развијају стратегије понашања на тржишту на основу података и повратних сигнала из окружења.⁷¹ У оваквим моделима алгоритам није унапред програмиран да координише цене нити постоји било какво људско усмеравање које би за циљ имало одређени тржишни исход.⁷² Алгоритми самостално анализирају сигнале са тржишта и постепено формирају обрасце понашања који имају за циљ оптимизацију профита.⁷³

У правној теорији заступљен је став да је *Digital Eye* најизазовнији модел алгоритамске координације за примену чл. 101 ст. 1 УФЕУ из разлога што традиционални концепти споразума и усаглашене праксе претпостављају постојање елемената који у овој категорији изостају.⁷⁴ Наиме, појам споразума захтева постојање сагласности воља између

69 У доктрини налазимо став да у дигиталном окружењу субјекти проактивно стварају услове који потом омогућавају њиховим рационалним алгоритмима да се упусте у прећутну колузију. Вид. М. Giacalone, 1056.

70 А. Ezrachi, М. Е. Stucke, 1790–1791.

71 Поједини аутори истичу да постоје две врсте алгоритамске координације. У првом случају учесници на тржишту програмирају алгоритам очекујући одређени исход (енгл. *expected coordination scenario*), док у другом алгоритам самостално развија стратегије координације (енгл. *learned coordination scenario*). Вид. М. S. Gal, 109.

72 У теорији налазимо да ови алгоритми омогућавају учесницима на тржишту „да постигну колузиван исход чак и без сопствене свести о томе“. Вид. М. Giacalone, 1053.

73 А. Ezrachi, М. Е. Stucke, 1783.

74 А. Ezrachi, М. Е. Stucke, „Sustainable and Unchallenged Algorithmic Tacit Collusion“, *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, Vol. 17, No. 2/2020, 220.

учесника на тржишту⁷⁵, док је за постојање усаглашене праксе неопходан бар одређени степен непосредног или посредног контакта између учесника којим се уклања неизвесност о будућем понашању.⁷⁶ Међутим, код ове категорије алгоритамске координације ни један од ових елемената није лако идентификовати, будући да алгоритам усваја стратегије на основу процеса самосталног учења, а не као последицу комуникације или координације учесника на тржишту. Иако код овог модела алгоритамске координације изостаје било какав облик људске комуникације или сагласности воља, исходи које алгоритми производе могу бити функционално идентични исходима рестриктивних споразума. Отуда *Digital Eye* представља најјаснији сигнал да будући развој доктрине мора обухватити и алгоритамску предвидљивост као фактор од значаја за примену чл. 101 ст. 1 УФЕУ у контексту дигиталних тржишта.⁷⁷

V Закључак

Примена чл. 101 ст. 1 УФЕУ у дигиталном окружењу показује да класични концепт појма споразума, заснован на постојању сагласности воља и директној комуникацији међу људским актерима, више није довољан да обухвати све облике колузивног понашања учесника на тржишту. Истовремено, анализа разграничења између споразума који имају за циљ и споразума који имају за последицу ограничавање конкуренције показује да традиционални оквир остаје релевантан као полазна тачка, али да је у дигиталном контексту неопходно већу пажњу усмерити на предвидљиве ефекте алгоритамских механизма. Савремена пракса показује да су алгоритми постали више од пасивних инструмената. Они данас самостално уче, прилагођавају цене и реагују на сигнале са тржишта на начин који може резултирати стабилизацијом цена без људске интервенције. Типологија алгоритамске координације

75 Вид. Пресуду у спојеним предметима *Commission v. Bayer*, C–2/01P и C–3/01P, пара 101.

76 Вид. Пресуду у предмету *Imperial Chemical Industries Ltd. V. Commission of the European Communities*, C–48–69, ECLI:EU:C:1972:70, пара. 64. Вид. више код Вид. V. Butorac Malnar, J. Pecotić Kaufman, S. Petrović, D. Akšamović, M. Liszt, 203.

77 Упориште за ову тврдњу налазимо у стручном аналитичком документу Организације за економску сарадњу и развој (OECD), у којем се истиче да тела за заштиту конкуренције треба да размотре степен у којем људски актери могу да контролишу активности алгоритама. Иако је очигледно да алгоритме креирају људи, питање остаје у којој мери они задржавају стварну контролу над њиховим функционисањем. Вид. OECD (2017), *Algorithms and Collusion: Competition Policy in the Digital Age*, 39. У теорији налазимо „да неки алгоритми функционишу као непрозирне „црне кутије“, што готово онемогућава праћење начина на који доносе одређене одлуке“. Вид. А. Р. Mikroulea, 464.

(*Messenger, Hub-and-Spoke, Predictable Agent, Digital Eye*) илуструје да спектар ситуација сеже од класичног картелног договора, у којем алгоритам делује као пуки „месенџер“, до модела у којима се колузивни исходи јављају као резултат самосталног учења алгоритама, без препознатљивог „сусрета мисли“ у традиционалном смислу.

Алгоритамска координација доводи у питање централну идеју на којој почива чл. 101 ст. 1 УФЕУ: постојање „*meeting of minds*“ као предуслова за постојање споразума. Због тога је неопходно да се у будућем развоју праксе Комисије и Суда правде успоставе нови критеријуми који би омогућили да се предвидиви антиконкурентни ефекти алгоритама третирају као индиректан доказ постојања споразума, чак и у одсуству људске комуникације. Предмет *Eturas* представља први корак у том правцу, прихватањем могућности да дигитална платформа делује као посредник у координацији понашања учесника на тржишту, чиме је постављен темељ за развој доктрине алгоритамске колузије. Тај корак не подразумева напуштање постојећих начела, већ њихову еволуцију од појма „сусрета мисли“ ка појму „сусрета алгоритама“, где се правна одговорност заснива на предвидљивости, свесности и контроли алгоритамског понашања.

Типологија алгоритамске координације показује да не постоји јединствен приступ за све облике алгоритамског понашања. Док у моделима *Messenger* и *Hub-and-Spoke* постојећи инструменти права конкуренције омогућавају релативно јасну правну квалификацију, модели *Predictable Agent* и *Digital Eye* указују на границе традиционалних појмова споразума и усаглашене праксе. Управо у тим случајевима предвидљивост алгоритамских исхода и степен контроле над алгоритмима могу постати кључни критеријуми за будући развој судске праксе.

Коришћена литература

Butorac Malnar Vlatka, Pecotic Kaufman Jasminka, Petrović Siniša, Akšamović Dubravka, Liszt Marijana, *Pravo tržišnog natjecanja i državnih potpora*, Zagreb, 2021.

Васић Александра, *Уговор о лиценци као рестриктивни споразум у праву конкуренције Европске уније и Републике Србије*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 2024. (Vasić Aleksandra, *Ugovor o licenci kao restriktivni sporazum u pravu konkurencije Evropske unije i Republike Srbije*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 2024)

Whish Richard, Bailey David, *Competition Law*, Oxford University Press, Oxford, 2018.

- Gal M. S., „Algorithms as Illegal Agreements“, *Berkeley Technology Law Journal*, No. 34/2019.
- Dash Rudra Narayan, „Hubs and Spokes Arrangement through Algorithmic Collusion – Economic and Legal Implications“, *Indian Journal of Law and Legal Research*, Vol. 3, No. 6/2021.
- Ezrachi Ariel, Stucke M. E., „Sustainable and Unchallenged Algorithmic Tacit Collusion“, *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, Vol. 17, No. 2/2020.
- Ezrachi Ariel, Modrall Jay, „Rising to the Challenge – Competition Law and the Digital Economy“, *Competition Law International*, Vol. 15, No. 2/2019.
- Ezrachi Ariel, Stucke M. E., „Artificial Intelligence & Collusion: When Computers Inhibit Competition“, *University of Illinois Law Review*, No. 5/2017.
- Zelger Bernadette, „„By object“ restrictions pursuant to Article 101(1) TFEU: a clear matter or a mess, and a critical analysis of the court’s judgement in Expedia“, *European Competition Journal*, No. 2–3, 2017.
- Зечевић Слободан, *Право конкуренције Европске уније*, Београд, 1998. (Zečević Slobodan, *Pravo konkurencije Evropske unije*, Beograd, 1998)
- Лековић Вук, Ивковић Никола, „Вештачка интелигенција и повреде конкуренције“, *Вештачка интелигенција: изазови у пословном праву* (уредник Душан Поповић), Правни факултет Универзитета у Београду, 2024. (Leković Vuk, Ivković Nikola, „Veštačka inteligencija i povrede konkurencije“, *Veštačka inteligencija: izazovi u poslovnom pravu* (urednik Dušan Popović), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2024)
- Marković Bajalović Dijana, *Pravo konkurencije Evropske unije: opšta pitanja i antitrust*, Sarajevo, 2016.
- Mikroulea A. P., „Algorithms and Collusion: Bridging the Gap with Alternative Tools“, *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, Vol. 56, No. 3/2025.
- Odudu Okeoghene, „Indirect Information Exchange: The Constituent Elements of Hub and Spoke Collusion“, *European Competition Journal*, Vol. 7, No. 2/2011.
- Pais Oliveira, „Hub-and-Spoke Agreements and Tacit Collusion: Recent National Decisions and the CMA Paper on Algorithms, Competition, and Consumer Harm“, *Market and Competition Law Review*, Vol. 5, 2021.
- Caforio Valeria, „Algorithmic tacit collusion: a regulatory approach“, *The Competition Law Review*, Vol. 15, 2023.

Aleksandra VASIĆ, PhD

**Student of PhD Studies at the University of Kragujevac – Faculty of Law,
Serbia**

EVOLUTION OF THE CONCEPT OF AGREEMENT IN EUROPEAN UNION COMPETITION LAW: FROM CONSENSUS OF WILLS TO ALGORITHMIC COORDINATION

Summary

This paper analyzes the evolution of the concept of “agreement” in European Union competition law, with particular reference to the application of Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) in the digital context. The point of departure is the traditional understanding of an agreement as the expression of a concurrence of wills between market participants („meeting of minds“), which, through the practice of the European Commission and the Court of Justice of the European Union, has acquired a broad and functional meaning. The paper specifically examines the Eturas judgment, which for the first time recognized that a digital platform may operate as a means of anticompetitive coordination between competitors. This case marks a turning point in the development of the doctrine of concerted practices, as it introduces the possibility of coordination occurring even in the absence of direct human contact. The paper further considers the typology of algorithmic coordination as an analytical framework for assessing whether algorithmic mechanisms may give rise to an agreement or a concerted practice within the meaning of Article 101(1) TFEU. The author concludes that contemporary technological developments require a reassessment of the classical notion of agreement in competition law and a shift of focus from the concurrence of wills toward the foreseeable anticompetitive effects of algorithmic systems — from the “meeting of minds” to the “meeting of algorithms.”

Key words: *Restrictive agreements. – Concept of agreement. – Eturas. – Meeting of algorithms.*

Датум пријема рада: 7. 11. 2025.

Датум исправке рада: 20. 12. 2025.

Датум прихватања рада: 22. 1. 2026.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

Предати радови треба да одговарају стандардима научног рада у погледу обима и научне апаратуре. Стандардан обим рада је 1 ауторски табак (16 куцаних страна), односно по правилу не превазилази 1,5 ауторски табак (24 куцане стране). Радови се пишу фонтом *Times New Roman* 12.

Чланак на српском језику треба да буде писан ћирилицом, осим страних речи и речи на латинском језику, који се пишу латиницом и курзивом (косим словима, односно италиком).

Чланак мора да на почетку садржи наслов, пуно презиме и име (свих) аутора, пун (званични) назив и седиште (укључујући и државу) институције у којој је аутор запослен. У напомени на дну прве странице наводи се е-адреса (свих) аутора.

Рад мора да садржи сажетак (апстракт), са основним циљевима истраживања, методама, резултатима и закључцима рада. Сажетак треба да има до 150 речи.

Након сажетка рад мора да има кључне речи које најбоље описују садржај чланка за потребе индексирања и претраживања. Број кључних речи не може бити већи од 5.

Рад мора да садржи листу референци (литература) која обухвата библиографске изворе (чланке, монографије и сл.) и даје се искључиво у засебном одељку након текста. Референце се наводе на доследан начин, према азбучном редоследу презимена аутора, како гласе у оригиналу. Референце изворно објављене на ћирилици се тако и наводе, уз латиничну верзију у загради.

Рад мора да има сажетак и кључне речи и на енглеском језику. Резиме и кључне речи се дају на крају чланка, након одељка Литература.

Наслов чланка се пише на средини, великим словима. Наслови унутар чланка морају да имају следећи формат.

- 1) *Први ниво наслова* – на средини; нумерација: римски број (нпр. I, II, III, итд.); прво слово велико, а остала мала.
- 2) *Други ниво наслова* – на средини; нумерација: арапски број са тачком (нпр. 1., 2., 3., итд.); прво слово велико, а остала мала.
- 3) *Трећи ниво наслова* – на средини; курзив (коса слова, италик); нумерација: мало слово азбуке са затвореном заградом (нпр. а), б), в), итд.); прво слово велико, а остала мала.
- 4) *Четири ниво наслова* – на средини; нумерација: арапски број са затвореном заградом (нпр. 1), 2), 3), итд.); прво слово велико, а остала мала.

Пример:

I Појам

1. Терминологија

а) Терминологија у уредном праву

1) Немачко право

Чланак се предаје у електронском облику на адресу *redakcija@pravoprivreda.rs*. Пријем свих радова биће потврђен електронском поштом. Аутор предајом текста изјављује да текст није објављен или прихваћен за објављивање, да представља резултат сопствених истраживања и да се њиме не вређају права интелектуалне својине нити друга права трећих лица. Аутори су дужни да поступају у складу са правилима научне методологије у погледу цитирања туђих извора и навода.

Редакција ће размотрити подобност свих радова да буду подвргнути поступку рецензирања. Поступак рецензирања подразумева двоструку анонимну рецензију.

Редакција часописа задржава право да чланак прилагоди јединственим стандардима уређивања и правописним правилима српског и енглеског језика.

ПРАВИЛА ЦИТИРАЊА

1. Књиге

а) Књиге се цитирају на следећи начин:

име аутора, презиме аутора, наслов дела наведен курзивом, евентуално редни број издања, место издања, година издања, број стране.

Пример: Мирко Васиљевић, *Трговинско право*, 9. издање, Београд, 2006, 100.

Roy Goode, *Commercial Law*, 3rd edition, London, 2004, 429.

б) Када се цитира књига више аутора, њихова имена и презимена се раздвајају зарезом.

Пример: Драгиша Слијепчевић, Слободан Спасић, *Коментаријар Закона о стечајном поступку*, Београд, 2006, 67.

Hubert de Vauplane, Jean-Pierre Bornet, *Droit des marchés financiers*, 3e édition, Paris, 2001, 243.

в) Књига коју је неко лице приредило као уредник се цитира тако што се након његовог имена и презимена у загради наводи ознака „уредник“ или скраћеница „ур.“, односно одговарајућа ознака на језику на ком је књига објављена.

Пример: Мирко Васиљевић (уредник), *Акционарска грушова, берзе и акције*, Београд, 2006, 27.

Fidelis Oditah (editor), *The Future for the Global Securities Market*, Oxford, 1996, 74.

Heinz-Dieter Assmann, Rolf A. Schütze (Hrsg.), *Handbuch des Kapitalanlagerechts*, München, 1990, 55.

г) Када се цитира једна књига одређеног аутора, код поновљеног цитирања се наводи прво слово имена са тачком и презиме, након чега се додаје број стране.

Пример: М. Васиљевић, 102.

R. Goode, 431.

д) Када се цитира више књига истог аутора, код поновљеног цитирања се наводи прво слово имена са тачком и презиме, потом се у загради ставља година издања, и најзад број стране.

Пример: Н. Јовановић (2010), 107.

2. Чланци

- а) Чланци се цитирају на следећи начин:

име аутора, презиме аутора, отворени наводници, назив чланка, за-творени наводници, назив часописа курзивом, број и година издања, број стране.

Пример: Зоран Арсић, „Учешће у скупштини акционарског друштва“, *Право и привреда*, бр. 1–4/2005, 23.

Klaus J. Hopt, „Aktionärskreis und Vorstandsneutralität“, *Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht*, Nr. 4/1993, 535.

- б) Када се цитира чланак више аутора, њихова имена и презимена се раздвајају зарезом.

Пример: Бошко Живковић, Катарина Вељовић, „Квалитет корпоративног управљања и тржиште корпоративне контроле у условима транзиције“, *Право и привреда*, бр. 1–4/2005, 43.

Michael C. Jensen, William H. Meckling, „Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure“, *Journal of Financial Economics*, Vol. 3, 1976, 307.

- в) Рад, односно чланак објављен у оквиру зборника радова или књиге, коју је неко друго лице приредило као уредник, се цитира на следећи начин:

име аутора, презиме аутора, отворени наводници, назив чланка, за-творени наводници, назив зборника радова, односно књиге курзивом, у загради ознака „уредник“ или „ур.“ („editor“ или „ed.“), „редактор“ и сл., и име и презиме уредника, евентуално редни број издања, место издања, година издања, број стране.

Пример: Небојша Јовановић, „Отварање и затварање привредних друштава“, *Акционарска грушџва, берзе и акције* (уредник Мирко Васиљевић), Београд, 2006, 307.

Roy Goode, „The Nature and Transfer of Rights in Dematerialised and Immobilised Securities“, *The Future for the Global Securities Market* (ed. Fidelis Oditah), Oxford, 1996, 110.

- г) Када се цитира један чланак одређеног аутора, код поновљеног цитирања се наводи прво слово имена са тачком и презиме, а потом број стране.

Пример: В. Радовић, 164.

д) Када се цитира више чланака истог аутора, код поновљеног цитирања се наводи прво слово имена са тачком и презиме, потом се у загради ставља година издања, и најзад број стране.

Пример: В. Радовић (2014), 184.

ђ) У случају да у истој години аутор има више радова који се цитирају, уз годину издања се додаје латинично слово а, б, с, д, итд. према редоследу цитирања тих радова, након чега следи број стране.

Пример: И. Јанковец (1995а), 16.

3. Прописи

а) Прописи се цитирају на следећи начин:

пун назив прописа, гласило у коме је пропис објављен курзивом, број гласила и година објављивања, скраћеница чл., ст., тач., односно пар. и број одредбе.

Пример: Закон о привредним друштвима, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014, 5/2015, чл. 15.

б) Ако ће наведени закон поново бити цитиран у раду, приликом првог цитирања се после назива прописа наводи скраћеница под којом ће се он даље појављивати.

Пример: Закон о платним услугама – ЗПУ, *Службени гласник РС*, бр. 139/2014, чл. 4 ст. 2.

в) Члан, став и тачка прописа означава се скраћеницама чл., ст. и тач., а параграф скраћеницом пар.

Пример: чл. 24 ст. 1 тач. 5 или пар. 14.

г) Приликом поновљеног цитирања одређеног прописа наводи се његов пун назив, односно скраћеница уведена приликом првог цитирања, скраћеница чл., ст., тач. или пар. и број одредбе.

Пример: Закон о привредним друштвима, чл. 7.
ЗПУ, чл. 25.

д) Прописи на страном језику се цитирају на следећи начин:

пун назив прописа преведен на српски језик, година објављивања, односно усвајања, отворена заграда, пун назив прописа на оригиналном језику курзивом, евентуално скраћеница под којом ће се пропис даље појављивати, затворена заграда, скраћеница чл., ст., тач. или пар. и број одредбе.

Пример: немачки Трговачки законик из 1897. године (*Handelsgesetz-buch*), пар. 29.

британски Компанијски закон из 2006. године (*Companies Act*; даље у фуснотама: СА), чл. 67.

4. Извори са интернета

а) Извори са интернета се цитирају на следећи начин:

име и презиме аутора, односно организације која је припремила текст, назив текста, евентуално место и година објављивања, адреса интернет странице курзивом, датум приступа страници, и број стране.

Пример: Giovannini Group, Cross-Border Clearing and Settlement Arrangements in the European Union, Brussels, 2001, доступно на адреси: http://ec.europa.eu/internal_market/financialmarkets/docs/clearing/first_giovannini_report_en.pdf, 21. 10. 2008, 18.

б) Приликом поновљеног цитирања извора са интернета наводи се прво слово имена аутора са тачком и презиме аутора, односно назив организације која је припремила текст, назив текста и број стране.

Пример: Giovannini Group, Cross-Border Clearing and Settlement Arrangements in the European Union, 6.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

347.7

ПРАВО и привреда : часопис за привредноправну теорију и праксу / главни и одговорни уредник Татјана Јевремовић Петровић. – Год. 31, бр. 1/2 (1993)– .
– Београд : Удружење правника у привреди Републике Србије : Правни факултет Универзитета у Београду, 1993– (Београд : Досије студио). – 24 cm

Тромесечно. – Је наставак: Privredno pravni priručnik = ISSN 0032-9002. – Друго издање на другом медијуму:
Право и привреда (Online) = ISSN 2683-5592

ISSN 0354-3501 = Pravo i privreda

COBISS.SR-ID 101774343

Часопис *Право и привреда* излази од 1993. године као наставак часописа *Привредно правни приручник* који је излазио од 1963. године.

У часопису се објављују оригинални научни чланци, критичке анализе, коментари судских одлука и прикази књига. Од 2020. године часопис излази и у електронској форми (eISSN 2683-5592).

Радови објављени у часопису подлежу анонимној рецензији двоје рецензената које одређује редакција.

Изнесени ставови у објављеним радовима не изражавају ставове уредника и чланова редакције часописа. Аутори преузимају правну и моралну одговорност за идеје изнесене у својим радовима. За те ставове редакција не одговара.

Претплата за 2026. годину

- правна лица 12.000 динара
- физичка лица . . . 6.000 динара
- иностранство . . . 100 САД долара

Претплата се врши на текући рачун
Удружења правника у привреди Србије
број: 205-174837-56, НЛБ Комерцијална банка а.д.,
уз назнаку:
Претплата за часопис „Право и привреда“

У ОВОМ БРОЈУ ИЗДВАЈАМО:

Сања Данковић Степановић, Страхиња Обреновић

Начела пропорционалности и енергетске солидарности у поступку по члану 9 Уредбе Европске уније бр. 1/2003

Владимир Марјански

Диспозитивност одредби Закона о привредним друштвима у регулисању појединих имовинских права чланова у односу са друштвом с ограниченом одговорношћу

Душан Милошевић

Прекршајно-правни осврт на Уредбу о посебним условима за обављање трговине за одређену врсту робе из 2025. године